

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS VĒSTURES KATEDRA**

Vēstures studiju bakalaura programmas
nepilna laika neklātienes
5.kursa studente
Inese Akmentiņa
(Stud.apl.nr.Vēst 010110)

**Organizācijas “Daugavas Vanagi” darbība
20. gadsimta 50.- 60. gadi.**

Bakalaura darbs

zinātniskais vadītājs

lekt. J. Ķeruss

Rīga – 2006.

Saturs:

Ievads	3
Avotu un literatūras apskats	7
1. „Daugavas Vanagu organizācijas dibināšana un tās darbība kara invalīdu aprūpes jomā”	10
1.1 DV organizācijas dibināšanas priekšvēsture, tās mērķi un uzdevumi.	10
1.2 DV darbība kara invalīdu aprūpes jomā.	15
2. „Daugavas Vanagi – aktīvākā trimdas sabiedriskā organizācija”	28
2.1 Daugavas Vanagu organizācijas darbība politiskajā un informācijas jomā.	28
2.2 DV Rietumvācijā aktīvā iesaistīšanās leģiona vēstures veidošanā un izpētē.	43
3. „DV organizācijas darbība kultūras sabiedriskajā jomā”	50
3.1 DV organizācijas prese izdevuma – DV Mēnešraksta izveide.	50
3.2 DV organizācijas aktivitātes garīgās aprūpes, latviskās identitātes saglabāšanas un jaunatnes audzināšanas jomā.	57
Nobeigums	75
Avotu un literatūras saraksts	78
Anotācija	81

Ievads

Latvijas vēsturē ir daudzas maz pētītas lapaspuses. Pie tām varētu pieskaitīt latviešu trimdas arhīvus. Šajos arhīvos apkopota latviešu trimdas organizāciju un apvienību rašanās vēsture, to uzdevumi un mērķi. Kopš neatkarības atgūšanas no tautiešiem svešumā uz Latviju ir atceļojusi neviena vien dokumentu, grāmatu un mākslas darbu kolekcija. Lielākais trimdas arhīvu un citu sūtījumu skaits glabājas, galvenokārt, Latvijas Valsts arhīvā, Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, Raiņa Literatūras un Mākslas muzejā kā arī Akadēmiskajā bibliotēkā. Šiem dokumentiem ir ļoti liela nozīme, lai pilnvērtīgi izpētītu un vēsturiski pamatotu trimdas, līdz ar to arī visas Latvijas vēsturi. Īpaši svarīgi šie trimdas arhīvi ir ar to, ka līdz šim mums ir bijusi samērā maza iespēja detalizētāk iepazīties ar latviešu trimdas organizācijām un apvienībām. Padomju laikos informācija par latviešu trimdas organizācijām un apvienībām gandrīz nebija pieejama, vai arī sniegtā informācija bija sagrozīta. Šīs organizācijas un to dalībnieki tika raksturoti kā galēji reakcionāri un fašistu līdzskrējēji, kas bīstami padomju varai. Pie tādiem padomju prese pieskaitīja vēsturnieku un politisko darbinieku Ādolfu Šildi, kā arī aktīvus trimdas latviešu organizāciju dalībniekus Kārli Lobi, Vili Janumu, Aleksandru Plensneru, Alfrēdu Jāni Bērziņu.¹

Šo organizāciju cīņu par Latvijas un citu Baltijas valstu neatkarības atgūšanu, kā arī latviešu emigrantu apvienošanu latviskuma saglabāšanai, padomju prese tulkoja kā buržuāziski nacionālistisko propagandu, kura glorificē nacisma ideoloģiju. Šo organizāciju centienus atjaunot neatkarīgu valsti padomju ideoloģija pasniedza kā centienus atkārtot nacisma barbarismu.² Par vienu no visbīstamākajām un viskaitīgākajām emigrantu organizācijām tika uzskatīta „Daugavas vanagu” organizācija, jo šī organizācija bija ar izteiktu antistaļinisku un pretkomunistisku ievirzi.

Bakalaura darbā aplūkots laika periods aptver laika posmu no otrā pasaules kara beigām līdz 20.gs. 60. gadu beigām. Apskatītais laika posms bija aktuāls visai trimdai, jo šajā laikā formējās trimdas sabiedrība, kura dotajā laika posmā noslāņojās pēc dažādo trimdas grupu ideoloģijas.

---

¹ Vēvers. I., Indīgās saknes – Rīga – 1970., 103-104.lpp.

² B.Arklāns, J.Dzirkalis, J.Silabriedis, Viņi bez maskas - Rīga: Liesma - 1966., 201.-203.lpp.

Šajā laika posmā krasi pasliktinājās bijušo sabiedroto PSRS un Rietumu valstu savstarpējās attiecības. Savstarpējās konfrontācijas rezultātā bija sācies jauns karš – Aukstais karš. Aukstā kara raksturīgākā iezīme bija nevis cīņa par teritorijām, bet gan cīņa par cilvēku prātiem. Rietumu pasaulē valdīja bažas par komunisma ideju milzīgo ietekmi pasaulē. Savukārt, Austrumu blokā tika kultivēta ideoloģija, ka Rietumu valstis, īpaši ASV, palielinot savu militāro potenciālu, cenšas izraisīt jaunu pasaules karu.

Bakalaura darba mērķis ir atspoguļot ietekmīgās trimdas organizācijas - „Daugavas Vanagi” (DV) darbību un attīstību šajā starptautiski ļoti sarežģītajā laika posmā. Ņemot vērā, ka DV bija bijušo leģionāru dibināta organizācija ar izteiktu antikomunistisku ievirzi, tad neapšaubāmi tā aktīvi atbalstīja Rietumu valstu politiku un centienus cīņā pret komunismu. Kā uzskatīja DV organizācija, tad, izmantojot šo valstu atbalstu, būtu iespējams atgūt Latvijas Valsts neatkarību. DV organizācija apskatāmajā laika posmā neatbalstīja un uzskatīja pat par kaitīgu jebkādu sadarbību un kontaktu dibināšanu ar sabiedrību okupētajā Latvijā. Pieļaujami bija tikai individuālie sakari ar tautiešiem Latvijā. Lai izveidotu pārskatu par DV organizācijas darbību, darbs veidots trijās nodaļās.

Pirmajā nodaļā „DV organizācijas dibināšana un tās darbība kara invalīdu aprūpes jomā” apskatīti divi jautājumi. Pirmais jautājums skar DV organizācijas priekšvēsturi, apstākļus un iemeslus, kas saistīti ar organizācijas dibināšanu 1945.gadā, kā arī uzdevumus un mērķus, kurus izvirzīja DV organizācija. Otrajā jautājumā tiek apskatīta jaundibinātās organizācijas darbība kara invalīdu un to ģimeņu aprūpes jomā. Šī darbība bija saistīta ar lielām grūtībām, kas pamatojās uz pēckara posma nesakārtotību saimnieciskajā jomā pašā Vācijā, gan bēgļu, gan gūstekņu lietās. Vēlākajos gados, nostabilizējoties ekonomiskam stāvoklim Vācijā un pašu bēgļu statusam, radās citas problēmas, kas saistītas ar aprūpes jautājumiem. Atsevišķi tiek apskatītas attiecības starp DV organizāciju un Latviešu kara invalīdu Apvienību (LKIA), kas izraisīja zināmu šķelšanos DV organizācijas biedru starpā.

Bez atvaļināto karavīru apvienošanas un kara invalīdu aprūpes DV organizācija jau savos pirmsākumos izvirzīja sev mērķi aktīvi iesaistīties tālākā tautas likteņa veidošanā, kas gala rezultātā novestu pie neatkarīgas Latvijas Republikas atjaunošanas. Tādejādi, pamazām DV organizācija, kas sākotnēji bija dibināta kā aprūpes organizācija, pārveidojās par sabiedriski politisku organizāciju.

Līdz ar to bakalaura darba otrā nodaļa „Daugavas Vanagi – aktīvākā trimdas sabiedriskā organizācija” apskata DV organizācijas darbību, kas saistās ar nacionālās identitātes saglabāšanu trimdā, trimdinieku apvienošanu cīņā par Latvijas neatkarības atgūšanu un bezkompromisa cīņu pret komunismu.

DV organizācijas Rietumvācijā darbības izpēte pamatojas ar to, ka sākumposmā DV Centrālā valde (CV) atradās Rietumvācijā. Lai gan pēc 1950. gada CV pārcēlās uz Angliju, DV Rietumvācijas valde arī pēc tam daļēji pildīja CV funkcijas. Bakalaura darba otrā nodaļa apskata divus jautājumus. Pirmais jautājums atklāj DV Rietumvācijas organizācijas izveidošanos, kā arī iepazīstina ar organizācijas darbību politiskajā un informācijas jomā.

Nozīmīgs ir jautājums par DV attiecībām ar Cīnītāju Apvienību(CA), kuras sastāvā darbojās arī daudzi DV organizācijas biedri. CA aicināja apvienot nacionāli domājošus tautiešu un organizācijas cīņai par Latvijas neatkarības atjaunošanu. DV organizācija CA neiesaistījās, jo 1948. gadā vēl sevi uzskatīja par apolītisku organizāciju. Taču jau pēc 1950. gada, kad tika pieņemtas DV organizācijas darbības vadlīnijas, DV izteikti pārtapa par nacionālu politisku organizāciju.

Otrais jautājums atklāj kā DV organizācija skaidroja Latviešu SS leģiona nozīmi un mērķus Otrā pasaules kara laikā. 1951. gadā DV organizācija pieņēma lēmumu par plašu leģiona vēstures izpētes uzsākšanu. Trimdas sabiedrībā valdīja pretrunīgs leģiona vēsturiskās nozīmes traktējums, kurš bieži vien nesaskanēja ar DV organizācijas pausto viedokli par leģiona nozīmi tautas vēsturē.

Trešajā nodaļā „DV organizācijas darbība kultūras un sabiedriskajā jomā ” tiek apskatīti jautājumi, kas saistās ar DV organizācijas preses izdevumiem, sabiedriskām un kultūras aktivitātēm, kā arī ar organizācijas darbību saistībā ar jaunatnes audzināšanu nacionāli patriotiskā garā. Nodaļas pirmajā jautājumā atspoguļota nozīmīgākā DV organizācijas preses izdevuma – DV mēnešraksta izveides vēsture. Ar šī izdevuma palīdzību tika popularizētas organizācijas idejas un mērķi gan organizācijas biedru, gan arī pārējo trimdas latviešu vidū. Lielu nozīmi DV organizācija piešķīra latviskās kultūras attīstībai trimdā, jo aktīva sabiedriskā un kultūras dzīve palīdzētu apvienot trimdiniekus un saglabātu latviskumu. Par to stāstīts otrajā jautājumā. DV organizācija mērķtiecīgi darbojās garīgās aprūpes, latviskās identitātes saglabāšanas un jaunatnes audzināšanas jomā. Ja DV organizācija savā darbībā centās apvienot latviešus trimdā, tad, savukārt, sakaru dibināšana ar tautiešiem Latvijā tika vērtēta samērā kritiski. Pamatojums, kādēļ liela nozīme tika

piešķirta darbam ar jaunatni, bija nepieciešamība iesaistīt trimdas jaunatni kultūras un sabiedriskajos pasākumos, lai saglabātu un tālāk attīstītu viņu nacionālo identitāti.

Daudz pūļu un līdzekļu DV organizācija ieguldīja latviešu skolu uzturēšanā, jauniešu organizāciju atbalstīšanā un, palīdzot noorganizēt dažādus jaunatnei veltītus pasākumus. Jaunatnes audzināšanai nacionālā garā bija tālejoši mērķi. Šis darbs tika vērsts uz savas nākošās maiņas izaudzināšanu un tās aktīvu iesaistīšanu organizācijas, kā arī visas trimdas sabiedriskajā un politiskajā darbā. To, ka DV organizācija pievērsa lielu nozīmi jaunatnes audzināšanai, apliecina arī fakts, ka tika pieņemtas īpašas vadlīnijas darbam ar jaunatni. Iepazīstoties ar DV organizāciju laika posmā no Otrā pasaules kara beigām līdz 20. gs. 60. gadu beigām, tās darbībā bija vērojams zināms konservatīvisms.

Tā kā DV organizācijas dibinātāji bija vecākās un vidējas paaudzes trimdinieki, tad viņi uzskatīja, ka latviskums trimdā jāsaglabā nemainīgs - tāds kāds tas bija neatkarīgajā Latvijā pirms okupācijas. Attieksme pret sakariem ar tautiešiem Latvijā bija noraidoša, jo DV uzskatīja, ka šāda veida sakari neko labu nevar dot trimdas latviešiem. Attiecību veidošana drīzāk kaitētu trimdas dzīvei, jo, kā uzskatīja DV, kontaktu veidošana starp trimdu un Latviju ir komunistu inspirēta, un to uzdevums ir graut trimdas latviešu vienotību. DV pārstāvēja tos emigrantu grupējumus, kas uzskatīja, ka kultūra okupētajā Latvijā nespēja attīstīties un vērā ņemamas kultūras vērtības varēja tikt radītas tikai brīvajā pasaulē. Protams, zināma taisnība šajos uzskatos bija, jo padomju iestādes dažādos veidos centās panākt, lai latviešu emigrācija, kā arī Rietumu valstu valdības un sabiedrība, atzītu Latvijas inkorporāciju PSRS sastāvā. To varēja panākt, tikai mazinot tādu antikomunistiski noskaņotu organizāciju kā DV, ietekmi uz trimdas kopienu un Rietumu valstu valdībām un starptautiskajām organizācijām. Taču pilnīga noslēgšanās no sadarbības ar Latviju, 50. un 60. gados nebija tālredzīga. To apliecināja arī vēlākie pagriezieni DV organizācijas darbības attīstībā 80. gados, kad jaunā trimdas paaudze pati sāka meklēt sakarus ar Latviju.

Avotu un literatūras apskats.

Rakstot bakalaura darbu, liela nozīme bija avotu materiāliem, jo, izpētot šos materiālus, varēja iegūt izsmeļošu informāciju par DV organizācijas darbību apskatāmajā laika posmā.

Bakalaura darbam pārsvarā izmantots DV ģenerāļsekretāra (Vācija) Alfrēda Jāņa Bērziņa (dz.1920.) fonds Nr.2322. Fondā esošos dokumentus Latvijas Valsts arhīvā (LVA) nodevis pats A. J. Bērziņš 2000.gada septembrī un 2001. gada martā. Arhīvam nodotie materiāli veido vairākas dokumentu grupas, kas ietver sevī saraksti, runu melnrakstus un tīrrakstus, DV CV ģenerāļsekretariāta apkārtrakstus un citus darbam sakrātos dokumentus. Kopumā fondā iekļautas 65 lietas jeb 3404 dokumenti un 323 fotogrāfijas. Dokumentu pamattekstis ir latviešu valodā, taču atsevišķi dokumenti ir angļu, vācu un zviedru valodā. Dokumenti fondā sakārtoti pēc nomināli hronoloģiskā principa. Atsevišķu dokumentu grupām saglabāts fonda veidotais dokumentu sakārtojums. Fonda dokumenti saistās ar A.J. Bērziņa sabiedrisko darbību, tiem ir kultūrvēsturiska nozīme, kas sniedz ieskatu DV organizācijas darbības pētīšanā.

Bakalaura darbā ir izmantoti avīžu un žurnālu izgriezumi, kas saistīti ar trimdas latviešu politisko un sabiedrisko darbību. Izmantota sarakste ar K.Lobi, kā arī DV organizācijas Vācijā delegātu kopsapulču protokoli un DV organizācijas protokoli, un ziņojumi par Baltijas jautājumiem. DV Rietumvācijas delegātu kopsapulču protokoli par 1948.-1968.g. ir iesieti grāmatā. Šis sējums - lieta Nr. 45 ir saglabājis oriģinālo protokolu lapaspušu numerāciju, līdz ar to, izmantojot šo dokumentu, atsaucēs ir norādīts konkrētā protokola lapaspuses numurs.

Vēl bez A.J. Bērziņa fonda izmantots arī Daugavas Vanagu Vācijas valdes locekļa Antona Mežala (dz.1914.) fonds Nr.2132.

Fonds apkopo 700 dokumentus, kas aptver laika posmu no 1944.gada līdz 1998.gadam. Šajos dokumentos ir Rietumvācijas Daugavas vanagu statūti, noteikumi, vēlēšanu instrukcijas, kopsapulču protokoli, materiāli par goda tiesām, sabiedriski politiskās darbības vadlīnijas, revīzijas komisijas ziņojumi, budžeta pārskati, valdes sēžu protokoli un apkārtraksti. Latvijas Centrālās Komitejas sarakste ar Latvijas Valsts un sabiedriskām organizācijām un to piesūtītie pārskati par tām piederošiem līdzekļiem Vācijā. Dažādi materiāli par latviešu karavīru, invalīdu aprūpi, pensijām. Lommeles (Beļģija) kapsētā apglabāto latviešu karavīru saraksti. Materiāli par

Latviešu kara invalīdu atpūtas māju „Bērzaine”, sarakste ar DV Centrālo valdi, Rietumvācijas Centra rajona DV likvidācijas materiāli. A. Mežala rakstu kopijas. Sarakste ar rakstniekiem J. Klīdzēju, J.Sudrabiņu, profesoru H. Biezo. Pulkveža K. Lobes, kapteiņa O.Caunīša un V.Hāznera vēstules.

Pie izmantoto avotu saraksta pieskaitāms arī DV izdevums ”Daugavas Vanagu mēnešraksts” (DVM), kas aptver laika posmu no 1952.-1980. gadam. DVM atspoguļotas organizācijā šajā laika posmā pastāvošās domas un vērtējumi par dažādām tēmām. Žurnālā ievietoto rakstu autori, galvenokārt, ir DV organizācijas biedri, vai arī personas, kas atbalsta DV organizācijas mērķus. Taču viņu uzskats un vērtējums attiecībā par kādu tēmu vai notikumu bieži vien ir atšķirīgs. Visumā DVM, kā organizācijas oficiozs atbalsta DV CV mērķus un pauž organizācijas vadlīnijas. Kritika lielāko tiesu vērsta pret citām organizācijām, kā arī pret komunisma ideoloģiju. Lai vēl plašāk raksturotu DV organizācijas nostāju atsevišķos apskatāmajos jautājumos, izmantotas publikācijas no laikrakstiem „Latvija Amerikā” un „Austrālijas Latvietis”. Savukārt, kritiska rakstura informācija par DV darbību iegūta no sociāldemokrātu laikraksta „Brīvība”.

Darbā izmantotas V. Hāznera grāmatas „Laiks Telpa Ļaudis” I;II;III daļas. Šī grāmata ir vēstures apcerējums par DV organizācijas darbību. I daļa ietver DV organizācijas priekšvēsturi, izveidošanos un DV CV darbību laikā no 1952.-1972. gadam. II daļā ir informācija par DV nozaru darbību laikā no 1952. -1973.gadam, savukārt, III daļā apskatīta DV organizācijas atsevišķu zemju un valžu darbība kopš to dibināšanas līdz 1973. gadam. Grāmata nozīmīga kā lielisks izziņas materiāls, jo tajā minēti daudz vēsturiski fakti, gada skaitļi un personas. Rakstu krājums „Latvieši trimdas desmit gadi”. H.Tihovska redakcijā ir pirmais mēģinājums dot kopsavilkumu par latviešu trimdas dzīvi svešumā. Krājumā atspoguļotas dažādu trimdas organizāciju domas par šo tēmu. Bakalaura darbā izmantotie publikāciju autori ir V. Bērzkalns (Dziesmu svētki trimdā), A. Kripēns („Latviešu leģionu gaitu beigu cēliens”) un V. Hāzners (Daugavas Vanagi).

I.Veignera grāmatā „Latvieši ārzemēs” atspoguļota vispārēja informācija par latviešu dzīvi emigrācijā. Grāmata labi izmantojama informācijas iegūšanai par interesējošas organizācijas izveidi un darbību. Informācija sniegta lakoniskā veidā.

PBLA kultūras fonda un LVA izdotās konferences „Trimda, kultūra, nacionālā identitāte” referātu krājums ietver sevī informāciju par trimdas kultūras darbību, attīstību un ar to saistītām problēmām. Rakstu tēmas skar arī problēmas, kas saistās ar

attiecībām un savstarpējiem sakariem starp okupētās Latvijas un trimdas kultūras dzīvi. Bakalaura darbā izmantots L.Zaļkalnes raksts „Kultūras sakari” – sākums un izveide (1955.-1961.), kas atklāj čekas mērķus tā saucamajos ”Kultūras sakaros ar tautiešiem ārzemēs”.

Savukārt, par trimdinieku attieksmi pret latviešu emigrantiem, kas uzturēja sakarus ar Latviju, kā arī pret Latvijas māksliniekiem, kas ieradās vizītēs Rietumos, var uzzināt, iepazīstoties ar E. Eglājas – Kristsones rakstu „Okupētās Latvijas dzejnieku un trimdas literātu saskarsme (1960.-1990.). I Purvas raksts „Latviešu kultūra – Tautas dzīvības avots” skar tēmu, kas saistās ar trimdas un Latvijas kultūras nedalāmību.

Vērtīgs izziņas materiāls par trimdas sabiedrības vēsturisko izveidošanos un ar to saistītām problēmām tika iegūts no Latviešu apgāda Gada grāmatas 1947. gada izdevuma, P.Mantnieka Gada grāmatas 1951. gada izdevuma, kā arī no PBLA izdevuma „Arhīvs” 5. daļas. Šie izdevumi, kas ietver sevī apceres par trimdas sabiedrības izveidošanos un tālāko attīstību, palīdz izvērtēt un raksturot DV organizācijas lomu un nostāju bakalaura darbā apskatītajā laika periodā. Bez šīm jau minētajām publikācijām nozīmīga informācija, kas skar trimdas sabiedrības attīstību, iegūstama arī no V. Nollendorfa raksta PBLA kultūras fonda un LVA izdotajā konferencēs „Trimda, kultūra, nacionālā identitāte” referātu krājumā, kā arī no F. Cielēna grāmatas „Laikmetu maiņa” 5. daļas. Informācija, par to kāda bija padomju varas attieksme pret DV un trimdu kopumā, iegūstama, iepazīstoties ar I. Vēvera grāmatu „Indīgās saknes” un B.Arklāna, J.Dzirkaļa, J.Silabrieža darbu „Viņi bez maskas”. Kā palīgīdzekļus izmantoju: „Trimdas arhīvi atgriežas uzziņu krājumu” II daļu, „Latvijas Valsts arhīvs fondu rādītājs” I;II daļu, kā arī Daugavas vanagu izdevumu - „Latviešu leģionāri”.

1 „Daugavas Vanagu organizācijas dibināšana un tās darbība kara invalīdu aprūpes jomā.”

1.1 DV organizācijas dibināšanas priekšvēsture, tās mērķi un uzdevumi.

Otrā pasaules kara noslēguma posmā, vācu armijai atkāpjoties bēgļu gaitās, uz Rietumiem devās $\approx 240\,000$ Latvijas iedzīvotāju.³ Taču ne visiem izdevās sasniegt mērķi. Daļa no bēgļiem palika Kurzemē, jo nespēja evakuēties. Daudzi bēgļi gāja bojā kara darbības rezultātā Austrumeiropā, vai arī nokļuva Padomju okupācijas zonā un tika atgriezti atpakaļ, vai arī nokļuva Padomju ieslodzījuma nometnēs. Šo cilvēku skaits svārstās no 50-60 tūkstošiem.⁴ Bēgļi nokļuva Padomju okupācijas zonā, galvenokārt, tādēļ, ka evakuēto Latvijas iedzīvotāju izvietošanas apgabalus Meklenburgu un Sudetiju okupēja Padomju karaspēks.⁵ Daļa bēgļu, kas tika evakuēti pa dzelzceļu un sauszemes ceļiem, nokļuva Polijā un Čehoslovākijā, kur tos pārsteidza strauji uzbrūkošā Sarkanā Armija. Arī šiem $\approx 10\,000$ bēgļiem ceļš uz Rietumiem bija slēgts.⁶ Līdz ar to Rietumvācijas teritorijā no 240 000 personām, kas tika evakuētas no Latvijas, bija palikuši $\approx 120\,000$ personu.⁷ Daļa latviešu bēgļu rada patvērumu Zviedrijā. Viņu skaits sasniedza ≈ 6000 personu. Vēl daļa atradās Austrijā ≈ 3000 personu un ≈ 2000 personu Dānijā.⁸ 1945. gada otrajā pusē nostiprināja Vācijas okupācijas zonu robežas, taču bēgļu nometņu veidošanās noritēja pilnā spēkā. Bēgļi tika pakļauti gan masveida, gan individuālajiem pārvietojumiem. Individuālie pārvietojumi saistījās ar bēgšanu no padomju zonas, kā arī ar kara laikā šķirto ģimeņu un tuvinieku ceļšanos apvienoties. Pēc bēgļu kustības un pārvietošanās beigām 1946. gada pavasarī latviešu bēgļi bija izkaisīti 294 bēgļu nometnēs. No 120 000 Rietumvācijā esošiem latviešu bēgļiem angļu okupācijas zonā atradās 42% , amerikāņu zonā - 55%, bet franču okupācijas zonā ap 2% bēgļu. Pie Rietumvācijā

³Ozoliņš, K. Mazā Latvija un latviešu dzīve Vācijā // Latviešu trimdas 10 gadi: rakstu krājums/ H. Tichovska red. - Astras apgāds, 1954. -296.lp.; Veigners I. Latvieši Ārzemēs. - R., 1993. - 15.lp

⁴Veigners I. Latvieši Ārzemēs - R.,1993. - 15.lp

⁵Ozoloņš K. Mazā Latvija un latviešu dzīve Vācijā// Latviešu trimdas 10 gadi: rakstu krājums/ H. Tichovska red. - Astras apgāds,1954. - 297.lp

⁶Vilks A. Latvieši bēgļu gaitās// Latviešu apgāda Gada grāmata 1947.gadam . -10.lp.; Ozoliņš K. Mazā Latvija un latviešu dzīve Vācijā // Latviešu trimdas 10 gadi: rakstu krājums/ H. Tichovska red. - Astras apgāds, 1954.- 296-297.lp.

⁷Veigners I. Latvieši Ārzemēs. - R., 1993. - 15.lp.; Ozoloņš K. Mazā Latvija un latviešu dzīve Vācijā // Latviešu trimdas 10 gadi: rakstu krājums/ H. Tichovska red. - Astras apgāds, 1954. - 297.lp.

⁸Veigners I. Latvieši Ārzemēs. - R., 1993. - 15.lp.

esošo bēgļu skaita jāattiecina arī Austrijas trīs okupācijas zonās esošie latvieši. Viņu kopskaits sasniedza $\approx 2\%$ no visu Rietumvācijā atrodošos bēgļu skaita.⁹

Pēc 1946.gada Latviešu Centrālās kartotēkās esošajiem datiem jauniešu un bērnu skaits vecumā līdz 17 gadiem sasniedza apmēram 16% no bēgļu kopskaita, bet pieaugušo 84%. Visplašākā vecuma grupa bija cilvēki vecumā no 21-50 gadiem. Viņu daudzums bija ap 63%, bet vecāka gada gājuma, kas pārsniedza 60 gadus - nepilni 6%. Bērnu skaits, kas dzimuši evakuācijas gadā (1944.g.) vai arī pēc tam trimdā, bija 2450. Vīriešu skaits bēgļu vidū bija lielāks. Tas izskaidrojams ar to, ka daļa no bēgļiem bija bijušie karavīri, kuru ģimenes palika dzimtenē.¹⁰

1947.gadā apkopotie Latviešu Centrālās kartotēkas dati vēstīja, ka vairums bēgļu pārstāvēja inteliģenci, kultūras darbiniekus, brīvo profesiju pārstāvjus, inženierus, mediķus, kvalificēta aroda strādniekus, kā arī valsts ierēdņus un studentus. Mazāks skaits bēgļu pārstāvēja lauksaimniecībā nodarbināto ļaužu skaitu, bet vēl mazāks skaits bija nekvalificēta darba strādnieku. Šādam bēgļu sadalījumam bija saprotams izskaidrojums, jo vācu okupācijas varas iestādes, galvenokārt, centās evakuēt lielo pilsētu iedzīvotājus. Atceroties 1941. gada deportācijas, inteliģence visvairāk jutās apdraudēta no atkārtotās padomju okupācijas, tādēļ liela daļa no tās uz Vāciju devās labprātīgi.¹¹

Beidzoties Otram pasaules karam, Rietumu sabiedroto gūstā nokļuva $\approx 25\ 000$ latviešu karavīru, kas bija cīnījušies latviešu leģionā un citos militāros formējumos (gaisa izpalīgos, būvbataljonos). Latviešu leģiona arhīvi min precīzu skaitli - Rietumu sabiedroto gūstā nokļuvuši 24 785 karavīri.¹²

Latviešu karavīri lielāko tiesu padevās gūstā slēgtās vienībās, jo vājās svešvalodu zināšanas un atšķirtība no dzimtenes mudināja uz domu, ka gūstā grūtības būs vieglāk pārvarēt, pastāvot lielākai latviešu kopībai. Bez tam latviešu karavīri, kaut arī atrodoties gūstā, cerēja, ka Rietumu sabiedrotie nonāks militārā konfliktā ar PSRS, un latviešu karavīriem būs iespēja cīnīties par Latvijas neatkarības atgūšanu. Šo iemeslu dēļ bijušie karavīri pēc kara beigām neizklīda pa visu Eiropu. Lielākā daļa latviešu karavīru nokļuva angļu gūstā, kā rezultātā izveidojās pieci lielākie latviešu gūstekņu apmešanās centri – Heides grupa, kur atradās 2500 karavīru, Pultosas grupa

⁹ Vilks A. Latvieši bēgļu gaitās, //Latviešu apgāda Gada grāmata. 1947.gadam. -11.lp

¹⁰ Turpat. - 11. lp

¹¹ Ozoliņš K., Mazā Latvija un latviešu dzīve Vācijā // Latviešu trimdas 10 gadi: rakstu krājums/ H. Tichovska red. - Astras apgāds, 1954. - 298.lp.

¹² Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. II daļa. – Kanāda, 1976. -55.lp

– 9735 karavīru, Neuengammas grupa - 1850, Vesterbūres grupa – 4000 karavīru un Reinbergas grupa – 1550 karavīru.¹³ Tā kā lielākajā daļā nometņu nebija piemēroti apstākļi ziemas gadalaikam un gūstekņiem trūka siltā apģērba, tad angļu militārā vadība nolēma latviešu karagūstekņus pārvietot uz Beļģiju, kur šie apstākļi bija. Pirmās grupas sāka pārvietot uz Cēdelgēmu (Beļģija) jau 1945. gada septembrī un līdz 1945. gada beigām Cēdelgēmas nometnē bija nomitināti $\approx 12\,000$ latviešu karagūstekņu.¹⁴

Nelielas gūstekņu grupas atradās arī citās angļu okupācijas zonas nometnēs un slimnīcās - kopumā ≈ 1500 karavīru. Amerikāņu zonā atradās ≈ 2000 karavīru, Itālijā krita gūstā ≈ 500 , Francijā ≈ 1000 , bet Ēģiptē ≈ 100 karavīru. Francijā un Ēģiptē gūstekņu skaits pārsvarā sastāvēja no vācu armijā iesaistītajiem latviešu jauniešiem, kas dienēja gaisa izpalīgos. Karam beidzoties, kara gūstekņu nometnes Vācijā apsargāja diezgan pavirši, tādēļ bija iespējas netraucēti tās atstāt. Galvenokārt, šo iespēju izmantoja tie, kas bija sazinājušies ar piederīgajiem vai draugiem. Tā pulkvedim R.Osim pakļautā Vesterbūras latviešu karavīru nometne izklīda pa tuvajām bēgļu nometnēm.¹⁵

Cēdelgēmas nometnes administrācija sastāvēja no angļu militārpersonām, bet ārējo nometnes apsardzi pildīja beļģi, savukārt, iekšējās kārtības uzturēšanai angļu vadība apstiprināja gūstekņu pašpārvaldi. Izveidotā gūstekņu pašpārvalde no jauna sadalīja visus nometnes iemītniekus pa pulkiem un bataljoniem. Nometnes administrācija visumā nelika šķēršļus gūstekņu biedrošanās brīvībai. Tika atļauta pašdarbības pulciņu dibināšana, dažādu kursu rīkošana, kā arī citādas kultūras un sabiedriskās aktivitātes.¹⁶ Neskatoties uz to, ka angļu militārā administrācija samērā lojāli atteicās pret latviešu karagūstekņiem, dzīves apstākļi nometnē bija ļoti smagi. Telpas bija aukstas un mitras, arī uzturs ļoti trūcīgs. No $\approx 12\,000$ lielā latviešu karagūstekņu skaita ≈ 700 bija kara invalīdi.¹⁷ Smago nometnes apstākļu dēļ daudzi no karagūstekņiem saslima ar tuberkulozi un 86 cilvēki nomira.¹⁸

Šajā laikā Cēdelgēmas nometni apmeklēja arī padomju emisāri un aicināja gūstekņus atgriezties Latvijā. Ņemot vērā nometnes smagos apstākļus un neziņu par nākotni,

---

¹³ V.Hāznars. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda,1974.- 55.lp

¹⁴ Turpat. - I. daļa.,1974.- 57. lp

¹⁵ Turpat. - I. daļa.,1974.-55.-56.lp

¹⁶ Turpat. - I.daļa.,1974. - 58.lp.

¹⁷ Veigners I. Latvieši Ārzemēs. – R.,1993. - 205.lp.

¹⁸ Bērziņš A., Tāds bija sākums! Tādi pirmie divdesmit gadi!// DV mēnešraksts. – 1966.- Nr.1. - 11.lp.

1,8% jeb 218 cilvēki piekrita repatriēties uz Latviju.¹⁹ Taču lielākā daļa karagūstekņu saglabāja nostāju, kas noraidīja atgriešanos okupētajā Latvijā, jo nojauta, ka atgriešanās varētu beigties ar ieslodzījumu padomju nometnēs. Lai gan Cēdelgēmas nometnē valdīja patriotisks gars, gūstekņus nomāca neziņa par savu nākotni un varbūtēju piespiedu izdošanu Padomju Savienībai. Šādu drūmu noskaņu pastiprināja arī fakts, ka Lībekā, kur tika sasaukta latviešu bēgļu pārstāvju sapulce un uzaicināti arī latviešu karavīru pārstāvji, izskanēja doma nav apspriežama gūstekņu problēma, jo viņu vieta esot gūstekņu nometnēs.²⁰

Satraukums par izdošanu Padomju Savienībai mazinājās pēc tam, kad angļi paziņoja, ka gūstekņi piespiedu kārtā netiks izdoti. Līdz ar to bijušo karavīru starpā nostiprinājās doma, ka par savām tiesībām būs jācīnās pašiem, tādejādi būtu jādibina organizācija (sākumā tā tika dēvēta par biedrību), kas apvienotu bijušos karavīrus, kā arī aprūpētu kara invalīdus un karavīru ģimenes, kas palikušas bez apgādniekiem. Šī organizācija sniegtu gan materiālo, gan arī morālo atbalstu. Bez tam tika uzskatīts, ka nav jāaprobežojas tikai ar aprūpes darbu. Pēckara sākuma posmā gūstekņu vidū, tāpat kā daudzu citu bēgļu vidū, valdīja uzskats, ka trimda nebūs ilgstoša, un ar Rietumu valstu atbalstu Latvija atgūs neatkarību. Tādejādi jau organizācijas dibināšanas sākumposmā iezīmējās politiskās darbības iedīgļi, jo bijušie karavīri, atgriežoties dzimtenē, bija gatvi aktīvi iesaistīties atjaunotās Latvijas politiskajā dzīvē, jo uzskatīja, ka nedrīkst atkārtoties stāvoklis, kad karavīri bija atstumti no valsts politiskās dzīves.²¹ Tā kā bijušie leģionāri uzskatīja, ka, cīnoties pret PSRS, ir cīnījušies par Latvijas neatkarības atgūšanu, viņi sevi sāka pielīdzināt brīvības cīņu dalībniekiem. Bijušo karavīru vidū nostiprinājās uzskats, ka viņi varētu ieņemt svaīgu vietu atjaunotās Latvijas politiskajā dzīvē.

Iniciatoru grupa, kas lika pamatus jaunajai organizācijai, lielāko tiesu sastāvēja no bijušajiem virsniekiem. Kā vienus no aktīvākajiem var minēt kapteini V. Akermani, majorus P.Balodi, V. Hāzneru, V.Ķīlīti, kā arī pulkvedi A. Krīpeni, kapteini Ž.Butkusu, leitnantu G.Odiņu. Bez jau minētajiem virsniekiem aktīvi organizācijas veidošanas iniciatoru grupā darbojās arī zemāku pakāpju leģionāri kā, piemēram, F. Grinbergs, E.Lauva, B. Rubess, P. Vasariņš un citi.²²

¹⁹ Veigners I. Latvieši Ārzemēs. – R.,1993. -205.lp.

²⁰ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda,1974.- 122.lp.

²¹ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda, 1974. - 126.-127.lp.

²² Hāzners V. Divdesmitais gads // DV mēnešraksts.-1966. - Nr.1. - 9.lp.

Iniciatoru grupas darbības rezultātā ar jaundibinātās organizācijas uzdevumiem tika iepazīstināti visi no metnē esošie latviešu karagūstekņi. Organizācijas dibināšanas nepieciešamību atbalstīja 70% jeb 7787 no no metnē esošajiem $\approx$ 12 000 latviešu karavīriem. Par šādas karavīru organizācijas dibināšanas nepieciešamību un mērķiem tika informēta no metnes angļu militārā vadība. Tā bija samērā rezervēta attiecībā uz vēlmi dibināt plašu bijušo karavīru biedrību un deva atļauju dibināt tikai aprūpes biedrību.²³ 1945.gada 28.decembrī no Cēdelgēmas no metnē esošo 7787 karavīru vidus, kas atbalstīja organizācijas izveidi, tika izvirzīti 289 delegāti, kuri piedalījās organizācijas dibināšanā. Savu nosaukumu „Daugavas vanagi” jaundibināmā organizācija ieguva pateicoties J.Ķīlīša ierosinājumam.²⁴

Jēdziens „Daugavas Vanagi” latviešu sabiedrībai nebija svešs jau gadus desmit pirms Otrā pasaules kara citā sakarā un citā izpratnē. Pirmskara gados bija populārs G. Milberga jaunatnes romāns „Daugavas vanadziņš”, kā arī V.Plūdoņa sarakstītā un J.Graubiņa komponētā „Daugavas vanagu dziesma”. „Daugavas vanags” jau kopš brīvības cīņām bija pazīstams kā varonīga cīnītāja tēls. Brīvvalsts gados vanags ar vārpu vainagu raksturoja tautas sīkstumu un lauku auglību. Kara laikā izdeva arī leģionāriem veltītu laikrakstu „Daugavas vanagi”.²⁵ Līdz ar to J.Ķīlīša priekšlikums šķita saprotams un pieņemams. Par Daugavas Vanagu organizācijas priekšsēdi ievēlēja Vili Janumu, kurš savus pienākumus pildīja no 1945. gada līdz pat 1969. gadam. Dibināšanas sapulcē tika pieņemti DV organizācijas galvenie uzdevumi, kas sakrita ar nostāju, kādēļ jādibina bijušo karavīru organizācija. Šie uzdevumi bija vienot atvaļinātos karavīrus, aprūpēt tos, kā arī viņu ģimenes un piederīgos, cik vien iespējams gan materiāli, gan sniedzot tiem padomus un informāciju. Bez aprūpes svaiggs uzdevums bija ņemt daļību mūsu tautas likteņa turpmākā veidošanā.²⁶ Taču DV organizācijas darbība pašā Cēdelgēmas no metnē nebija ilgstoša, jo, pamatojoties uz angļu militārās virspavēlniecības rīkojumu, latviešu karagūstekņi no Beļģijas tika pārvietoti uz Vācijas angļu okupācijas zonas militārajām no metnēm. Karavīru pārvešana notika vairākos posmos. Laikā no 1946. gada 7.-27.martam pārveda 8500 karavīrus, pēc neilga laika pārvietoja otru grupu 3000 karavīru sastāvā, bet pēdējais ešelons atstāja Cēdelgēmu 21.maijā. Tā kā lielākajai daļai karavīru tuvinieku nebija

²³ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. –Kanāda, 1974.- 126.lp.; Janums V.Daugavas Vanagi - organizācija latviešu tautas nākotnē //DV mēnešraksts. -1980.-Nr.1.-5.lp.

²⁴ Turpat. - DV mēnešraksts. - 1980. -Nr.1.- 5.lp.

²⁵ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa.- Kanāda,1974. -116.-117.lp.

²⁶ Turpat. - 1974. -128.lp.

apzināti vai arī atradās okupētajā Latvijā, tad atbrīvotos karagūstekņus izvietoja īpaši iekārtotās nometnēs tiešā angļu militārās vadības pakļautībā. Lielākā daļa nokļuva Grosenbrodes nometnē (≈ 4800 cilvēku) un Halendorfas nometnē (≈ 3000 cilvēku). Pārējie tika sadalīti nometnēs, kas atradās Braunšvigā, Immendorfā, Vatenštētā, Altenhāgenā, Hanoverā, Štekenā, Borejhorstā un Orbekā. Orbekas nometnē no 500 iemītniekiem 200 bija smagi invalīdi, ≈ 150 karavīru atradās Ostendas kara slimnīcā.²⁷ Neskatoties uz bijušo gūstekņu pārvešanu uz Vāciju, joprojām palielinājās to cilvēku skaits, kas slimoja ar tuberkulozi, 1946.gadā viņu skaits sasniedza 310 cilvēku.²⁸

Neilgais DV darbības posms Cēdelgēmas nometnē, atstāja nozīmīgu iespaidu uz tālāko organizācijas darbību. Jaundibināto DV organizāciju veidoja līdzīgi domājoši cilvēki, kuri spēja organizēt un vienot ap sevi citus līdzcilvēkus. Jaundibinātā DV organizācija sākuma posmā sniedza, galvenokārt, morālu un garīgu atbalstu cilvēkiem, kas atradās grūtos apstākļos, šķirti no dzimtenes un tuviniekiem.

1.2 DV darbība kara invalīdu aprūpes jomā.

Saskaņā ar Jaltas konferences lēmumu Vācija tika sadalīta okupācijas zonās - angļu, amerikāņu, franču un PSRS. Neskaitotniecīgus, okupācijas varu ieceltus vācu pašpārvaldes orgānus, par galveno politisko, tiesisko un saimniecisko uzraudzību gādāja sabiedroto valstu militārās iestādes. Zem stingras okupācijas varas kontroles nokļuva pasta darbība. Tika ierobežota un stingri kontrolēta pārvietošanās brīvība, jo bija nepieciešamas īpašas militāro pārvalžu atļaujas. Stingri kontrolēta tika arī pilsoņu vēlēšanās dibināt biedrības un organizācijas. Vācijas iedzīvotāji šajā laikā atradās ļoti grūtā stāvoklī, jo saimniecība bija izpostīta, trūka pārtikas un vispārējo pirmās nepieciešamības patēriņa preču. Šajā situācijā izcēlās to ļaužu grupa, ko dēvēja par pārvietotajām personām (Displace Persons). Šo grupu veidoja ar varu uz Vāciju pārvietotās personas. Viņu apgāde bija salīdzinoši labāka, jo par to rūpējās īpaša starptautiska aprūpes organizācija UNRRA (United Nation Relief and Rehabilitation Organization), kā arī angļu, amerikāņu un franču okupācijas varas iestādes. Šajā ļaužu

²⁷ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa.- Kanāda,1974. - 166.lp

²⁸ Vilks A. Latvieši bēgļu gaitās.// Latviešu apgāda Gada grāmata. 1947.gadam. -21.lp.

kategorijā ieskaitīja arī ārzemniekus, kas uz Vāciju bija devušies labprātīgi, lai glābtos no padomju režīma.²⁹

Starptautiskā UNRRA organizācija bija pakļauta ANO, un tās uzdevums bija rūpēties par to valstu pilsoņiem, kuri bija ANO locekļi. Sakarā ar starptautiskās bēgļu organizācijas IRO (International Refugees Organization) rīkojumu no 1945.gada 22.augusta arī bezpavalstniekiem un neregulāriem personām, pie kurām pieskaitīja arī Baltijas valstu iedzīvotājus, pienācās tāda pati palīdzība no UNRRA puses kā ANO valstu pārvietotajām personām.³⁰ Līdz ar to latviešu civilo bēgļu apgāde un izvietošana bija daļēji nokārtota, savukārt, kara gūstekņu stāvoklis bija neskaidrs, jo attieksme pret latviešu karagūstekņu jautājumu angļu un amerikāņu okupācijas zonās bija atšķirīga. Angļu militārās pārvaldes aparāts bija centralizēts un pakļauts tieši Londonai. Tur pieņēma izšķirošos lēmumus politisko jautājumu risināšanai. Angļu militārās iestādes ar izpratni piegāja latviešu karagūstekņu traģiskajam liktenim. Svarīgs bija Anglijas valdības lēmums, kurā bija teikts, ka latviešu leģiona karavīri automātiski nepieskaitās kolaborantiem, bet vienīgi tajā gadījumā, ja ir pierādīts, ka viņu dienests bijis brīvprātīgs.³¹ Pateicoties latviešu Latvijas Centrālās Komitejas (LCK) un Latviešu Centrālā padomes (LCP) pūliņiem, tika noskaidrots un pierādīts fakts, ka latviešu leģions ticis formēts nelikumīgas mobilizācijas rezultātā. Līdz ar to angļu militārās iestādes visiem Beļģijā atvaļinātajiem karavīriem bez individuālās pārbaudes piešķīra DP tiesības.³² Daudz grūtāks un sarežģītāks bija latviešu karagūstekņu stāvoklis amerikāņu zonā, jo šeit noteikšana bija atsevišķo militāro vienību komandieriem. Viņi patstāvīgi, bez sazināšanās ar augstāko virspavēlniecību un politisko vadību, izšķīra svarīgus politiskus jautājumus. Tā kā Latviešu leģionam oficiālais nosaukums bija WAFFEN – SS, tad amerikāņu varas iestādes, atšķirībā no angļiem, leģiona karavīrus automātiski pielīdzināja vācu SS. Tas nozīmēja leģiona iekļaušanu to vācu organizāciju sarakstā, kas atbildīgas par kara noziegumiem. Pateicoties iepriekš minēto latviešu trimdinieku organizāciju neatlaidīgām pūlēm, izdevās pārliecināt amerikāņus, ka leģions nav ideoloģiskā ceļā brīvprātīgi organizēts, bet mobilizēts piespiedu kārtā. Lai no amerikāņu gūsta atbrīvotie latviešu karavīri gūtu iespēju griezties UNRRA t.i. tiktu uzņemti civilajā nometnē un tiem piešķirtu DP statusu, vajadzēja iziet skrīninga jeb

²⁹ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda, 1974. -168.-169.lp.

³⁰ Vilks A. Latvieši bēgļu gaitās//, Latviešu apgāda Gada grāmata. 1947.gadam. -24.lp

³¹ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda, 1974.- 171.lp.

³² Vilks A. Latvieši bēgļu gaitās// Latviešu apgāda Gada grāmata. 1947.gadam.-21.lp.

piemērotības pārbaudes. Tām vajadzēja apstiprināt pierādījumus, ka pārbaudāmais nav brīvprātīgi iestājies leģionā, nav kara noziedznieks, kolaborants vai nodevējs. Tādejādi uz visiem latviešu karavīriem, kas bija krituši amerikāņu gūstā, palika spēkā aizdomas par sadarbību ar nacistiem. Šīs aizdomas katram individuāli vajadzēja atspēkot ar dokumentiem - mobilizācijas pavēlēm un diviem galvotājiem, kas apliecinātu, ka pārbaudāmajai personai politiskā pārliecība nav bijusi naidīga Rietumu sabiedrotajiem.³³ Lai koordinētu esošo trimdas organizāciju darbību, 1945.gada 19.novembrī uz pirmo sēdi pulcējās jaunizveidotā Latviešu Centrālā Padome (LCP). Viens no šīs padomes uzdevumiem bija visu bijušo karavīru pilnīga apzināšana emigrācijā esošo latviešu starpā. Nozīmīga loma tika piešķirta pārskata iegūšanai par bijušo karavīru atrašanās vietām, kā arī par viņu dzīves apstākļiem gūstekņu nometnēs un kara hospitāļos. Bez karavīru atrašanās un dzīves apstākļu noskaidrošanas tika nolemts vākt ziedojumus bijušo karavīru atbalstīšanai. Lielu atbalstu šim darbam sniedza Latvijas Sarkanais krusts. LSK izveidoja informācijas biroju, kas apkopoja datus par kritušajiem karavīriem, kā arī vāca informāciju, kas saistīta ar pazudušo meklēšanu.³⁴ Latviešu emigrantu organizāciju aktīvi uzsāktajai darbībai smagu triecienu deva angļu militārās pārvaldes Lībekā 1946.gada 15.martā izdotais rīkojums par bēgļu organizāciju darbības pārtraukšanu. Tieši angļu okupācijas zonā darbojās bagātākās un lielākās latviešu organizācijas – Latvijas Nacionālā komiteja, LSK ziemeļu direkcija un Latviešu Karavīru palīdzība. Līdz ar rīkojumu par bēgļu organizāciju darbības pārtraukšanu šo organizāciju naudas līdzekļi un manta tika apķīlāta. Karavīru Palīdzības bilance bija 1.658676 RM; LSK bilance - 155950 RM. Kopējā latviešu bēgļu organizāciju materiālo un finansiālo vērtību bilance bija ap 2.065883 RM.³⁵

Slēgto latviešu bēgļu institūciju vietā angļu iestādes 1946.gada 31. augustā nodibināja Baltiešu Centrālo Padomi (BCP), kurai tika nodoti iesaldētie naudas līdzekļi un materiālās vērtības. Šai padomei nevarēja būt nekādas politiskas ambīcijas, un tā darbojās angļu Kontroles komitejas (CCB) uzraudzībā. Par BCP locekļiem nevarēja būt bijušie politiķi vai diplomāti.³⁶

Ar šādu situāciju, kāda valdīja trimdas sabiedriskajā dzīvē, nācās sastapties DV organizācijas biedriem, kas atgriezās no gūstekņu nometnes Cēdelgēmā. Ņemot vērā

³³ Vilks A. Latvieši bēgļu gaitās// Latviešu apgāda Gada grāmata. 1947.gadam. - 21.lp

³⁴ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda,1974.- 176.-178.lp.

³⁵ Vilks A. Latvieši bēgļu gaitās// Latviešu apgāda Gada grāmata. 1947.gadam. -33.lp.

³⁶ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda,1974.- 179.lp.

apstākli, ka spēkā bija 1946.gada 19.marta lēmums par bēgļu organizāciju darbības izbeigšanu, DV organizācijas darbības legalizācija nebija iespējama. Tādēļ, lai radītu oficiālu juridisku bāzi DV organizācijas darbības sākšanai, vajadzēja meklēt sakarus ar latviešu organizācijām, kas bija nostabilizējušās un kuru darbību pusoficiāli pieļāva angļu okupācijas iestādes. Tādējādi DV organizācija meklēja sakarus ar LCK un Latviešu karavīru palīdzības pārvaldi (LKPP), kas jau bija iesākušas darbu karavīru aprūpes jomā. Attiecību nodibināšana ar šīm organizācijām noveda pie tā, ka LCP II sesijā 1947.gada 17.februārī V. Janums tika uzņemts LCK, bet jau 1946.gada 28.martā LCK sēde ierosināja izvirzīt V. Janumu par pastāvīgu LKPP pārstāvi LCK. Šajā pašā sēdē tika nolemts, ka DV organizācijas valde ir tiesīga deleģēt uz LCP trīs pārstāvjus. Šie lēmumi bija ļoti svarīgi DV organizācijas tālākai attīstībai. Darbība LKPP ietvaros, kura jau nodarbojās ar aprūpes darbu, deva pieredzi un norādīja ievirzes, kādās jāturpina iesāktais darbs, kā arī uz kādiem jautājumiem jāliek akcents. Taču, kā atzina paši DV organizācijas biedri, pats svarīgākais sasniegums bija viņu uzņemšana trimdas augstākajā pārstāvniecībā – LCP, kā arī citos svarīgos trimdas pašpārvaldes orgānos kā, piemēram, BCP un LKPP.³⁷

Tas neapšaubām bija liels panākums, un jaunizveidotā organizācija varēja aktīvi iesaistīties trimdas dzīves veidošanā un attīstībā. 1947. gadā, pasliktinoties Rietumu sabiedroto attiecībām ar PSRS, atslāba sabiedroto interese par dažādām emigrantu organizācijām un biedrībām, jo viņus nodarbināja daudz svarīgākas starptautiskas problēmas. Līdz ar to 1946. gada 19.marta lēmums par bēgļu organizāciju aizliegšanu praktiski vairs nedarbojās, jo to vairs īsti neievēroja. Tas deva iespēju aktivizēt bēgļu organizāciju, līdz ar to arī DV darbību³⁸.

Angļu zonā pirmā DV nodaļa nodibinājās 1947. gada 13.decembrī, bet amerikāņu zonā 1947. gada 26. oktobrī Vicburgā.³⁹Sākot darboties bijušo karavīru aprūpes jomā, lielu atbalstu un palīdzību DV organizācija sniedza bijušajiem karavīriem, kuriem bija jāiziet skrīninga pārbaudes. DV organizācija ievāca informāciju par skrīninga gaitu un anketu jautājumiem. Par to tika informēti bijušie karavīri. Tā kā jau kopš 1946. gada DV organizācija sāka vākt un apkopot leģiona vēstures dokumentus, savāktie iesaukšanu pavēļu noraksti palīdzēja daudziem iziet skrīninga pārbaudes, tādējādi pierādot, ka viņi nav bijuši brīvprātīgie. DV organizācija iekārtoja bijušos karavīrus

³⁷ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda,1974.- 182.-183.lp.

³⁸ Turpat. - 200.-201.lp.

³⁹ Maļinovskis D.,Daugavas Vanagu dzīve // Daugavas Vanagi.-1949. -Nr.2. - 93.-94.lp.

civilajās noietnēs.⁴⁰ Bez tam DV rūpējās par protēžu un medikamentu iegādi no Zviedrijas, Beļģijas, Šveices un Anglijas, jo pirmajos pēckara gados Vācijā tās nebija tikpat kā dabūjamas. Bez medikamentu sūtījumiem tika organizēti arī pārtikas, drēbju un apavu sūtījumi. Līdzekļi tika vākti ziedojumu veidā. Lielu materiālu atbalstu kopš 1947. gada sniedza arī angļu un amerikāņu armijas sardzes vienībās nodarbinātie latviešu vīri. Laikā no 1948.-1964. gadam viņi ziedoja DV aprūpes darbam kopsummā 450 743 DM. Kara invalīdu un citu karā kritušo atbalstam Vācijā šajā laika posmā tika izmantots 1 558 224 DM.⁴¹

Atzinīgi par DV organizācijas darbību aprūpes jomā rakstīts arī 1951. gada

P. Mantnieka Gada grāmatā. Tika atzīmēts, ka šajā nozarē visrosīgāk no visām latviešu sabiedriskajām organizācijām darbojās DV, aprūpējot un atbalstot 1400 invalīdu un 1000 karavīru bāreņu un atraitņu, gada laikā pabalstos izmaksājot vairāk kā 100 000 marku.⁴² Ievērojama ir DV darbība, UNRRA, vēlāk arī IRO organizētajā bēgļu pārkvalificēšanās akcijā. DV kopā ar BCP apzināja 1500 latviešu kara invalīdu, no kuriem vairāk kā 500 karavīri bija ar amputētām kājām vai rokām. DV organizācija informēja par šādu centru izveidi un organizēja viņu iekārtošanu tajos. Laikā no 1947. līdz 1951. gadam šajos centros invalīdi varēja apgūt 28 arodus (drēbnieki, kurpnieki, galdnieki, auto atslēdznieki, juvelieri, radiomehāniķi u.c.). Šo amatu apguve bija nozīmīga bēgļiem tālākajā dzīvē. Sākoties bēgļu izceļošanai no Vācijas, laika posmā no 1947. gada 1. jūlija līdz 1951. gada 30.jūnijam, Vāciju pameta 76 905 Latvijas pilsoņi, kas sastādīja ≈80% no visiem bēgļiem, kas bija pametuši Latviju. Vācijā palika aptuveni 12 000 latviešu.⁴³

No Rietumvācijā palikušajiem 901 bija kara invalīds, 71 tuberkulozes slimnieks, 205 kara bāreņi un pusbāreņi, 76 atraitnes, 82 karavīru vecāki.⁴⁴

Pēc VFR izveidošanās 1949. gadā 1950. gada 20. decembrī jaunizveidotais parlaments pieņēma likumu par pensiju izmaksu kara invalīdiem un viņu piederīgajiem. Līdz tam pensiju likums nebija vienots. Dažādās Vācijas okupācijas zonās pensiju lielums bija atšķirīgs. Pirms jaunā pensiju likuma pieņemšanas, saņemot pensiju, latviešu karavīriem bija jāpierāda, ka viņi nebija brīvprātīgie, bet gan tika

---

⁴⁰ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda,1974. - 291.-295.lp.

⁴¹ Bērziņš A. Tāds bija sākums! Tādi pirmie divdesmit gadi! //DV mēnešraksts.-1966. - Nr.1.-13.-14.lp

⁴² Apse V. Vācijas noietņu gadu bilance //P.Mantnieka apgāda Gada grāmata 1951. gadam, -143.lp.

⁴³ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda ,1974. - 299.;303.lp.

⁴⁴ Latvijas Valsts arhīvs (LVA), 2132f. (Daugavas vanagu Vācijas valdes loceklis A.Mežals (dz.1914.)). - 1-v apr. - 13. l. (Dažādi materiāli par latviešu karavīru, invalīdu aprūpi, pensijām, t.sk. A.Mežalu.) -50.lp.

iesaukti vācu armijā. Pēc jaunā likuma pieņemšanas brīvprātīgais dienests nebija šķērslis pensijas saņemšanai.⁴⁵

Pensijas, ko izmaksāja kara invalīdiem un viņu piederīgajiem Vācijā, šajā laikā nebija lielas. Piemēram, 100% darba spēju zaudējušais saņēma 25DM, bet vieglus ievainojumus guvušais 15DM lielu pensiju.⁴⁶

Vācijā pēc kara pastāvēja vācu karā cietušo organizācija, kura darbojas arī šobrīd, un iekļauj sevī 1,5 miljonu biedrus. Tā cīnījās par kara invalīdu tiesībām, izdeva savus laikrakstus, kuros skaidroja kara invalīdu un karā cietušo tiesības, kā arī izskaidroja no jauna pieņemtos likumus. Šajā organizācijā iestājās daudzi latviešu leģionāri, tai skaitā arī DV Centrālās valdes locekļi A.Mežals un V.Janums.⁴⁷ DV organizācija, kuras viens no galvenajiem uzdevumiem bija karā cietušo tautiešu aprūpe, līdzīgi kā vācu karā cietušo organizācija, apvienoja leģionārus un viņu piederīgos, iepazīstināja ar likumiem, kas skāra kara invalīdus.

Līdz 1958.gadam visas karā cietušo leģionāru pensiju lietas (Kriegsbeschadigten – Renten) apstrādāja Latviešu Centrālā komiteja Vācijā, izsniedzot latviešu leģionāriem un to piederīgajiem apliecības par iesaukšanu leģionā, kā arī par viņu gūtajiem ievainojumiem. Radniekiem tika izsniegti dokumenti par kritušajiem vai mirušajiem leģionāriem. Sakarā ar LCK štatu samazināšanu 1959/60. gadā visu kara invalīdu pensiju lietu kārtošanu pārņēma DV CV.⁴⁸

Oskaram Caunītim, kurš pārņēma šīs lietas, vajadzēja izveidot leģionā kritušo, mirušo, bez vēsts pazudušo, kā arī ievainoto leģionāru kartotēku. LCK pārziņā esošā kartotēka nebija pilnīga. LCK veidotajā kartotēkā bija iekļauti tikai no 1943.-1945. gadam iesauktie latviešu karavīri, kas bija iedalīti 15. un 19. leģiona divīzijās. Trūka Vērmahtā un gaisa spēku izpalīgos iesaukto karavīru, kā arī policijas bataljonos iesaukto saraksti.

1966.gadā DV organizācijas sastādītajā katalogā bija ziņas par 80 000 leģionā iesauktajiem karavīriem un apmēram par 35 000 kritušajiem. Līdz 1959.gadam karā cietušo pensijas izmaksāja tikai tiem pensionāriem, kas dzīvoja VFR, kā arī tur dzīvojošo mirušo, kritušo un bezvēsts pazudušo karavīru tuviniekiem. Taču, sākot ar

---

⁴⁵ LVA, 2132.f.- 1-v. apr. - 13.l. -50.lp.

⁴⁶ Turpat. – 13. l. - 51.lp.

⁴⁷ Turpat. – 13. l. - 1.lp.

⁴⁸ Turpat. – 13. l. - 34.lp.

1959.gadu, šīs pensijas varēja saņemt arī ārpus VFR dzīvojošās personas. DV aprūpes centriem atkal palielinājās darbs, lai sagatavotu dokumentus pensiju lietu kārtšanai.⁴⁹

1961.gadā VFR valdība izdeva likumu, kurš paredzēja, ka personas, kas agrāk bija sastāvējušas Latvijas Valsts vai pašvaldību dienestos un ir sasniegušas 65 gadu vecumu, tiesīgas saņemt vecuma pensiju. Bija nepieciešams sagādāt vajadzīgos dokumentus. Līdz 1965. gadam šīs lietas kārtoja LCK Juridiskās nozares vadītājs K.Ozoliņš, bet pēc viņa nāves - DV organizācija.⁵⁰

1963.gadā VFR valdība izdeva likumu, ka valsts aizsardzībā pāriet visi karavīru kapi, tai skaitā arī latviešu. Arī ārzemju bēgļu kapi tika pakļauti šai aizsardzībai. Taču, lai pierādītu, ka apglabātie cilvēki patiešām ir latviešu bēgļi, DV organizācijai atkal nācās meklēt un izsniegt atbilstošus dokumentus šo faktu apstiprināšanai. Lībekas latviešu komiteja pieprasīja dokumentus par 300 Lībekas kapos apglabātajiem.⁵¹

1964.gadā VFR tika pieņemti jauni likumi par karā cietušo pensijām. Tā, piemēram, kara invalīdam, kam bija 100% darba spēju zudums, pensija sasniedza 240DM, 50% darbspēju zaudējušam - 80DM, bet viegli ievainotajiem - 45DM. Šīs pensijas izmaksāja, neskatoties uz personas ienākumiem. Šis likums paredzēja arī pensiju izmaksu palielināšanu karā kritušo, bezvēsts pazudušo ģimenēm, kā arī kara bāreņiem un atraītnēm.⁵²

Jaunais pensiju likums paredzēja kopšanas naudas palielināšanu, izlīdzinošu pensiju paaugstināšanu, kā arī dažādus atvieglojumus karā cietušajiem.⁵³

Daudziem latviešiem šis likums bija ļoti aktuāls, taču ne vienmēr viņi bija kompetenti šajās pensiju izmaiņu lietās. Tādēļ bieži griezās DV organizācijā pēc padoma. Tā Latviešu Centrālās Komitejas Vācijā Apgāds griezās pie A.Mežala, lai viņš uzrakstītu rakstu laikrakstam „Latvija”, kurā tiktu izskaidroti jaunie likumi un to papildinājumi karā cietušo pensiju lietās.⁵⁴ DV rūpējās ne tikai par tiem latviešu kara invalīdiem, kas dzīvoja Rietumos, bet centās palīdzēt arī Latvijā dzīvojošiem kara invalīdiem, kas karojuši vācu armijas pusē. No 1959.gada maija karā cietušā pensiju bija tiesības saņemt arī tiem karā cietušajiem, kas nedzīvoja VFR, un DV ar savu mēnešrakstu palīdzību informēja cīņu biedrus Latvijā, kur griezties, lai varētu nokārtot pensiju saņemšanu. Šo informāciju DV organizācija centās nodot Latvijā dzīvojošiem caur

⁴⁹ LVA, 2132.f. - 1-v apr. - 13. l. - 34a.lp.

⁵⁰ Turpat. - 13. l. - 34a.lp.

⁵¹ Turpat. - 13. l. - 34a.lp.

⁵² Turpat. - 13. l. - 40.lp.

⁵³ Turpat. - 13.l. - 40-42.lp.

⁵⁴ Turpat. - 13. l. - 29.lp.

vēstuļu saraksti vai personīgi tiekoties. Informācijā bija minēts to dokumentu saraksts, kurš nepieciešams pensiju saņemšanai. Dokumentus vajadzēja iesniegt VFR konsulātos Maskavā vai Ļeņingradā.⁵⁵ Jāatzīmē gan, ka padomju okupācijas laikā šādas pensijas praktiski nebija iespējams saņemt, jo nevarēja sagādāt visus nepieciešamos dokumentus. Lai pilnvērtīgāk sniegtu dažādu palīdzību un atbalstu bijušajiem karavīriem, kara invalīdiem un to ģimenēm, 1952. gadā DV organizācija, pamatojoties uz DV Rietumvācijas delegātu pilnsapulces lēmumu, iegādājās īpašumu Freiburgā. Nopērkot īpašumu, DV Rietumvācijas valde pieņēma invalīdu nama apsaimniekošanas noteikumus, kuru pirmajā pantā noteica, ka Daugavas Vanagu invalīdu mītnes īpašnieks ir latviešu aprūpes biedrība „Daugavas Vanagi” Rietumvācijā. Tas bija viens no pirmajiem DV īpašumiem, kurš tika nopirkts par trimdas latviešu ziedojumu naudu. 1953.gada septembrī DV Rietumvācijas valde deva nopirktajam īpašumam nosaukumu - DV invalīdu mītne „Bērzaine”. Bērzainē bija nodoms koncentrēt lielāku skaitu invalīdu, uzbūvējot vēl papildus 3 māju blokus apmēram 100 personu vajadzībām.⁵⁶ Taču Freiburgas pilsētas būvvaldē iesniegto projektu noraidīja, pamatojot, ka jaunbūves traucēs pilsētas izskatam. 1955. gada martā ar Freiburgas pilsētas valdes lēmumu, Bērzaine tika pakļauta dabas aizsardzības likumiem ar ierobežojumiem būvēties. Pamats tam bija pilsētas valdes uztraukums par liela skaita invalīdu pieplūšanu. Pilsētas valde uzskatīja, ka nav pareizi koncentrēt vienkopus kara invalīdus. Šādos apstākļos tiem varēja rasties mazvērtības kompleksi, un tie zaudētu pašcieņu. Šajā ziņā vāciešiem bija jau zināma pieredze. A.Mežals, pievēršot uzmanību šai problēmai, 1954. gada DV Rietumvācijas delegātu kopsapulcē nolaiņāja referātu par ģimenes māju iegādi. Delegātu kopsapulce pieņēma sekojošus likumus:

- 1) Turpināt invalīdu mītnes izbūvi, pārveidojot saimniecības ēku un dzīvojamo ēku par atpūtas namu.⁵⁷
- 2) Atbalstīt, atsevišķos gadījumos invalīdu ģimenes, dzīvokļu iegādei un māju būvei ar bezprocentu aizdevumiem no DV fonda līdzekļiem. Aizdevumu lielums tika ierobežots līdz 5000 DM un tas atmaksājams 8 gadu laikā.⁵⁸

---

⁵⁵ LVA, 2132.f. - 1-v. apr. - 13.l. - 60.lp.

⁵⁶ Turpat. - 14. l. - 3.lp.

⁵⁷ LVA, 2132.f. - 1-v. apr. - 14.l.(Materiāli par Latviešu kara invalīdu atpūtas māju „Bērzainē”). - 3.lp.

⁵⁸ Turpat. - 10. l. - (Īss manas dzīves apraksts. Autors: Antons Mežals). - 10.lp

Tā invalīdu nams „Bērzaine” tika pārvērstas par atpūtas namu. Invalīdiem, kas gribēja doties uz Bērzaini pavadīt atvaļinājumu, DV Rietumvācijas valde apmaksāja ceļa izdevumus. Par uzturu bija jārupējas pašiem.⁵⁹

Lielu palīdzību trimdas sākuma gados sniedza latvieši, kas strādāja amerikāņu darba vienībās, palīdzot pārbūvēt dzīvojamās un saimniecības ēkas atpūtas nama vajadzībām.⁶⁰

Kā atzina A. Mežals atpūtas māja deva ne vien prieku un gandarījumu, bet arī radīja dažādas problēmas. A. Mežals raksta: „Bērzaine nav tikai DV organizācijas īpašums, bet ir palicis kā simbols mūsu trimdas dzīvē, parādot trimdas dzīves pirmajos gados mūsu karavīru gribu palīdzēt saviem cīņās biedriem – kara invalīdiem tikt pie savas mītnes”.⁶¹

Bērzaini gan slavēja, gan pēla. Tika pārņemts par augsto pirkuma cenu, par nevietā izmeklēto objektu, kas nekalpo sākumā ieplānotam mērķim – invalīdu namam. Pārrunas par Bērzaini notika gadiem ilgi, gan DV Rietumvācijas delegātu sapulcēs, gan DV CV sēdēs. Uzskati bijuši dažādi - Bērzaini pārdot, vai paturēt. Šī polemika atspoguļojas DV Rietumvācijas valdes, DV CV protokolos, gan trimdas preses izdevumos.⁶²

Sakarā ar nesaskaņām dažu DV organizācijas locekļu starpā bija radusies opozīcija DV Rietumvācijas nodaļai. Tā rezultātā 1955.gada 17.jūnijā Hamburgā nodibināja Latviešu kara invalīdu apvienību (LKIA). Šī organizācija jau kopš savas dibināšanas uzbruka DV un tās vadībai, nomelnojot tās darbību, jo DV neesot darījuši visu iespējamo, lai invalīdus īsti un pareizi aprūpētu.⁶³

Vērtējot situāciju, varēja secināt, ka šīs problēmas pamatā bija atšķirīgs uzskats par aprūpes kārtību. Pēc LKIA domām no DV Rietumvācijas valdes aprūpē esošajām 3582 personām tikai 658 bija kara invalīdi. Tā kā aprūpējamo skaits bija liels, LKIA pārmeta, ka DV nevarot kara invalīdiem nodrošināt pietiekošu aprūpi. Arī līdzekļus, kas tika vākti kara invalīdiem, lielāko tiesu izdalīja pārējiem aprūpējamiem. LKIA uzskatīja, ka DV uzņēmušies pārāk lielu aprūpējamo grupu skaitu, un tādēļ nespēj veltīt uzmanību tieši kara invalīdiem. Viņuprāt, DV no bijušo karavīru aprūpes biedrības bija pārvērtusies par latviešu aprūpes un politisku organizāciju.

---

⁵⁹ LVA, 2132.f. - 1-v. apr. - 10. l. - 9.lp

⁶⁰ Turpat. - 14. l. - 2.lp.

⁶¹ Turpat. - 14.l. - 3.lp.

⁶² Turpat. - 14. l. - 3.lp.

⁶³ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa.- Kanāda, 1978.-52 lp.

DV organizācijai pārmeta arī par Bērzaines invalīdu namu, jo LKIA domāja, ka izveidojot šo invalīdu namu, invalīdu aprūpes problēmas nav atrisinātas, jo izlietotie līdzekļi lietderīgāk būtu novirzāmi invalīdiem ģimenes māju iegādei. LKIA piedāvāja sadalīt aprūpējamos pa grupām, kur par katru grupu rūpētos atsevišķa organizācija. Piemēram, baznīcas organizācijas varētu aprūpēt vecos un slimos ļaudis, Latviešu Palīdzības Fonds –atraitnes un bāreņus, LKIA – tikai kara invalīdus. Kā uzsver LKIA, tad DV aprūpes nozares centieni saskaņot visu aprūpes organizāciju darbību, nav izdevušies.

Lai izvērtētu LKIA negatīvo ietekmi uz sabiedrību, tādējādi, radot nepareizu iespaidu par DV organizācijas darbību, 1956.gada 21. un 22.janvārī Hemingenā DV Rietumvācijas delegātu sapulcē apsprieda LKIA darbību.

V.Janums savas uzstāšanās laikā atzīmēja, ka šī organizācija bija vajadzīga tikai tādēļ, lai dažām godkāriņām personām būtu vadoši amati, jo DV organizācijā tie vairs tādus neieņēma. Šeit viņš minēja R.Ancānu, kurš, kamēr bija DV Rietumvācijas valdē, neuzskatīja, ka atsevišķa invalīdu biedrība ir vajadzīga. V. Janums uzsvēra, ka LKIA pārmet DV par kļūdām aprūpes jautājumā, taču paši savāktos līdzekļus izdalīja tikai LKIA biedriem, bet par pārējiem invalīdiem nerūpējas. LKIA, kā atzīst V. Janums, nāca pie DV ar aicinājumu sadarboties, bet tai pašā laikā uzbruka ar dažādiem apvainojumiem.⁶⁴

Savukārt, A. Mežals savas uzstāšanās laikā atzīmēja, ka ir pielaistas kļūdas aprūpes jomā un kritika ir pieņemama, taču tā nedrīkst nomelnot visu DV darbību. Pēc A. Mežala teiktā LKIA pabalstus maksāja tikai saviem biedriem, aizmirstot citus invalīdus, un tas izskatījās pēc jaunu biedru vervēšanas. A. Mežals uzskatīja, ka LKIA aktivitātes invalīdu interešu aizstāvībā bija tikai dažu personu cīņas par varu izpausme. V. Hāzners LKIA biedriem atgādināja, ka DV jau 10 gadus aprūpē visus invalīdus un paši jaundibinātās apvienības biedri ne vienu vien reizi baudījuši DV palīdzību. Neskatoties uz to, DV organizācija LKIA izdevumos tika nomelnota.⁶⁵

Turpretim LKIA pārstāvji P. Začs un K. Štammers apgalvoja, ka viņu apvienības mērķis nav graut vai apmelot DV, bet gan aizstāvēt kara invalīdu intereses un vajadzības. Šī apvienība tika dibināta kā tikai invalīdu organizācija, un tā nenodarbosies ar citām lietām, kā vienīgi ar kara invalīdu interesēm, līdzīgi kā vācu

⁶⁴ LVA, 2322.f.(Bērziņš Alfrēds Jānis (1920.),sabiedrisks darbinieks, Daugavas vanagu organizācijas ģenerālsekretārs, (Vācija).- 1-v. apr. - 45.l.(Daugavas vanagu Vācijas delegātu kopsapulču protokoli (ar pielikumiem) par pamatdarbību). - 1955. gada delegātu pilnsapulces protokols. - 20.lp.

⁶⁵ Turpat.- 45.l. -1955. gada pilnsapulces protokols. – 21. lp.

kara invalīdu apvienības. P. Začs uzsvēra, ka LKIA nav politisku mērķu.⁶⁶ Šādam apgalvojumam DV nepiekrīta un V. Janums paziņoja, ka aiz LKIA izkārtnes darbojas politikas taisītāji, kas izvērta savu darbību pret DV organizāciju. Kā uzsvēra V. Janums LKIA mērķis bija ar šīs apvienības palīdzību ievēlēt DV valdē K. Štammeru un citus viņam līdzīgos. R. Ancānam tika pārņemts, ka LKIA viņš darbojas tikai savas godkāres dēļ, jo savā laikā ticis izbalsots no DV Rietumvācijas valdes.⁶⁷

Lai izvairītos no DV organizācijas šķelšanās, izstrādāja priekšlikumu, kurā noteica, ka DV biedri, kas sastāv LKIA un darbojas pretēji DV organizācijas mērķiem un statūtiem, izslēdzami no DV organizācijas.⁶⁸

Neskatoties uz to, ka DV centās labot kļūdas invalīdu aprūpes jomā, nesaskaņas ar LKIA turpinājās. 1959. gada pilnsapulcē Hanoverā A. J. Bērziņš šai sakarībā teica, ka LKIA visās jomās darbojas pret DV. Tika atzītas arī pašu kļūdas, taču pārmetumi, kas vērsti pret DV bija nepamatoti un saucami kā pašreklamēšanās. A. Mežals, savukārt, piebilda, ka LKIA attieksme pret DV kļūst arvien ļaunprātīgāka. To viņš pamatoja ar faktiem, ka LKIA savos izdevumos „Kara invalīds”, „Māras zeme” publicēja rakstus, ka esot panākta vienošanās ar DV par visu kara invalīdu aprūpi no LKIA puses. Tika vākti ziedojumi visu kara invalīdu aprūpei. Taču patiesībā ziedojumus sadalīja LKIA biedriem. Pēc A. Mežala vārdiem šādi maldināšanas paņēmieni atgādināja Austrumberlīnes „melu lapu” stilu. Vēl A. Mežals atzīmēja, ka padomju izdevums „Dzimtenes Balss” aizstāvēja un izcēla LKIA nostāju attiecībā pret DV⁶⁹. Paužot šādus izteikumus, A. Mežals skaidroja LKIA kritiku par DV organizācijas darbību, jo saskatīja tajā komunistu propagandas iespaidu. Tā kā A. Mežals šajā laikā bija DV CV loceklis, tad šādus uzskatus zināmā mērā atbalstīja visa DV organizācija. Vērtējot A. Mežala izteikumus, varēja secināt, ka, lai gan DV publiski daļēji atzina kļūdas, kas saistītas ar aprūpes jautājumiem, taču, lai šajā ziņā attaisnotos visas trimdas priekšā bija jārada pamatojums, kādēļ organizācijas biedru vidū radušās nesaskaņas. Ar apgalvojumiem, ka LKIA vadošie darbinieki šīs nesaskaņas radījuši savtīgos nolūkos, acīmredzot, nepietika. Tādēļ ļoti efektīvs bija līdzeklis šo nesaskaņu rašanās pamatā mēģināt iesaistīt padomju propagandu. Zinot trimdas negatīvo attieksmi pret padomju centieniem šķelt trimdas sabiedrību, šādi apgalvojumi varētu nest augļus un DV būtu iespēja attaisnoties trimdas priekšā. Tas bija ļoti svarīgi no DV puses, jo tā visu laiku

⁶⁶ LVA, 2322.f. -1-v. apr. - 45.l. -1955. gada pilnsapulces protokols. – 22. l.p

⁶⁷ Turpat. - 45.l. -1955. gada pilnsapulces protokols. – 26. l.p

⁶⁸ Turpat. - 45.l. -1955. gada pilnsapulces protokols. - 24. l.p

⁶⁹ Turpat. - 45.l. -1959. gada pilnsapulces protokols. – 8.-9.l.p.

cīnījās pret trimdinieku savstarpējo šķelšanos. Šāda šķelšanās DV biedru vidū, protams, nebija padomju propagandas inspirēta, jo LKIA biedri tāpat kā DV, kā bijušie leģionāri nekādā veidā nevarēja pieņemt sadarbību ar okupācijas režīmu. Kompromiss starp abām organizācijām netika panākts. 1959. gadā DV pilnsapulce pieņēma lēmumu, kurā uzsvēra, ka LKIA apzināti maldina latviešu trimdiniekus par invalīdu aprūpi Vācijā, tādējādi vēršot savu darbību pret DV organizāciju un šķeļot trimdas kopību. DV pieņēma konservatīvu nostāju attiecībā pret LKIA un šīs organizācijas darbībā turpmākajā laika posmā neiejaucās.

Lai stiprinātu organizāciju un aktivizētu DV darbību, kā arī mazinātu LKIA negatīvās propagandas iespaidu, 1960. gadā delegātu sapulcē Bīlefeldā pieņēma lēmumus par DV tālākās darbības aktivizēšanu. Tika veikta organizācijas darbības kļūdu analīze. Liela nozīme piešķirta jaunatnes iesaistīšanai DV darbībā, kā arī latvietības saglabāšanai ģimenēs. Lai nerastos domstarpības starp organizācijas biedriem, tika ieteikts personiskās lietas nejaukt ar organizācijas lietām, būt iecietīgiem pret citu domām un lietas kārtot demokrātiskā ceļā.⁷⁰

***

Latviešu karavīri pēc nokļūšanas gūstā bija neapskaužamā situācijā, jo nebija īsti skaidrs viņu tālākais liktenis. Situāciju saasināja neziņa par piederīgo likteni, atšķirtība un baumas par izdošanu Padomju Savienībai. Šādos apstākļos 1945.gada 28. decembrī Cēdelgēmas gūstekņu nometnē tika izveidota DV organizācija, kuras mērķis bija apvienot un atbalstīt bijušos karavīrus. Pēc atbrīvošanas no gūsta DV organizācijas biedri iesaistījās jau trimdā darbojošos latviešu organizāciju darbā, kā arī paši izvērta darbību bijušo kara invalīdu un to ģimeņu aprūpes jomā. Šī aprūpe izpaudās kā bijušo karavīru apzināšana un aprūpējamo kartotēkas sastādīšana. Tika izkārtotas pensijas un sadalīti aprūpes vajadzībām sagādātie līdzekļi. Lai gūtu lielākus panākumus aprūpes darbā, izveidoja plašu DV organizācijas nodaļu tīklu. Pēc izceļošanas no Vācijas DV biedri veidoja nodaļas arī jaunajās mītnes zemēs. Tā kā līdzekļus organizācijas darbībai pārsvarā ieguva no biedru maksām un ziedojumiem,

---

⁷⁰ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa.- Kanāda, 1978.- 63.;64. lpp.

tad, pieaugot trimdnieku labklājībai, palielinājās arī līdzekļu daudzums, ko varēja izmantot aprūpes vajadzībām, kā arī nekustamo īpašumu iegādei, kuros izveidoja invalīdu atpūtas centrus. Aprūpes darbā trimdā darbojās arī citas emigrācijas organizācijas. Lielāko tiesu ar tām DV organizācijai izveidojās savstarpēji labvēlīgas attiecības. Taču ar dažām radās domstarpības, kas izvērsās nopietnos konfliktos.

2 „Daugavas Vanagi – aktīvākā trimdas sabiedriskā organizācija”

2.1 Daugavas Vanagu organizācijas darbība politiskajā un informācijas jomā

DV organizācija pirmajos pēckara gados vairāk uzmanības pievērta bijušo karavīru un invalīdu materiālās aprūpes jomai un viņu tiesību aizsargāšanai. Organizācija bija samērā slēgta, jo, lai gan tā sadarbojās ar trimdas vadošajām organizācijām, tomēr savās rindās tā pulcēja, galvenokārt, karavīrus. Neskatoties uz to, ka dibinot organizāciju viens no tās pamatmērķiem bija Latvijas neatkarības atgūšana, pirmajos pēckara gados darbība politiskajā un informācijas jomā bija samērā ierobežota, jo okupācijas varas pārstāvji stingri kontrolēja bēgļu organizāciju darbību. Tādejādi DV organizācijas politiskā un sabiedriskā darbība lielāko tiesu izpaudās bijušo karavīru apvienošanā un organizēšanā.

1948.gada 23.martā ZOO nometnē Hamburgā sanāca iniciatoru grupa, lai veidotu jaunu organizāciju „Cīnītāju Apvienība” (CA), kas apvienotu sevī visas tās grupas un apvienības, kas cīnās par Latvijas neatkarību. Šajā apvienībā bija paredzēts iekļaut ne tikai leģionārus, bet arī 1905. gada cīnītājus, vecos latviešu strēlniekus, Sibīrijas - Imantas un Troickas pulku strēlniekus, atbrīvošanās cīņu un pagrīdes organizāciju dalībniekus, un 1940.-1941. gada nacionālos partizānus.⁷¹

Iniciatoru grupas sastāvā ietilpa atvaļinātie latviešu karavīri un sabiedriskie darbinieki kopskaitā 19 cilvēki, to skaitā atvaļinātie virsnieki K.Lobe; A. Silgailis; A. Kripēns. Latvijas sabiedrisko lietu ministrs A.Bērziņš, prof. J.Muižnieks, žurnālists V. Dulmanis.⁷²

CA bija paredzēts apvienot jau esošās cīnītāju organizācijas kā Lāčplēša biedrību, Latvijas karaskolu beigušo virsnieku biedrību, leģionāru biedrību „Daugavas Vanagi”, pretesības kustības dalībnieku biedrību, LCP un Baltijas Universitātes Prezidiju Konventu. Bez tam CA bija paredzēts iekļaut organizācijas, kas tiktu nodibinātas vēlāk un kuras atbalstītu CA programmu.⁷³

CA programma bija līdzīga DV programmai, jo paredzēja cīņu par neatkarības atgūšanu, uzturēt un nostiprināt nacionālu vienotību, sniegt palīdzību trūcumā nonākušiem tautiešiem, sevišķi, invalīdiem, aktīvi piedalīties jaunatnes audzināšanā

⁷¹LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 21.l.(Daugavas vanagu organizācijas protokoli, ziņojumi (ar pielikumiem) par Baltijas jautājumu, u.c. tēmām). - 10 lp

⁷²Turpat. - 21.l. – 1.lp.

⁷³Turpat. - 21. l. – 6.lp.

nacionālā garā, pasargājot to no asimilācijas. CA uzskatīja, ka aktīvi jāpiedalās starptautiskajās organizācijās kā, piemēram, ANO, kā arī jāuztur cieši sakari ar Rietumu demokrātiskajām valdībām.⁷⁴

Tādēļ attiecībā par sadarbību ar CA, DV organizācijā valdīja dažādi uzskati. Piemēram, K. Augstkalns uzskatīja, ka DV ir jāpiedalās CA darbā, lai vēl krasāk nepalielinātu šķelšanos trimdas kopienā, jo ar CA palīdzību būtu izredzes apvienot visas cīnītāju organizācijas.⁷⁵

Līdzīgās domās bija arī R. Ancāns, kurš uzskatīja, ka, iestājoties CA, DV nezaudēs savu vienotību, turpretim neiestājoties, DV zaudētu daļu tautas uzticības, jo abas organizācijas cīnīsies par vienotu lietu.⁷⁶

Par iestāšanos lietderību izteicās arī P. Greizis. A. Silgailis uzskatīja, ka mazākais jāmēģina sastrādāties ar CA. Gadījumā, ja sadarbība ar CA nebūtu veiksmīga, DV varētu aiziet, bet šajā gadījumā neviens nevarētu pārņemt DV par to, ka tie nav mēģinājuši sadarboties ar CA.⁷⁷ Taču vairums DV biedru bija pret iestāšanos CA. K.Apinis uzskatīja, ka „visu laiku cīnītāji” jau sadarbojas ar DV un, ja tiktu nodibināta CA, tad tā iekļūtu par vietu, kur cīnīties savā starpā. K.Apinis uzskatīja, ka CA ar savu izveidošanos šķēļ DV organizāciju, jo pārvilina pie sevis Strēlnieku un Lāčplēša apvienību biedrus, Kalpakiešus, kas sadarbojas ar DV.⁷⁸

Par iemeslu kādēļ nav jāiestājas CA, tika minēti apstākļi, ka daži no jaunveidojamās organizācijas dibinātājiem bija civilisti ar ieročiem rokās, kuri nav cīnījušies par Latvijas neatkarību, taču būs pirmie, kas savā labā izmantos uzvaras augļus.⁷⁹

V. Reimanis uzskatīja, ka CA tika veidota kā mākslīga civila jumta organizācija, jo tās vadībā ir civilpersonas.⁸⁰ Tā kā vairākums DV organizācijās biedru neatbalstīja iestāšanos CA, tad K.Lobēm tika nosūtīta vēstule, kurā V.Janums DV CV vārdā rakstīja, ka DV organizācija neiesaistīsies CA, jo DV ir apolītiska organizācija karā cietušo aprūpei, bet saistoties ar organizācijām un apvienībām, kuras gatavojas iestāties CA, DV organizācija iegūtu politisku raksturu. DV organizācija uzskatīja, ka pagaidām šāda veida politiskas cīnītāju apvienības organizēšana nav vajadzīga, kā arī

---

⁷⁴ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 21.l. - 11.lp

⁷⁵ Turpat. - 45.l. - 1948.gada pilnsapulces protokols. - 14. lp.

⁷⁶ Turpat. - 45.l. - 1948.gada pilnsapulces protokols. - 15. lp.

⁷⁷ Turpat. - 45.l. - 1948.gada pilnsapulces protokols. - 17.lp.

⁷⁸ Turpat. - 45.l. - 1948. gada pilnsapulces protokols. - 16. lp.

⁷⁹ Turpat. - 45.l. - 1948. gada pilnsapulces protokols. - 17. lp.

⁸⁰ Turpat. - 45.l. - 1948. gada pilnsapulces protokols. - 18.lp.

bijušo karavīru kopienas dalīšanās nav vēlama. DV CV uzaicināja K.Lobi un pārējos bijušos karavīrus iestāties DV organizācijā.⁸¹

Savā atbildē DV CV noraidījumam iestāties CA, K.Lobe rakstīja, ka CA tāpat kā DV ir apolītiska apvienība, un piesaistītie politiskie grupējumi, aicināti piedalīties CA, lai vienotu brīvības cīnītājus, nevis uzspiestu savu partiju uzskatus. K.Lobi apbēdināja tas, ka DV CV noraidīja politiskas cīnītāju apvienības organizēšanu. K.Lobe uzskatīja, ka DV CV nostāja ir kļūdaina, kam par pamatu varētu būtu CA būtības neizpratne. Šajā sakarā viņš rakstīja: "Arī mani, kā vienu no vecākajiem leģionāriem, DV CV vēstule ļoti sarūgtināja, laikam tāpēc, ka esmu jau par vecu un nespēju vairs samierināties ar lokāliem biedrības ideāliem vien, tas ir, kaut vai ideālu dzīvošanu šaurākas vai plašākas sabiedrības iekšējā - personīgā joslā, jo tad, man šķiet, pazūd visu aptvērēja – vienotība ideoloģija un sākas kalpošana kādam citam, pašu izdomātam dievam". K.Lobe neuzskatīja, ka CA izveidošana šķeltu bijušo karavīru rindas un cerēja, ka DV CV pārskatīs savu lēmumu.⁸² Tomēr DV CV savu lēmumu nemainīja.

Trimdai ieilgstot, DV organizācija līdzīgi kā citas latviešu trimdas organizācijas arvien vairāk uzmanības sāka pievērst latvietības saglabāšanai. DV uzskatīja, ka neatkarības atgūšanu var izcīnīt, galvenokārt, trimdas latvieši, tādēļ svarīgi saglabāt svešumā latvisko identitāti. Šo nostādni apstiprina arī J. Frišvalda teiktais: „Katrs latvietis brīvajā pasaulē ir savas tautas sūtnis. Viņa uzdevums ir būt mūsu tautas balsij, jo tautai dzimtenē balss ir atņemta. Mums nepārtraukti jāklaudzina pie brīvo tautu sirdsapziņas, tām jāatgādina latviešu tautas liktenis, tās jāpārliedzina, kamēr austrumos valda agresīvais padomju komunisma režīms, tikmēr pasaulē īsta miera nebūs, un tikmēr visām brīvajām tautām draudēs tāds pats padomju verdzības liktenis, kāds piemeklējis latviešu tautu. Mums jāpauž Latvijas atbrīvošanas ideja kā šeit brīvajos rietumos, tā arī dzimtenē, lai palīdzētu tautai tur uzturēt sevi dzīvu, nacionālu un nodot tās jaunajai paaudzei tālāk brīvas, neatkarīgas, demokrātiskas Latvijas ideālu, lai tā par šo ideālu turpinātu cīnīties līdz uzvarai.”⁸³

Līdz 1950.gada augusta sapulcei DV valde Vācijā bija noteicēja visos organizācijas jautājumos arī citās valstīs, kur darbojās DV organizācija.⁸⁴ DV

⁸¹ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 13.l. - 77.lp.

⁸² Turpat. - 13.l. - 80.lp.

⁸³ Turpat. - 36.l.(Daugavas vanagu apkopotas karavīru atmiņas un dažādu autoru runu teksti (ar pielikumiem) par latviešu leģionu un kaujām Kurzemē, kā arī par Ziemassvētku kaujām.). - 155. lp.

⁸⁴ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. III. Daļa. - Kanāda, 1978. - 19.lp.

organizācija Vācijā bija sadalīta amerikāņu un angļu zonas nodaļās. Amerikāņu zonas pakļautībā atradās Itālijā, Austrālijā, ASV, Kanādā Zviedrijā, Dānijā un Francijā darbojošās DV nodaļas, bet angļu zonas - Anglijā, Argentīnā, Beļģijā un Holandē esošās nodaļas. Pēc 1950. gada 19.,20. augusta sapulces abu zonu valdes apvienojās kopīgā DV Rietumvācijas valdē. Tika veidota jauna pārvaldes forma – DV Centrālā valde (CV). Lai DV organizācija varētu legāli darboties, bija nepieciešama tās reģistrācija Vācijas vietējās iestādēs. Tādēļ 1950. gada 14. jūnija valdes sēdē E. Lauvam tika uzdots DV organizācijas statūtus pārtulkot vācu valodā, lai varētu iesniegt Vācu varas iestādēm izskatīšanai. 1950. gada 22.augustā Detmoldas vācu tiesa atzina un reģistrēja biedrību Daugavas Vanagi.⁸⁵

Lai gan DV CV tika izveidota 1950. gadā, tomēr tā uz savu pirmo sēdi sapulcējās tikai 1952.gada 11.,12.aprīlī Londonā. Līdz ar to DV Rietumvācijā beidza pildīt DV CV funkcijas. Apvienotā DV Rietumvācijas valde laikā no 1950. gada -1952. gadam īstenībā vadīja un vienoja visas izkaisītās DV organizācijas, likdama pamatus jaunai globālai vadībai.⁸⁶

Pēc 1950. gada 19.,20. augustā Hugustdorfā notikušās DV organizācijas delegātu pilnsapulces, kur tika izveidota DV CV un apvienotas DV nodaļas, radās nepieciešamība izstrādāt idejiskos pamatus organizācijas darbības aktivizēšanai, kā arī instrukciju jaunu biedru uzņemšanai DV. Jaunā biedru uzņemšanas kārtība tika izstrādāta 1950. gada 1.jūlijā DV valdes sēdē Aurihā. Tā paredzēja, ka saskaņā ar organizācijas statūtiem DV biedri iedalās aktīvos un goda biedros.

Par aktīvajiem organizācijas biedriem var uzņemt:

- 1) latviešus, kas ar ieročiem rokās cīnījušies par Latvijas brīvību, kā arī šo cīnītāju ģimenes locekļus un pēcnācējus;
- 2) abu dzimumu latviešus, kas gan nav cīnījušies ar ieročiem rokās, bet ir gatavi atbalstīt Latvijas neatkarības atzīšanu, parakstot svinīgu solījumu;
- 3) visus bijušos latviešu karavīrus, kas piedalījušies DV organizācijas dibināšanā Cēdelhēmā un ir reģistrējušies par organizācijas biedriem. Par biedriem veicinātājiem varēja uzņemt visus latviešus, kas sasnieguši 18 gadu vecumu un vēlas darboties organizācijā. Aktīvos organizācijas biedrus un atbalstītājus biedrus uzņēma DV nodaļu valdes. Bija nepieciešams iesniegt rakstisku iesniegumu un aizpildīt aptaujas anketu. Ja nodaļas vadītājam kandidāts nebija pazīstams, bija nepieciešamas divu

⁸⁵ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. III. Daļa. - Kanāda, 1978. - 20.lp.

⁸⁶ Turpat. - 40 lp.

pazīstamu DV biedru atsauksmes. Par DV biedriem nevarēja uzņemt personas, kuru darbība bija apzināti vērsusies pret Latvijas valsti un tās neatkarību. Par DV goda biedriem varēja uzņemt personas, kas ar savu darbību izcili sekmējušas DV darbību visas organizācijas mērogā.⁸⁷

Izstrādājot DV organizācijas idejiskos pamatus, tika formulēts organizācijas raksturs, kurā bija teikts, ka DV nav atsevišķas šķiras vai grupas centienu pārstāve, bet gan uz demokrātiskiem pamatiem izveidota nacionāla vienība, kuras mērķis bija atbalstīt tautiešus trimdas grūtībās un kalpot latviešu tautas un valsts interesēm. DV organizācija centās apvienot sevī tos trimdas spēkus, kuru kodolu veidoja dažādu laiku aktīvākie latviešu karavīri. Lai stiprinātu latviešu trimdas kopību, DV organizācija sadarbojas ar visām latviešu organizācijām, kuru mērķis bija neatkarīgas Latvijas atjaunošana un, kas savu darbību saskaņoja ar Latvijas pilnvarotās pārstāvības un trimdas latviešu augstākās vadības norādījumiem.⁸⁸

DV organizācijas idejiskie centieni bija vērsti uz to, lai uzturētu latviskās tradīcijas, saglabātu latvisko kultūru un latviešu valodu, kā arī stiprinātu latviskās ģimenes. Svaīgs uzdevums bija arī latviskās sabiedrības izkopšana, nacionālās tautas kopības veidošana. Nozīmīgi, pēc DV domām, bija izkopt drosmi, varonību un cīņas garu, kas būtu drošākā ķīla latviešu tautas pastāvēšanai un Latvijas brīvības atgūšanai.⁸⁹ Taču pats galvenais uzdevums bija cīņa par Latvijas brīvības atgūšanu, cīņa pret komunisma varu, kas laupījusi latviešu tautai brīvību un dzina to fiziskā iznīcībā. Šajā cīņā DV aicināja apvienot visu morālo un materiālo spēku. Šajā bezkompromisu cīņā DV aicināja iesaistīt ikvienu trimdinieku, kā arī lietuviešu, igauņu un citu komunistu apspiesto tautu pārstāvjus svešumā. DV uzskatīja, ka ikviena trimdinieka pienākums bija atgādināt rietumu pasaules nācijām par latviešu tautai nodarīto varmācību un postu.⁹⁰

Taču jau 1951.gada 18.,19.augusta pilnsapulcē Augustdorfā nācās saskarties ar trimdas organizāciju nespēju savstarpēji sastrādāties. G.Odiņš savā referātā atzīmēja, ka ASV tika nodibināta Latvijas padomdošanas kopa, kas organizētu latviešu trimdiniekus ASV. Taču par to netika informēta DV organizācija, kas šajā laikā jau veidojās par vienu no spēcīgākajām trimdas organizācijām.

---

⁸⁷ LVA, f.2322. - 1-v apr. - 45.l. - 1950. gada pilnsapulces protokols – 11.-12.lp.

⁸⁸ Turpat. – 45.l. - 1950. gada pilnsapulces protokols. – 19.lp.

⁸⁹ Turpat. - 45.l. - 1950. gada pilnsapulces protokols. - 20.lp.

⁹⁰ Turpat. - 45.l. - 1950. gada pilnsapulces protokols. -21.lp.

G.Odiņš atzina, ka DV organizācijas dažādās valstīs ir atšķirīgas, ņemot vērā šo valstu īpatnības. Lai turētu DV organizāciju uz kopējā ceļa, tika domāts par DV globālas valdes izveidošanu. Tā kā notika trimdas politisko spēku pārgrupēšanās, DV nedrīkstēja palikt nomaļus. Vajadzēja sadarboties ar katru nacionālo grupējumu, kura mērķis bija brīva nacionāla Latvija.⁹¹ Par to, kāda varētu būt trimdas vadība savā referātā „Trimdas gaitas un jēga” izsaka K. Augstkalns. Viņš uzskatīja, ka trimda ir liels politisks spēks, bet to nevar aktīvi iesaistīt kopējā cīņā pret boļševismu, jo trūkst centralizētas vadības. Kopējas vadības trūkums saistīts ar to, ka vieni atzīst parlamentārisumu, otri autoritārisumu, bet vēl pastāv trešie, kas ir karjeristi un domā tikai par savu labumu. K. Augstkalns uzskatīja, ka kopējo vadību varētu veidot kombinācijas ceļā vai tiešo vēlēšanu ceļā. Kombinētā vadība izveidojama vieglāk, taču būtu grūti noteikt, cik liela trimdinieku daļa to pārstāv.

Vēlētā vadība ir demokrātiskākais izveidojums, jo skaidri redzams cik lielas masas pārstāv katru grupējumu. Taču, kā atzina K. Augstkalns, vēlēšanu organizāciju kavēja dažādi tehniskie apstākļi. K. Augstkalns uzskatīja, ka jā saglabā trimdas kopība, neatkarīgi no tā, kādu politisko iekārtu Latvijā atbalstīja dažādas trimdinieku grupas. Trimdas organizācijas vadības organizēšanu K. Augstkalns ierosināja uzņemties Latvijas atbrīvošanas komitejas Eiropas centram.⁹² Šīs organizācijas pirmā sēde notika 1952. gada 6.aprīlī Londonā. Par sēdes norisi DV pilnsapulcē Augustdorfā referēja V.Janums. Viņš atzīmēja, ka ļoti svarīgi bija panākt dažādo politisko partiju kopēju vienošanos sadarboties. Tika noslēgts nacionālais pamiers, kura rezultātā netika iztirzāti politiskie posmi Latvijā. Jau 1948. gadā V.Janums Helendorfas DV pilnsapulcē izteica domu, ka DV Latvijas neatkarības sasniegšanā ir ar mieru sadarboties ar visiem latviešiem, kam ir tāds pats mērķis. Nacionālā pamiera noslēgšanas lietderību pamatoja arī DV Meningenas nodaļas valdes priekšsēdētājs J. Vīksna. Viņš atzina, ka bija pienācis pēdējais laiks izveidot globālu latviešu politisko centru. J.Vīksna atgādināja, ka jau 1917. - 1918. gadā latviešu politiskās dzīves vadītāji meklēja un atrada kopīgu politisko bāzi, kuras rezultātā izveidojās neatkarīga valsts. Tādēļ arī tagad jāpanāk šāda vienošanās, un DV pienākums bija piedalīties katrā politiskā darbībā, kas saistās ar šī mērķa sasniegšanu.⁹³ Nacionālā pamiera noslēgšanas un sadarbības izveidošanu ar politiskajām partijām atbalstīja arī

⁹¹ LVA,2322.f.- 1-v apr. - 45.l. - 1951. gada pilnsapulces protokols. - 14.lp.

⁹² Turpat. -45.l. -1951. gada pilnsapulces protokols. -16.lp.

⁹³ Vīksna J. Nodaļas valde saka // DV biļetens - 1952. decembris. - Nr.21 - 4.lp

R.Kociņš. Viņš atzina, ka politisko partiju iesaistīšana LAK EC ir nopietns un politisks faktors trimdas iekšējā dzīvē. Šī politiskā faktora nozīmi viņš pamatoja ar to, ka politiskajām partijām ir sakari ar citu tautu politiskajām partijām un šiem sakariem varēja būt zināma vērtība kopējās idejas īstenošanā. Tomēr stingri bija jāraugās, lai politiskās partijas pakļautos kopīgai vadībai un darbības saskaņošanai. Ja tiktu noraidīta šāda sadarbība, nebūtu iespējams izveidot organizāciju, kas aptvertu un pārstāvētu visus trimdas latviešus Eiropā. Saglabātos iepriekšējais stāvoklis, kad trimdas organizācijas - Latviešu Nacionālā padome, Latvijas Centrālā Padome, LAK EK u.c. cīnītos savā starpā par tiesībām pārstāvēt trimdas latviešus. DV uzskatīja, ka dažādas partijas šķēļ trimdiniekus, jo katra pārstāv dažādas šķiras un politiskos uzskatus, tādējādi, nostādot tautiešus vienu pret otru. Kā piemērs tika minēta 1948. gadā nodibinātā Latviešu Nacionālā Padome, kuras sastāvā darbojās partijas savu savstarpējo nesaprašanos dēļ bremsēja šīs padomes darbību. Iesaistot dažādas partijas LAK EC darbībā, šis nesaskaņu process turpinājās, un sākās nebeidzama runāšana un rezolūciju pieņemšana. DV uzskatīja, ka LAK EC sekmīga darbība atkarīga no ārpus politisko organizāciju savstarpējās sapratnes sastrādāties. Asi tika kritizēti sociāldemokrāti, jo DV uzskatīja, ka tie sadarbojas ar boļševikiem jau kopš 1934. gada 15.maija. Līdz ar to nav pieļaujama latviešu nacionālo interešu pārstāvēšanas uzticēšana tādām partijām, kam ir sakars ar sociālistisko internacionāli. DV savā publikācijā uzskatīja, ka sociāldemokrāta K. Dziļlejas ievēlēšana par izglītības daļas vadītāju bija kļūda, jo jaunatnes audzināšanu nedrīkstēja nodot sociālistiskās internacionāles marksistu rokās.⁹⁴ Šāda attieksme pret sociāldemokrātiem, kuri nebūt neveicināja un neatbalstīja Latvijas okupāciju, varēja būt pamatota ar DV biedru uzskatiem par Latvijas pagātņi un nākotņi. Lielākā daļa no DV biedriem cerēja atgriezties tādā Latvijā, kāda tā bija pirms okupācijas. Lai gan DV uzskatīja sevi par bezpartejisku un demokrātisku organizāciju, tomēr tās dažu vadošo darbinieku izteikumos (piem. V.Janums) tika slavināts autoritatīvais režīms un tā vadonis.⁹⁵ Līdz ar to varēja secināt, ka atjaunotā Latvija pēc DV domām būtu jāveido pēc pirmskara valsts modeļa. Ņemot vērā šādu nostādni, saprotama DV konservatīvā attieksme pret dažādu partiju piesaistīšanu Latvijas nākotnes veidošanā, it īpaši pret tām partijām, kas darbojās pirmskara Latvijā. Sociāldemokrāti, savukārt, nosodīja autoritatīvo režīmu, jo uzskatīja to par neatkarīgās Latvijas valsts beigu sākumu.

⁹⁴ Latvijas atjaunošanas Komitejas Eiropas centrs// Latvija Amerikā - 1953.07.01.

⁹⁵ Cielēns F. Laikmetu maiņa: Atmiņas un atziņas. 5. grāmata. – Stokholma, 1999. -146.lp

Neskatoties uz DV visai noraidošo attieksmi pret dažādu partiju iesaistīšanu LAK EC darbībā, ar tām bija jāreķinās, jo partijas pārstāvēja zināmu trimdinieku daļu.⁹⁶ Nacionālā pamiera noslēgšanas laikā līdzdalību LAK EC bija pieteikušas tādas partijas kā sociāldemokrāti ar B.Kalniņu priekšgalā, kuru galvenā prasība bija 1922. gada Satversmes atdzīšana, kā arī Agrārā partija, Liberāļu partija, Latgales kristīgo un demokrātu apvienība. Tika gaidīta atbildība no Zemnieku savienības.⁹⁷ Zināmas pretrunas gan bija sakarā ar to, ka Amerikas Latviešu Apvienība (ALA) paziņoja, ka viņi jau sākuši globāla rakstura organizēšanas darbus un viņi būs centrs, kas dos norādījumus Eiropas organizācijām. V. Janums piebilda, ka Eiropas centrs tam nepiekritīs un panāks īstu apvienošanos un sadarbību starp trimdas apvienībām. No Vācijas šajā sanāksmē piedalījās V.Janums, R.Liepiņš un Ā. Šilde.⁹⁸

Sakarā ar LAK EC nodibināšanos DV organizācija izstrādāja jaunas sabiedriski politiskās darbības vadlīnijas. Lai gan DV kā organizācija LAK Eiropas centrā neiegāja, tomēr piedalījās tās darbībā ar ievēlētiem pārstāvjiem. DV sevi neuzskatīja par politisku partiju, bet gan par cīnītāju apvienību, kam rūpēja Latvijas neatkarības atjaunošana. DV piekrita, ka sekmēs sadarbību ar visām latviešu organizācijām, kam bija tāds pats mērķis. DV uzskatīja, ka visi politiskie strīdi starp politiskajām grupām vai atsevišķām personām ir kārojami tikai pēc Latvijas neatkarības atgūšanas un Latvijā suverēnas tiesas priekšā.⁹⁹ V. Hāzners rakstīja, ka, pieņemot šīs vadlīnijas, apklusuši mūsu darba kritizētāju iebildumi un tieksme DV organizāciju padarīt par politisku partiju.¹⁰⁰ Jau 1953.gadā DV deklarēja, ka katrs cilvēks iekļaujas savā tautā neatkarīgi no kārtas, šķiras vai partijas, tādēļ DV stāv pāri šķirām un partijām.¹⁰¹ Kritizēts tika arī dažu nodaļu aktivitātes trūkums, tādējādi jaunās vadlīnijas paredzēja DV organizācijā iesaistīt jauniešus. Šajā darbā paredzēja piesaistīt tos DV biedrus, kuri nebija tiešā veidā saistīti administratīvajā darbā. Pateicoties jaunajām vadlīnijām, organizācijas darbības mērķi bija nosprausti ilgam laikam. Šīs vadlīnijas parādīja, ka DV nav tikai palīdzības biedrība, bet nacionālā latviešu organizācija.¹⁰²

1955. gadā DV Rietumvācijā savā pilnsapulcē, kas notika Zunderhofā pie Hitfeldes, apsprieda un pēc debatēm pieņēma Austrālijas DV izstrādātās sabiedriski politiskās

⁹⁶ Kociņš R. DV un politiskās partijas //DV biļetens -1953. februāris. - Nr.23.- 7;8lp.

⁹⁷ Alksnītis A., Vienotībā spēks // DV biļetens -1952.g. sept./okt. - Nr.19. - 5.lp.

⁹⁸ LVA,2322.f. -1-v apr. - 45.1. - 1952. gada pilnsapulces protokols. - 20.lp.

⁹⁹ Turpat. -45.l. - 1953.gada pilnsapulces protokola pielikums Nr.10

¹⁰⁰ Hāzners V. Mūsu darbs // DV mēnešraksts – 1956. janvāris/februāris. -Nr.1. - 4.lp.

¹⁰¹ Kociņš R., DV un politiskās partijas // DV biļetens - 1953. g. - Nr.23.- 8.lp.

¹⁰² Frišvalds J. Par pašu lietām // DV mēnešraksts - 1959.g. - Nr.4. - 8. lp.

darbības vadlīnijas.¹⁰³ Šo vadlīniju mērķis un ideja bija apvienot trimdas latviešu tautas kopības saglabāšanai: stiprināt ticību Latvijas atdzimšanai, cilvēku tiesībām un brīvībai; sniegt palīdzību visiem trūcumā nonākušiem latviešiem; stiprināt pārliecību un darbību, ka mūsu tēvu zeme būs un paliks Latvija, kur jāatgriežas visiem dzīvajiem, kaut arī Latvijas neatkarības iegūšana ieilgtu; cīnīties par Latvijas atbrīvošanu, sadarbojoties ar citām organizācijām, kas cīnās par tiem pašiem mērķiem; izveidot attiecības ar citām tautām un starptautiskām organizācijām, cik tālu to prasa un pieļauj interešu kopība. Lai vienotu latviešu kopību DV aizstāvēja šādus principus: lai vienotu latviešu vienotību DV sadarbojas ar katru latvieti un organizāciju, ja viņu nostāja un darbība pozitīvi sekmē cīņu par Latvijas atbrīvošanu; politiskā darbībā DV neierobežo savu biedru politisko pārliecību, ja tā ir saskaņā ar 1.punktu; DV sekmē skolu, jaunatnes organizāciju un visu kultūras pasākumu darbību, jo tas ir nākotnes kapitāls, uz kuru balstīsies tautas nākotne; DV organizācija deklarēja, ka pieliks visas pūles, lai saskaņotu cīņu par Latvijas atbrīvošanu un noraidīja jebkāda veida savstarpēju ķildošanos.¹⁰⁴ Saasinoties politiskajām attiecībām starp PSRS un Rietumu valstīm DV Rietumvācijā izvērtēja radušos starptautisko situāciju. Tā 1957. gada pilnsapulcē Kaizerslauternā ar referātiem uzstājās V. Janums un valdes informācija nozares vadītājs R. Kociņš. V. Janums atzīmēja, ka Ungārijas notikumi un Suecas kanāla krīze pierādījusi, ka ar PSRS nekāda saprašanās nav iespējama, jo PSRS politika balstījās uz komunisma paplašināšanos visā pasaulē. V. Janums atbalstīja Rietumu valstu politiku, ka spēku var apturēt tikai ar pretspēku. V. Janums uzsvēra, ka Rietumi vēlējās saglabāt mieru, tādēļ pirmie karu neuzsāks. DV uzdevums šajā situācijā bija pēc iespējas vairāk iepazīstināt tautiešus dzimtenē, īpaši jaunatni, ar patiesību par pasaules notikumiem. J. Cīrulis gan atzīmēja, ka dzimtenes tautiešiem, kuri saņemt šādas ziņas un informāciju, draudētu lielas nepatikšanas. Uz to V. Janums atbildēja: „Nesūtīsim informāciju saviem tuviniekiem un paziņām, sūtīsim to latviešu komunistiem, viņi lasīs un pārdomās. Informācija mums ir jāsniedz, ja to nedarīsim būs vēl ļaunāk. Lai glābtu visu tautu, dažkārt ir jāupurē daži. Cīņa par brīvību nekad nav bijusi bez upuriem”.¹⁰⁵

¹⁰³ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. -1955. gada pilnsapulces protokols. -31.;32.lp.

¹⁰⁴ Turpat. - 45.l. - 1955. gada pilnsapulces protokols. - 31.lp.

¹⁰⁵ Turpat. - 45.l. - 1957. gada pilnsapulces protokols. - 12.lp.

R.Kociņš savā referātā uzskatīja, ja izceltos jauns karš, no tā nebūtu jābaidās. Kaut arī tas nestu lielu postu un upurus, tikai kara rezultātā ir cerība atgūt savu zemi.¹⁰⁶ Interesanti atzīmēt, ka līdzīgās domās bija arī sociāldemokrāti. Viņi uzskatīja, ka iespējamais karš, kaut arī nesot lielu postu, varētu dot izredzes Latvijai atgūt neatkarību.¹⁰⁷ Jau 1953.gadā Korejas kara laikā R.Kociņš uzskatīja: „Rietumu valstīm galvenais trieciens komunismam jādod Eiropā. Pareizā vieta vēl arvien ir Eiropas kara teātris, kur zirnekļu tīkla pašā centrā Maskavā atrodas visu nelaimju sākums un gals”.¹⁰⁸ Atbalstot ASV politiku, Vjetnamas kara laikā 1966.gada DV CV nosūtīja iesniegumu ASV prezidentam Džonsonam un ASV aizsardzības ministram, kurā izteica pateicību ASV valdībai par tās stingro nostāju pretkomunisma jautājumos. Atbildot, ASV administrācija pateicās par atbalstu valdības rīcībai Vjetnamā un atzīmēja, ka ASV pastāv nemainīga nostāja, kura neatzīst Baltijas valstu varmācīgo okupāciju.¹⁰⁹ DV uzskatīja, ka, atbalstot ASV politiku, tiek ierobežota komunistiskā bloka varas izplešanās pasaulē, jo tikai ASV un tās sabiedroto stiprums bija vienīgais garants brīvas un demokrātiskas Rietumu pasaules pastāvēšanai.¹¹⁰ Daži DV biedri uzskatīja, ka viņu organizācija bija spēcīgākā no trimdas organizācijām un tā varētu no sava vidus dot vīrus, kas X stundā (kara sākšanās gadījumā) sauktu ap sevi visu mūsu tautu cīņai par brīvību.¹¹¹ A.Bērziņš aicināja cīņā pret komunismu, izmantot pašu komunistu taktiku, kas viņiem nesusi sekmes. Šī taktika balstījās uz Āzijas, Āfrikas un citu trūcīgo valstu attiecību saasināšanu ar Rietumu lielvalstīm, jo tās atbildīgas par to, ka šīs valstis grimst nabadzībā un trūkumā. Baltijas valstu liktenis būtu vislabākais piemērs komunistu agresīvajai politikai un spilgts paraugs tam, kāds liktenis gaida tautas, par kuru aizbildni grib uzņemties Maskava.¹¹² DV uzskatīja, ka, pastiprinoties PSRS aktivitātēm pasaules politikā, arī trimdas latviešiem daudz aktīvāk jādod savs ieguldījums cīņā pret komunismu. V. Janums izteicās, ka trimdiniekiem kā komunisma tiešajiem upuriem, jācenšas pārliecināt un piesaistīt šai cīņā visas brīvās pasaules tautas, jo no komunisma invāzijas pasaules var glābt tikai

---

¹⁰⁶ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1957.gada pilnsapulces protokols. -12.lp.

¹⁰⁷ Cielēns F. Starptautiskais stāvoklis un Latvijas nākotnes izredzes// P.Mantnieka apgāda Gada grāmata 1951. - 43.-45.lp.

¹⁰⁸ Kociņš R. DV un politiskās partijas // DV biļetens. - 1953.g. - Nr.23. - 7.lp.

¹⁰⁹ Atbildes uz DV iesniegumiem // DV mēnešraksts. - 1966.g. - Nr.6. - 1.lp.

¹¹⁰ Tauta ir viena un nedalāma // Latvija Amerikā - 1970.14.01.

¹¹¹ Tepfers H. DV mūsu cīnītāju priekšpulks // DV mēnešraksts. - 1958. - Nr.1. -9.lp.

¹¹² Bērziņš A. Dažas idejas pretkomunistiskā propagandas darbā // DV mēnešraksts. - 1958. Nr.1. - 13.lp.

saskaņota un aktīva pretdarbība.¹¹³ Pēc DV domām, ja PSRS izvērstu miermīlīgāku politiku, tad tā būtu tikai Rietumu lielvalstu iemidzināšanas politika. Savukārt A. Bagun - Bērziņš cīņā pret komunismu, aicināja izmantot Anglijā publicētos 14 pretkomunistiskai cīņai paredzētos punktus, kurus izstrādājusi „Intelligences Digest” kopīgi ar Bureau for Political War Problems. Viņš gan atzina, ka šie punkti jāpiemēro latviešu interesēm. A.Liepiņš uzskatīja, ka trimdinieku svēts pienākums bija darīt visu, lai aizkavētu pārkrievošanās procesu Latvijā, iesniedzot protestus starptautiskās organizācijās. Ziņas par krievu imperiālistisko politiku Latvijā jāizplata masu sazināšanās līdzekļos, lai tam uzmanību pievērstu plaša pasaules sabiedrība.¹¹⁴ Tika aicināts sadarboties ar PSRS nekrievu republiku emigrācijas organizācijām, jo šīs tautas vēlākajos gados, iespējams, izcīnīs neatkarību un būs gan mūsu tuvākie, gan tālākie kaimiņi (baltkrievi, ukraiņi, Kaukāza republikas, Vidusāzijas republikas). Par komunistu aktivitātēm Vācijā DV brīdināja tur palikušos trimdiniekus. Tika izplatīti laikraksti „Par atgriešanos dzimtenē”, „Viesturieši”, kas aicināja tautiešus atgriezties Latvijā, nomelnojot trimdas dzīvi.¹¹⁵ DV Rietumvācijā izvērta informācijas darbu starp tautiešiem, brīdinot kā izvairīties no komunistu aktivitātēm. DV informācijas daļa atzīmēja arī to, ka dažos vācu preses izdevumos dzīve Padomju Latvijā tiek attēlota rožainās krāsās, bet par trimdas latviešiem tiek izplatītas nepatiesas baumas.¹¹⁶ Lai atmaskotu Padomju Latvijā iespiestās avīzes „Dzimtenes balss” un Austrumvācijā iespiesto izdevumu „Laika ritmos”, „Tautietis”, „Viesturieši” u.c. „ķengu rakstus” par trimdas vadošiem darbiniekiem un DV organizāciju, V.Jaunums uzskatīja, ka jāuzlabo DV laikraksta „Latvija” saturs, piesaistot līdzstrādniekus ar saistošiem rakstiem par trimdas dzīvi.¹¹⁷ J.Cīrulis atzīmēja, ka nepieciešams atmaskot komunistu aģentus, kas izplata šos izdevumus, un nodot tos vācu iestādēm.¹¹⁸ Laikrakstā „Latvija” ievietotajiem rakstiem par stāvokli okupētajā Latvijā un komunistu graužošo darbību trimdā vēlams būt pēc iespējas īsiem, bet aktuāliem. DV savā informācijas darbā atzīmēja, ka paši komunistu aģenti, kas nodarbojās ar trimdinieku izspiegošanu un trimdas organizācijas graušanu, paši parasti palika ēnā, bet kā „runas vīrus” izraudzījās opozicionārus vai tautiešus, kam trimdā kaut kādā

¹¹³ Janums V. Maskavas miera ofensīva // DV mēnešraksts. - 1958. - Nr.2. - 8.; 9. lp.

¹¹⁴ Liepiņš A. Pārkrievošanas draudi //DV mēnešraksts. -1961. - Nr.6. - 13.lp.

¹¹⁵ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1957.gada pilnsapulces protokols. - 2.lp.

¹¹⁶ Turpat. - 45.l. - 1958. gada pilnsapulce protokols. - 2.lp.

¹¹⁷ Turpat. -45.l. - 1959.gada pilnsapulces protokols. - 5.lp.

¹¹⁸ Turpat. - 45.l. - 1959.gada pilnsapulces protokols. - 5.p.

veidā nav veicies.¹¹⁹ Svarīga loma tika piešķirta informācijas un propagandas izvēršanai starp tautiešiem Latvijā. Savstarpējie sakari ar tautiešiem Latvijā dibināmi, izveidojot personīgus kontaktus, kā arī izmantojot saraksti ar tuviniekiem dzimtenē. Tā kā oficiālus sakarus nodibināt ar tautiešiem bija iespējams tikai sadarbojoties ar okupācijas varas funkcionāriem, tad šāda veida sadarbību DV kategoriski nepieļāva. DV uzskatīja, ka tādējādi tiktu leģitimēta okupācijas vara. DV noraidīja iespēju, sadarboties arī ar latviešu nacionālkomunistiem, kuri centās pretoties Maskavas izvērstai pārkrievošanas politikai DV uzskatīja: „Pieņemums, ka mūsu neatkarības un brīvības atgūšanas cīņā jebkādas sugas komunisti būtu noderīgi palīgi, nav nekas cits kā politiska naivitāte.”¹²⁰

Informācijas un propagandas izvēršanai Latvijā svarīga loma tika piešķirta radoraidījumiem. Bez tam informāciju nodot bija iespējams ar grāmatu un laikrakstu palīdzību. Taču šāda informācijas nodošana saistījās ar zināmu risku. Savādākās domās par sakariem ar Latviju bija sociāldemokrāti. Viņi uzskatīja, ka jāatmet nepareizais viedoklis, ka austrumos var satikt un runāt tikai ar tautas nodevējiem. Sociāldemokrāti uzskatīja, ka var runāt arī ar komunistu partijas biedriem, jo ne jau katrs, kas sastāvēja šajā partijā, bija tautas interešu nodevējs.¹²¹ DV neatbalstīja tūrisma braucienus uz Latviju, jo uzskatīja, ka jebkurš, kas apmeklē Latviju, kaut arī morāliski, bet tomēr akceptē okupācijas režīmu. 1963. gadā tika pieņemta rezolūcija, kas noteica, ka amatos esošie DV organizācijas biedri, kaut arī kā tūristi apmeklēja Latvijā, jāatceļ no ieņemamā amata. Šāda biedru rīcība tika uzskatīta kā „brāļošanās ar ienaidnieku”, un personas pēc atgriešanās būtu no trimdas sabiedrības jāizolē.¹²² Šo lēmumu gan atcēla 1970. gadā un atstāja brauciena pamatojumu uz katra cilvēka sirdsapziņas. Pieļaujami bija vienīgi tuvinieku apmeklējumi, taču arī šajā gadījumā ikkatra DV organizācijas biedra pienākumus bija ievērot „pretkomunisma cīnītāja tēlu”.¹²³

Nepieciešama bija arī informācijas un propagandas darba paplašināšana trimdā, tādēļ vairāk bija jāsadarbojas ar vācu lielajiem laikrakstiem un televīziju, kā arī ar Vācijas politiķiem, izskaidrojot tiem DV uzdevumus un mērķus.¹²⁴

---

¹¹⁹ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1960.gada pilnsapulces protokols. - 2.lp.

¹²⁰ Bērziņš A., Sakari ar dzimteni // DV mēnešraksts. - 1966. - Nr.2. - 8.;9.lp.

¹²¹ Literatūra un politika // Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas mēnešraksts Brīvība - Stokholma - 1965.februāris

¹²² Brāļošanās ar ienaidnieku // DV mēnešraksts. - 1969. - Nr.5. -2.lp.

¹²³ Hāzners V.Laiks Telpa Ļaudis I. daļa. - Kanāda,1974. - 367.-379. lp.

¹²⁴ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1961. gada pilnsapulces protokols. -17.-18.lp.

Šāda sadarbība veicinātu vācu sabiedrības izpratni par DV organizāciju un parādītu patiesību par organizācijas mērķiem, atmaskotu komunistu melus. Kā atzina A.Bērziņš, komunistu propagandai iespaids uz trimdas sabiedrību un vācu sabiedrību tomēr bija, jo, lasot plašos „ķengu” rakstus par DV organizāciju, dažs labs domāja, ka tajos ir daļēja taisnība. Tādēļ uz šādiem „ķengu” rakstiem bija jāatbild, taču nevis, lai attaisnotos, bet atmaskotu pašus „ķengu” rakstītājus.¹²⁵

Lai gan informācijas darbs tika veikts, kā atdzīst I.Cīrulis, tas nebija tik ražīgs, kā varētu vēlēties. Tas izskaidrojams ar to, ka ilgstošās trimdas laikā cilvēki sāka mazāk aktīvi darboties, bet vairāk tiecās pēc labklājības. Daudziem bija aizmirsies pienākums pret tautas brāļiem dzimtenē. Taču kā izteicās I.Cīrulis: „Mēs nedrīkstam savos tautiešos radīt iespaidu, ka trimda mūs uzveikusi un viņi dzimtenē atstāti savam liktenim.”¹²⁶ Par veiksmīgu varēja uzskatīt sadarbību ar vācu presi. 25 Vācijas pilsētu 44 laikrakstos tika ievietoti 78 raksti par politiskām problēmām, kas skāra okupēto Latviju. Galvenās tēmas bija 14.jūnijs un 18. novembris. Lielajiem vācu laikrakstiem „Die Welt” un „Die Zeit” tika iesniegti raksti par īstajiem apstākļiem okupētajā Latvijā.¹²⁷

J.Cīrulis uzsvēra, ka nākotnē vairāk vajadzētu pievērsties Berlīnes preseī, īpaši speciāli pretkomunistiskai cīņai veltītiem izdevumiem, kā arī vietējiem laikrakstiem.¹²⁸ DV uzskatīja, ka saņemtā informācija no Latvijas par komunistu darbību Latvijā ir jānodod tālāk gan emigrantu sabiedrībā, gan Rietumu valstu sabiedrībai, jo komunisms ir lielākais un svarīgākais ienaidnieks, pret kuru jācīnās ar visiem spēkiem.

Daži DV biedri, kā, piemēram J.Cīrulis, uzskatīja, ka viņi nav ne politiskie emigranti, ne bēgļi, bet drīzāk politiskie cīnītāji.¹²⁹ Savukārt, J.Frišvalds un J.Leitītis atzina, ka svešumā latvieši atrodas tikai svešas varas varmācīgās rīcības dēļ. Latvijas okupācija bija iemesls, kādēļ latvieši atradās svešumā kā politiskie bēgļi. Kā uzskatīja J.Frišvalds, DV svarīgākais uzdevums bija darīt visu, lai paātrinātu okupācijas izbeigšanos. Galvenais darbs šajā laikā izpaudās informācijas sagatavošanā un

---

¹²⁵ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1962.gada pilnsapulces protokols. - 20.lp.

¹²⁶ Turpat. - 45.l. - 1962.gada pilnsapulces protokols(pārskats par DV R-Vācijā inf. darbu 1961.g.). - 2.lp.

¹²⁷ Turpat. - 45.l. - 1962.gada pilnsapulces protokols(pārskats par DV R-Vācijā inf. darbu 1961.g.). - 3.lp.

¹²⁸ Turpat. - 45.l. - 1962. gada pilnsapulces protokols(pārskats par informācijas nozares darbību 1961.g.). - 4.lp.

¹²⁹ Turpat. - 45.l. - 1963. gada pilnsapulces protokols. - 12.lp.

izplatīšanā. DV uzskatīja, ka organizētas politiskas trimdas saimes pastāvēšana un darbība būtu reālākais morālais balsts tautas kodolam okupētajā Latvijā. Aktīva politiska trimdinieku saimes pastāvēšana pastiprinātu okupācijā esošai tautas daļai ticību par neatkarības atgūšanu, un palīdzētu izturēt okupācijas nastu. Tādēļ, kā uzskatīja DV, jāpastiprina sabiedriskā rosība trimdas sabiedrībā. Pie šādām aktivitātēm varēja pieskaitīt DV informācijas nozares noorganizēto operāciju „Zīle”. Tā izpaudās kā dzejnieces un cīnītājas Elgas Rodzes – Ķīses referātu turneja pa Austrāliju. Kā atzina trimdas prese, tad šī turneja pamodināja kūtros un aizmigušos. Par Latviju un DV uzzināja Austrālijas sabiedrība. Tika veikta arī ziedojumu akcija „Cīņai par Latviju”. Nākošā šāda veida operācija “Austrums” sākās 1963.gada augustā. Tās gaitā DV Informācijas nodaļa demonstrēja filmas par Latviju, Berlīnes mūri un Ungārijas notikumiem. Šīs filmas tika iegūtas no ASV un Vācijas. DV organizācijas aktivitātes informācijas jomā izsauca pretdarbību no komunistu puses. Latvijā pastiprinājās propaganda, kurā DV tika nodēvēti par latviešu fašistiem un pastiprinājās kampaņa pret DV vadošajiem darbiniekiem. Taču šo akciju DV uzskatīja par veiksmīgu. A.Bagun – Bērziņš rakstīja: “Mūsu balss sasniedz arvien lielāku klausītāju pulku, un tas lūk pretiniekam ir ne tikai nepatīkami, bet pat bīstami, jo nekas nekaitē komunismam vairāk par patiesību.” DV uzskatīja, ka nepieciešams bija pierādīt Rietumu zemju vadošajiem orgāniem un aprindām, ka pastāv latviešu politiskā trimda.¹³⁰

Tā DV kopā ar ALA un PBLA uzņēma tiešus kontaktus ar ASV ārlietu ministriju un Rietumu lielvalstu sūtņiem ANO, lūdzot uzņemt ANO dienas kārtībā Baltijas valstu jautājumu, un nosodīt PSRS par šo valstu okupāciju. Lai uzņemtu tiešus sakarus ar tautiešiem no Latvijas un iegūtu informāciju par stāvokli Latvijā, DV pārstāvji apmeklēja Vispasaules 6. jaunatnes festivālu Helsinkos, kurā piedalījās arī delegācija no Latvijas.

Tautiešus trimdā DV atkārtoti brīdināja, par to, ka Latvijā tiek izdoti „ķengu” izdevumi - brošūra „Kas ir Daugavas Vanagi?” par DV. Šī izdevuma mērķis bija sašķelt un iznīcināt DV organizāciju.¹³¹

Kādēļ padomju propaganda tik asi vērsās pret DV organizāciju?

---

¹³⁰ Bagun-Bērziņš A. Veiktais un veicamais //DV mēnešraksts - 1964.- Nr.3. - 3.-7. l.p.

¹³¹ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1963.gada pilnsapulces protokols(pārskats par informācijas darbu 1962.gadā). -3.lp.

Acīmredzot tāpēc, ka DV organizācija pārstāvēja tos emigrācijas latviešus, kas ar ieročiem rokās bija cīnījušies pret padomju varu, un šīs organizācijas galvenais politiskais mērķis bija neatkarīgas Latvijas atjaunošana. Ar laiku komunistu propagandas aparāts mainīja savu taktiku no atklātiem uzbrukumiem DV organizācijai „Dzimtenes balsī”, kur DV tika zākāti par fašistiem un buržuāziska nacionālisma paliekām. Jaunās taktikas pamatā bija ar LPSR Kultūras sakaru komitejas ar tautiešiem ārzemēs palīdzību trimdas latviešus iesaistīt laikraksta „Dzimtenes balss” publikācijās. Ja kāds uzķertots uz šīs viltīgi izmestās ēsmas, tad pēc DV domām viņš noteikti tiktu nosodīts vai pat izstumts no trimdas sabiedrības.¹³²

Lai cīnītos pret šādām provokācijām, un iepazīstinātu vācu sabiedrību ar patieso stāvokli Latvijā, kā arī ar DV problēmām, vācu laikrakstos tika ievietoti daudzi raksti, kas skāra minētās tēmas. Šīm tēmām veltīti raidījumi, izskanēja arī Rietumvācijas radiofonā.¹³³

Tika turpināta un tālāk attīstīta savstarpējā informācijas apmaiņa ar vācu pretkomunistiskām organizācijām. Informācija, kas skāra DV organizācijas problēmas un nostāju, tika iesniegta arī universitātēs un politisko zinātņu institūtos. To papildināja arī DV organizācijas attiecīgi izdevumi. Kā piemēru var minēt šādas institūcijas un personas: Aktion Freier Staatburger, Volksbund fur Frieden und Freiheit; Buro Bonner Nachrichten, Kuratorium Unteilbares Deutschland, Hamburgas un Ķelnes universitātes, kā arī Vicburgas universitātes politisko zinātņu institūta vadītāju prof.V. Grotianu, Mīnsteres universitātes austrumu vēstures institūta vadītāju Fr.Fricu, Vicburgas universitātes politisko zinātņu institūta vadītāju prof. M.Helmani.¹³⁴

DV Rietumvācijā pārstāvji, pateicoties savām aktivitātēm, tika uzaicināti uz organizācijas Aktion Freier Staatburger sanākumi, kur tika nolasīts referāts par latviešu tautas iznīcināšanu un pārkrievošanu. Šajā pasākumā piedalījās arī redzami vācu sabiedriskie un politiskie darbinieki, kuri izrādīja lielu interesi par šiem jautājumiem.¹³⁵

---

¹³² LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1967.gada kopsapulces protokols(DV Rietumvācijā valdes ārējās informācijas pārskats par 1966.g.). - 1.lp.

¹³³ Turpat. - 45.l. - 1967. gada kopsapulces protokols(DV Rietumvācijā valdes ārējās informācijas pārskats par 1966.gadu). - 2.lp

¹³⁴ Turpat. - 45.l. - gada kopsapulces protokols(DV Rietumvācijā valdes ārējās informācijas pārskats par 1966.gadu). - 3.lp.

¹³⁵ Turpat. - 45.l. - 1968.gada kopsapulces protokols(DV RV valdes priekšēža ziņojums). - 2.lp

Ar uzbrukumiem DV organizācijai un tās biedru pielīdzināšanu fašistu pakalpiņiem un ebreju šāvējiem nodarbojās ne tikai padomju puse. Tā 1966.gada 27. novembrī zviedru laikraksta Kvalle Posten kriminālchronikā ievietoja rakstu, kas bija vērsts pret ārzemniekiem, skarot arī DV organizāciju. Tur bija minēts, ka DV organizācijas biedri V. Janums; J.Bērziņš; J. Zegners, dienot latviešu SS divīzijā, pastrādājuši noziegumus pret civiliedzīvotājiem un, tādēļ tiekot pieprasīta viņu izdošana PSRS.¹³⁶ Šajā sakarībā J.Bērziņš rakstīja atbildi laikraksta Kvalle Posten redaktoram, kurā izsakās, ka tiešām karojis pret PSRS, taču nekad nav piedalījies soda akcijās, jo karojis frontē. Viņš paskaidroja, ka PSRS bija ieinteresēta viņa izdošanā tādēļ, ka J.Bērziņš sastāvēja DV organizācijā, kura cīnījās par Latvijas neatkarības atjaunošanu un plaši vērsās pret krievu okupantiem un latviešu komunistiem. Savukārt, Zviedrijai J.Bērziņš pārmeta latviešu leģionāru izdošanu 1947. gadā, kā arī to, ka kara laikā, izmantojot savu neitralitāti, Zviedrija tirgojusies gan ar fašistiem, gan ar Rietumu sabiedrotajiem¹³⁷.

2.2 DV Rietumvācijā aktīvā iesaistīšanās leģiona vēstures veidošanā un izpētē.

DV organizācijas pamatkodolu veidoja bijušie leģionāri, tādēļ saprotama šīs organizācijas ieinteresētība leģiona vēstures izveidē un popularizēšanā. Lēmums par plašu leģiona vēstures izveidi tika pieņemts 1951. gadā DV valdes sēdē Etingenā. Dokumentu apkopošana tika uzticēta O. Caunītim.¹³⁸

Tika izmantoti, galvenokārt, leģiona ģenerālinspektora štāba atstātie dokumenti. Materiāli tika vākti arī no bijušajiem cīņu dalībniekiem, pulku komandieriem un pieejamajiem vācu armijas dokumentiem. Grūtības radīja tas, ka daļa bijušo kauju dalībnieku šajā laikā jau bija izklīduši pa jaunām mītnes zemēm. Dokumenti tika vākti par visām vācu pusē karojošām latviešu vienībām, sākot no policijas bataljoniem un beidzot ar Tornas būvbataljoniem. Kā atzīmēja O. Caunītis, tad darbs ar latviešu 15. divīzijas vēstures apkopošanu bija vieglāks, jo daudzi šīs divīzijas karavīri, arī augstākie virsnieki šajā laikā vēl atradās Vācijā. Par SS 19. divīziju informāciju savākt bija grūtāk, jo tā kapitulēja Kurzemē un daudzi šīs divīzijas karavīri un

¹³⁶ LVA, 2322.f. - 1-v apr. -21.l. - 39.lp.

¹³⁷ Turpat. - 21.l. - 33.lp.

¹³⁸ Hāzners V.Laiks Telpa Ļaudis. III. Daļa. - Kanāda,1978. - 39.lp.

virsnieki atradās padomju gūstā. Tika vākta un apkopota arī informācija par kritušajiem un bezvēsts pazudušajiem leģionāriem. Šajā darbā aktīvi iesaistījās ģen. R.Bangerskis un pulkvedis Silagailis, kurš pats rakstīja īsu leģiona vēsturi, to publicējot DV biļetenā.¹³⁹

O. Caunītis uzsāka leģiona vēstures sastādīšanu 1952.gada februārī. Jau pēc 2.5 gadu saspringta darba, savāktie dokumenti tika apkopoti 150 atsevišķos sējumos. Šajos sējumos ietilpa dati par atsevišķu karaspēku vienību formēšanu un kauju darbības pārskati. Šis darbs bija samērā sarežģīts, jo leģionā ietilpa 38 latviešu policijas bataljoni, 2 grenadieru divīzijas, 6 robežsardzes pulki, 3 policijas pulki, 7 būvbataljoni 3 apmācības pulki un 4 apmācības bataljoni.¹⁴⁰

Leģiona vēstures redakcijas komisija sastāvēja no priekšsēdētāja ģen. Bangerska un komisijas locekļiem ģen. Skaistlauka, pulkv. Silgaila un pulkv. Kociņa. Tika vākti un apstrādāti vēsturiskie dokumenti un kauju dalībnieku atmiņu pieraksti, kā arī leģionu vienību formēšanas un kauju darbību apstiprinoši foto materiāli. 1954. gadā jau bija savāktas un apkopotas arhīvā vairāk par 1500 fotogrāfijām.¹⁴¹

Leģiona vēstures izpētē un piemiņas saglabāšanā svarīgs notikums bija 1952. gadā, kad par DV organizācijas karogu tika pieņemts Latviešu leģiona 32. pulka karogs. Šo notikumu DV uzskatīja par trešo nozīmīgāko veikumu 1952.gadā.¹⁴² Šis karogs kļuva par DV simbolu cīņai par Latvijas neatkarību. V. Janums teica: “Šai brīdī mēs Daugavas Vanagi, saņemot šo karogu, apsolām viņam sekot un neļaut viņa aicinājumam apklust. Mēs apzināmies un saprotam, ka šis karogs mums jānes atpakaļ uz tēvu zemi”.¹⁴³ Šis karogs bija izstaigājis kaujas ceļus Austrumu frontē un sekojis pulkam atkāpšanās kaujās līdz pat Pomerānijai. Karogs bija sekojis leģionāriem arī amerikāņu gūsta nometnēs, sākot no Putlosas – Šlēzvingā – Holšteinā līdz pat Cēdelgēmai – Beļģijā. Zem šī karoga nometnes karavīri pulcējās Latvijas valsts svētkos – 18. novembrī. Karogu DV priekšniekam V.Janumam nodeva 32. pulka komandieris pulkvedis A. Krīpens. A. Krīpens, karogu nododot, izteica vēlējumu DV organizācijai: „Šis karogs lai vieno Daugavas Vanagu saimi vienam mērķim un vienam uzdevumam – Latvijas brīvībai”.¹⁴⁴ Apsveikumus DV organizācijai šajā

¹³⁹ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1953.gada pilnsapulces protokols - 27.lp.

¹⁴⁰ Turpat. - 45.l. - 1957.gada pilnsapulces protokols(Pārskats par leģionu). - 1.lp.

¹⁴¹ Turpat. - 45.l. - 1954.gada delegātu pilnsapulces protokols(Atskaite par leģiona vēstures tapšanu). - 2.lp.

¹⁴² Hāznars V. Pagājušais un jaunais gads // DV biļetens. - 1953. - Nr. 22. - 6.lp.

¹⁴³ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1952.gads pilnsapulces protokols. - 3.lp.

¹⁴⁴ Turpat. - 45.l. - 1952. gada pilnsapulces protokols. - 2. lp.

sakarā sūtīja arī K. Lobe no Zviedrijas, LCP priekšsēdētājs Ā. Šilde, kā arī DV nodaļu vadītāji no Norvēģijas, Francijas, Argentīnas, Holandes, Kanādas un ASV.¹⁴⁵

DV, pētot un rakstot par Leģiona vēsturi, uzskatīja, ka latvieši karoja nevis par Reiha interesēm, bet gan pret komunismu, par savas valsts neatkarības atgūšanu. DV uzskatīja, ka latviešu pašpārvaldes izveide vācu okupācijas laikā bija nepieciešama, jo latviešu pašpārvaldes izveidošanas galvenais mērķis bija panākt neatkarības atgūšanu, taču, nesadarbojoties ar vāciešiem, šis mērķis nevarētu tikt īstenots.¹⁴⁶ Tādējādi šajā vēsturiskajā posmā sadarbība ar vācu okupācijas iestādēm tika attaisnota, jo to esot diktējusi nepieciešamība. Kā domāja A. Silgailis, vācu okupāciju nevarēja nostādīt līdzvērtīgi lielinieku okupācijai.¹⁴⁷

Īpaši DV uzsvēra Kurzemes kauju nozīmi, jo latviešu leģiona 19. divīzija bija gandrīz vienīgā, kas II Pasaules kara pēdējā posmā bez ievērojamiem teritorijas zaudējumiem izcīnīja 6 Kurzemes lielkaujas pret trijām padomju armijām.¹⁴⁸ Arī vācieši augstu novērtēja leģiona varonību. SS ģenerālis Krīgers par latviešu leģionāriem teicis: "Droši var sacīt, ka 19. divīzija ir labākā kājnieku divīzija Kurzemē. Šīs divīzijas vīri zināja, ko tie spēja un par ko viņi cīnījās. Latvija būs, to es zinu, un tā ir mana ticība. Latvija izaugs no savu karavīru slavenajām cīņām".¹⁴⁹

1944.gada decembra vidū 19.divīzija tika ierakstīta izcilo SS vienību goda sarakstā.¹⁵⁰ Kādēļ leģionāri izrādīja tādu izcilo varonību? DV organizācijas vēstures pētnieki uzskatīja, ka Kurzeme, būdama pēdējā boļševiku neieņemtā Latvijas teritorija, bija svarīgākais faktors leģionāru cīņas gribai un morālai stājai.¹⁵¹ Kurzemē cietoksnis izveidojās 1944. gadā pēc Rīgas krišanas 13. oktobrī. Kurzemē, kuras teritorija aizņēma tikai 20% no Latvijas teritorijas, kara beigu posmā atradās ≈600 000 iedzīvotāju, kas sastāvēja no ≈230 000 vietējiem iedzīvotājiem, ≈150 000 bēgļiem un ≈200 000 karavīriem no kuriem ≈23 000 bija latviešu karavīru.¹⁵² No militārās stratēģijas viedokļa Kurzemes noturēšana 1945. gadā bija pilnīgi nevajadzīga, jo Austrumu fronte jau atradās 700 km tālā aizmugurē pie Oderas, amerikāņi savukārt jau bija Manheimā. Taču laikā no 1945. gada 19. marta līdz 4. aprīlim tika izcīnīta

¹⁴⁵ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1952. gada pilnsapulces protokols. - 4.lp.

¹⁴⁶ Turpat. - 36.l. - 160.lp.

¹⁴⁷ Turpat. - 13.l. - 93. lp.

¹⁴⁸ Turpat. - 36.l. - 105.lp.

¹⁴⁹ Turpat - 36.l. - 77.lp.

¹⁵⁰ Turpat. - 36.l. - 76.lp.

¹⁵¹ Turpat. - 36.l. - 157.lp.

¹⁵² Kuzmins V. Latviešu leģionāri cīņās Latvijā// Latviešu leģionāri.– Daugavas vanagi., 2005.- 171.lp.

pēdējā – sestā Kurzemes lielkauja. Kurzemes aizstāvji cerēja, ka, mainoties politiskam stāvoklim, Kurzemei varēja būt izšķiroša nozīme. Latviešu karavīri izdevīgā brīdī cerēja atbrīvoties no svešajiem aizbildņiem. Kā raksta Alfrēds Bērziņš jau 1944. gada novembrī Kurzemes frontē 19. divīzijas pulku komandieri vācu vienību komandieriem paziņoja, ka latviešu karavīri cīnās tikai par brīvu un neatkarīgu Latviju.¹⁵³

Kurzemes kauju laikā leģionāri zaudēja $\approx$ 3 500 karavīru, kas ir lielāks skaits kritušo kā visā Latvijas 1918.-1920.gada atbrīvošanas karā. Pēc kapitulācijas gūstā nokļuva $\approx$ 14 000 latviešu leģionāru, no kuriem tikai niecīgs skaits atgriezās no Sibīrijas vergu nometnēm. Taču šo kauju upuri deva daudziem tūkstošiem bēgļu izglābties no komunistu okupācijas briesmām. Pēc DV domām ne tikai komunistu puse centās dažādi nomelnot un nepareizi izklāstīt leģiona nozīmi Latvijas vēsturē.

„Bieži dzird runājam „prātīgo latviešu” aprindās mūs nosaucat par „latviešu tautas nelaimi un negodu”, (domāts leģionārs) pašiem aizmirstot, ka vienīgi pateicoties šai „nelaimei un negodam”, šodien var baudīt brīvās pasaules materiālos labumus.”¹⁵⁴

Tā sūtnis J. Feldmans, rakstot A. Silgailim atzīmēja, ka 1943. gadā, kad tika dibināts leģions, Latvija bija okupēta un nevarēja brīvi izvēlēties vai karot pret lieliniekiem, vai nē. Visu noteica vācu okupācijas varas pavēles. J. Feldmans uzskatīja, ja Latvija būtu brīva savā izvēlē, tā noteikti izvēlētos neatkarīgās Somijas piemēru un censtos izkļūt no kara. Vēl J. Feldmans pārmet, ka leģionāri nav gājuši karot likumīgas varas sūtīti, bet gan okupantu sūtīti, tādēļ leģions pieskaitāms pie vienām no tautas vislielākajām traģēdijām. Vēl J.Feldmans apgalvoja, ka 1943. un 1944. gadā nebija brīvprātīgo, kas iestājas leģionā. Šim apgalvojumam gan A. Silgailis kategoriski nepiekrīta, norādot, ka brīvprātīgo esot bijis tūkstošiem.¹⁵⁵ Šajā gadījumā taisnība par brīvprātības principu izrādījās bija J. Feldmanim, jo, iepazīstoties ar dokumentu, kuru Dankers nosūtīja sūtnim J. Feldmanim, varam pārliecināties par to, kādā kārtībā leģionā tika iesaukti latviešu vīri. Runa šeit bija par Nirnbergas kara tribunāla dokumentiem. Šajos dokumentos pamatojoties uz ģenerālkomisāra Drekslera pavēli tika veikta noteikta gada gājuma vīriešu mobilizēšana leģionā, kā arī citās Vermahta vienībās.¹⁵⁶ Daudzi trimdas latvieši uzskatīja, ja būtu zināmi vācu īstenie plāni, kādus

---

¹⁵³ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 36.l.- 151.lp.

¹⁵⁴ Turpat. - 36.l. - 69. lp.

¹⁵⁵ Turpat. - 13.l. - 82. lp.

¹⁵⁶ Turpat. - 36.l. - 56. lp.

tie būtu realizējuši uzvaras gadījumā, diez vai leģions vispār tiktu izveidots. Šie plāni saistījās ar latviešu pārvācošanu un pārvietošanu uz citām teritorijām.¹⁵⁷

Tā kā latviešu leģions skaitījās SS leģions, tad daži trimdas vēsturnieki, neizprotot tā laika situāciju, gribēja leģionu saistīt ar Arāja komandu. Tā prof. Biezais lūdza paskaidrojumu A.Bērziņam, kādā veidā kara beigās Arāja komanda tika iekļauta 15. divīzijas sastāvā.¹⁵⁸ A.Bērziņš atbildēja, ka pēc Rīgas krišanas atsevišķi Arāja komandas locekļi tika ieskaitīti 15. divīzijas sastāvā, bet gan tikai kā atsevišķi kareivji, bet ne vesela vienība. Pats Arājs bijis SS kara skolā un nekādu vienību 15. divīzijā nav komandējis.¹⁵⁹ Neskatoties uz pretrunīgo latviešu leģiona vēsturiskās nozīmes traktējumu, DV organizācijas uzskats palika nemainīgs. Vislabāk par to var spriest pēc A. Bērziņa teiktā: „Mēs bijām karavīri, kuri cīnījās par savu brīvo un neatkarīgo valsti, bet cīņa bija nelaimīga un veltīga, jo mūsu godīgumam un sapņiem pretim nostājās politiskais viltus, politiskais kangarisms”.¹⁶⁰

Pēc tam, kad tika pabeigta VII un līdz ar to pēdējās grāmatas izdošana par „Latviešu karavīriem Otrajā pasaules karā”, savāktie arhīva materiāli tika sadalīti 3 daļās tālākai uzglabāšanai. Tā 1978. gada jūnijā Minsterē tika nolemts, ka daļa dokumentu paturami DV CV un Rietumvācijas valdes ziņā, lai nepieciešamības gadījumā varētu dabūt apliecinājumu par dienestu armijā. Daļu dokumentus nodeva Hūvera institūtam, bet dokumentus un izdevumus, kas nebija nepieciešami DV organizācijas darbībai, DV muzejam Toronto.¹⁶¹

Latviešu leģiona nozīmi un DV organizācijas darbību negatīvi vērtē dažas trimdas aprindas. Zviedrijā izdotajā laikrakstā “Latvijas ziņas” 1952.gadā tika ievietots raksts, kurā izteikts sašutums par to, ka Lāčplēša dienā tika godināti leģionāri, kas saņēmuši apbalvojumus, karojot vācu pusē. Šī raksta autors uzskatīja, ka karojošie vācu pusē nevar būt pielīdzināmi cīnītājiem par neatkarības atgūšanu, jo Dzelzs krustus deva par nopelniem Vācijas labā. Arī DV organizācija, kuras sastāvā lielāko tiesu bija leģionāri, tika nosaukta par neprašu organizāciju, kas ar tukšiem saukļiem sauca tūlītējā cīņā pret okupantiem. No šī raksta izriet, ka cīņa par neatkarību DV izpratnē bija tik pat neauglīga kā leģionāru cīņa vācu pusē par Latvijas neatkarību. Raksta autors uzskatīja, ka tādas organizācijas kā DV min dubļos demokrātijas ideālus.

¹⁵⁷ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 13.l. - 69. lp.

¹⁵⁸ Turpat. - 56.l.(Izraksti no dokumentiem, avīžu izgriezumi, Latvijas Nacionālās komitejas darbības shēma (ar pielikumiem) u.c. dok. Par latviešu politisko un sabiedrisko darbību). - 93. lp.

¹⁵⁹ Turpat. - 56.l. - 92. lp.

¹⁶⁰ Turpat. - 36.l. - 70. lp.

¹⁶¹ Turpat. - 21.l. - 50. lp.

Atbildot uz šo rakstu, DV izdevums "Latvija" 1952.gada novembrī atspēkoja šos apgalvojumus, paskaidrojot, ka Dzelzs krustu piešķīra nevis par nopelniem Vācijas labā, bet par personīgo varonību kaujās. Kā atzīst "Latvija" arī šobrīd daudzi latvieši svešās formās cīnās pret kopējo ienaidnieku komunismu Korejā un Indoķīnā. DV uzskatīja, ka jebkura cīņa pret komunismu ir cīņa par Latvijas neatkarību.¹⁶²

Savas domas par leģiona nozīmi ir paudis arī mācītājs J. Romans. Viņš domāja, ka leģionārs ir tautas neatkarības gribas un spēka apliecinājums, leģionāru veikumu pielīdzinot latviešu strēlnieku paveiktajam I pasaules kara laikā.¹⁶³ Jāatzīmē, ka DV radīja mītu par varonīgajiem leģionāriem Kurzemē, jo salīdzinoši nelielais latviešu vienību skaits nevarēja izmainīt kara darbības norisi un iznākumu. DV uzskatīja, ka, lai gan leģionam kara laikā neizdevās sasniegt tā galveno mērķi – Latvijas neatkarības atgūšanu, taču ar savu esamību tas pierādīja pasaulei, ka Latvijas iekļaušana PSRS nav bijusi labprātīga. Ja nebūtu leģiona, pēc 1943.gada vācu izsludinātās mobilizācijas, latviešu vīri būtu izkaisīti pa dažādām vācu armijas daļām. Tādējādi nestie upuri būtu bez kādas jēgas latviešu tautai. Vēl vairāk, latvieši tiktu mobilizēti Sarkanajā armijā un būtu spiesti ziedot savas dzīvības komunisma idejas labā. Kā uzskata A.Silgailis, leģions bija ne tikai latviešu tautas aizstāvis pret uzbrūkošo ienaidnieku, bet arī interešu aizstāvis vācu okupācijas laikā. Pateicoties leģionam kā spēka faktoram, tā ģenerālinspekcija pēdējos kara gados izvērās par iestādi, kurā palīdzību un aizstāvību meklēja visi, kam tāda bija vajadzīga. Liela loma šajā palīdzībā bija ģenerālinspektoram R.Bangerskim. Arī bēgļu tiesības, kuras Himlers kā Vācijas iekšlietu ministrs piešķīra latviešiem, uzskatāmas par leģiona nopelni, jo vācieši rēķinājās ar leģionu kā spēku militārajā laukā.¹⁶⁴ Līdzīgas domas izteica arī R. Bangerskis, kurš apgalvoja, ka latviešu bruņoto formējumu cīņas bija vienīgais reālākais latviešu tautas protests Latvijas okupācijai un melīgajiem boļševiku apgalvojumiem par labprātīgu iekļaušanos PSRS. Svarīgs protests šim apgalvojumam bija arī Latvijas iedzīvotāju bēgšana no dzimtenes, tuvojoties boļševiku karaspēkam.¹⁶⁵ Protams, nenoliedzama ir leģionāru varonība. Varonīgi cīnoties, tie cerēja, ka atkārtosies 1919.gads un tiks izcīnīta Latvijas neatkarība. Pateicoties Kurzemes kaujām, kurās tika apturēta Sarkanās armijas tālāka virzīšanās, daudziem izdevās doties bēgļu gaitās uz Rietumiem. Taču DV apgalvojumi, ka leģionam būtu

¹⁶² Idejiski sārņi mūsu brīvības cīņu piemiņas dienā //DV biļetens - 1952. - Nr.21. - 6.-9. l.p.

¹⁶³ Zaļenieks A. Saruna ar Cedelgēmas mācītāju //DV biļetens - 1953.g. - Nr.26. - 11.l.p.

¹⁶⁴ Silgailis A. Latviešu leģiona nozīme// DV mēnešraksts - 1958. - Nr.4. - 4 -5.l.p.

¹⁶⁵ Bangerskis R., Cīņa par Latvijas valsts tapšanu un drošību //DV mēnešraksts -1958. - Nr.5. - 12.l.p.

kāda nozīme latviešu pašpārvaldes tiesību palielināšanā, manuprāt, nav īsti korekti. Zināmā pielaidība no vācu puses saistīta ar vācu militārās un ekonomiskās varas pavājināšanos kara beigu posmā. Lai iegūtu papildinājumu karaspēkam frontē, SS aprindās parādījās baltiešu interešu aizstāvji, kas Rozenbergam ieteica mainīt sākotnējo programmu par baltiešu asimilāciju un izvirzīja domu par autonomijas piešķiršanu Baltijas zemēm. Šāda veida solījumi varēja piesaistīt latviešus aktīvāk iesaistīties kara dalībā vācu pusē, līdz ar to, saglabājot iespēju atgūt neatkarību. Taču, neskatoties uz Rozenberga mēģinājumiem panākt autonomijas piešķiršanu, Hitlers šīs prasības noraidīja. Neskatoties, ka solījumi zināmas neatkarības piešķiršanai Latvijai, bija tikai vācu politiķu aizkulišu spēles, DV palika pie pārliecības, ka vienīgais garants Latvijas neatkarības atgūšanai bija latviešu kaujas vienību izveidošana, kuras gadījumā, ja, mainītos politiskā situācija Eiropā kara beigās, spēlētu nozīmīgāko lomu neatkarības atgūšanā.

***

DV organizācija, kas sākumā tika dibināta kā karavīru un to ģimenēm aprūpes organizācija, ieilgstot trimdai, pamazām pārveidojās par sabiedriski politisku organizāciju. Pārmaiņu rezultātā DV izveidojās par izteiktu nacionālistisku organizāciju ar konkrētu politisku ievirzi – proti, nesaudzīgu cīņu pret komunismu un tā ideju izplatīšanos. DV organizācija orientējās uz sadarbību ar Rietumu valstīm, kategoriski noliedzot jebkāda dialoga veidošanu ar okupācijas varu Latvijā. Kā bijušo karavīru dibināta organizācija DV neapšaubāmi bija savs viedoklis par latviešu leģiona nozīmi Latvijas vēsturē. Šis viedoklis pauda domu, ka leģionāri ir nevis kara upuri, bet gan cīnītāji par Latvijas neatkarību. Šāda nostāja DV organizācija bija un palika nemainīga.

3 „DV organizācijas darbība kultūras sabiedriskajā jomā”

3.1 DV organizācijas prese izdevuma – DV Mēnešraksta izveide.

Latviešu karavīri, atrodoties gūstā Cēdelgēmas nometnē, lai uzturētu savu morālisko stāju un pašapziņu kā arī kopības sajūtu, jau no pašām pirmajām nometnē pavadītajām dienām centās paši sevi kaut kā nodarbināt un organizēt. Tika iekārtota baznīca, kur notika dievkalpojumi abām lielākajām konfesijām – luterāņiem un katoļiem. Nometnē izveidoja vairākus teātra ansambļus, iznāca divi laikraksti un vairāki žurnāli. Bez tam tika organizētas sporta sacensības, kā arī gleznu un daiļamatniecības izstādes. Kā viena no nozīmīgākajām aktivitātēm nometnē jāatzīmē preses darbs, jo tika izdoti laikraksti „Laika griežos” un „Rīta ziņas”, kā arī žurnāli „Nameja gredzens”, „Ceļa malā”, „Ugunsкура dzirkstis” un citi. Laikrakstu redakcijas bija vienīgās, kuru rīcībā bija radioaparāti un pieejami angļu un beļģu laikraksti.¹⁶⁶

Tas pamatojams ar to, ka nometnē bija, lai gan neliela, bet aktīva jauno latviešu literātu grupa - F. Skoda, E. Kalme, V. Pelēcis, N. Ločmelis, A. Apse, J. Sudrabiņš, A. Jaunzems, Dz. Kiršteins. Par nometnē pavadīto laiku Dz. Kiršteins uzrakstīja romānu „Kaliēt sirdis akmenī, brāļi”, kurš tika izdots 1969. gadā.¹⁶⁷

Par godu Latvijas Valsts svētkiem - 18. novembrim tika izsludināts konkurss par labāko ideoloģisko literāro un tēlotājas mākslas darbu. Tika godalgoti 11 darbi.¹⁶⁸

Pulkvedis A. Kripēns pat izteica domu, ka vēsturē nav Cēdelgēmai līdzīgas nometnes ar tik augstu kultūras līmeni. Tam ir zināms pamats, jo bez literārās nozares aktīvi darbojās arī kultūras un sabiedriskā dzīve. Nometnē darbojās kori, teātra ansambļi, sporta sekcijas. Ievērības cienīgs ir arī fakts, ka četri latviešu karagūstekņi Mieriņš, Juškēvičs, Cīrulis un Šitcs izgatavoja Brīvības pieminekļa atdarinājumu miniatūrā. Aktīvi darbojās izglītības nozare, tika noorganizēti vidusskolas un augstskolas kursi.¹⁶⁹

Ņemot vērā to, ka Cēdelgēmas nometnē 1945. gada 28. decembrī dibinātajā DV organizācijā iesaistījās daudzi kultūras un sabiedriskajā jomā aktīvi darbojušies latviešu karavīri, DV par svarīgu uzskatīja ne tikai materiālo un saimniecisko aprūpi, bet arī kultūras aprūpi.

¹⁶⁶ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda, 1974. - 70.;76.lp.

¹⁶⁷ Turpat. - 81.lp.

¹⁶⁸ Turpat. - 100.lp.

¹⁶⁹ Kripēns A. Latviešu leģiona gaitu beigu cēliens // Latviešu trimdas 10 gadi: rakstu krājums/ H. Tichovska red. - Astras apgāds, 1954.g. - 241.lp.

Par galveno nacionālās kultūras un nacionālās identitātes saglabāšanas pamatu trimdā DV uzskatīja drukāto vārdu. DV nolēma, ka jāizdod žurnāls, kā arī citi izdevumi, kas nostiprinātu un attīstītu organizācijas biedros tos ideoloģiskos centienus, ko nosaka DV organizācijas vadība un statūti. Bez tam no izdevumu izplatīšanas organizācijas biedru, kā arī citu trimdas latviešu vidū, tiktu gūti papildus līdzekļi aprūpes vajadzībām. DV apgāds formāli savu darbību sāka 1948. gada 15. decembrī, taču faktiski jau 1947. gada septembrī, kad tika sākta DV žurnāla 1. numura sagatavošana.¹⁷⁰ Jau pirmajā darbības gadā DV apgāds izdeva žurnālu „Daugavas vanagi” Nr.1, dzejoļu antoloģiju „Kurzemes krasti” un piezīmju kalendāru. Darbības sākums bija ļoti grūts, jo amerikāņu zonā, kur tika sākts DV apgāda darbs un preses izdevumu iespiešana, visām deportēto personu (DP) vajadzībām iespiestajām grāmatām, laikrakstiem vai žurnāliem bija vajadzīga īpaša amerikāņu varas iestāžu atļaujas. Pēc tam, kad amerikāņu varas iestādes, sākot ar 1949. gada jūliju, vācu izdevumiem atcēla licences, atradās vācu spiestuves, kas uzņēmās risku un iespieda laikrakstus un žurnālus DP valodās. Protams, tas sadārdzināja izdevumu pašizmaksu. Atļaujas trūkums bija par pamatu tam, ka DV žurnāls iznāca neregulāri. Vienīgais licencētais izdevums bija dzejoļu antoloģija „Kurzemes krasts”.¹⁷¹

Risks, kuru uzņēmās vācu spiestuves, saistījās ar faktu, ka šīs spiestuves drukāja Vācijā neregistrētas organizācijas žurnālu, kurā tika publicēti politiska satura raksti. Tas varēja draudēt ar spiestuves slēgšanu. Lai iegūtu tiesības uz licenci, bija nepieciešams legalizēt DV organizāciju. Tādēļ E.Lauvam 1950. gada 14. jūnijā tika uzdots DV statūtus pārtulkot vācu valodā un iesniegt vācu varas iestādēm. 1950. gada 22. augustā Detmoldas vācu tiesa atzina un reģistrēja biedrību „Daugavas Vanagi”.¹⁷² Tika izveidota arī DV grāmatnīca, taču jau ar 1950. gadu, pilnsapulcē, izvērtējot šīs grāmatnīcas stāvokli, tika nolemts to likvidēt un pārdodot tās aktīvu DV Valkas nodaļas valdei Ulmē. Likvidācijas pamatā bija apstākļi, ka grāmatnīca nespēja konkurēt ar citām latviešu apgādu grāmatnīcām.¹⁷³ Jautājums par DV žurnāla izdošanu tika cilāts jau no 1947. gada 15.janvāra delegātu kopsapulces Straumēnos gandrīz katrā valdes sēdē. 1950. gada DV Rietumvācijā valdes sēdē tika nolemts par

---

¹⁶⁹ LVA, 2322.f. -1-v apr. -45.l. -1949.gada pilnsapulces protokols(Ziņojums-DV delegātu sanāksmē 1949.g.6.,7. aug., Virsburgā). -9.lp.

¹⁷¹ Turpat. -45.l. - 1949.gada pilnsapulces protokols(Ziņojums-DV delegātu sanāksmē 1949.g.6.;7. aug., Virsburgā). - 11.lp

¹⁷² Hāznerns V.Laiks Telpa Ļaudis. III. Daļa. - Kanāda, 1978.- 55.lp.

¹⁷³ LVA, 2322.f.-1-v apr. - 45.l. - 1951. gada 18.-19. augusta pilnsapulces protokols. - 7.lp.

žurnāla redaktoru iecelt V. Hāzneru, bet iespieddarbus veikt Ersburgas invalīdu pārskološanas centrā. V. Hāzners atradās lielas problēmas priekšā, jo žurnāla izdošana bija jāveic bez izdevumiem no organizācijas puses. Sākumā tas likās vienkārši, jo IRO pārskološanas centra direktors Čemberlens bija labvēlīgs šādai idejai, kā arī apsolīja palīdzēt ar vajadzīgajiem materiāliem un iekārtām. Taču 1951. gadā pienāca ziņa, ka IRO apmācības centru likvidēs un cerēt uz tā palīdzību vairs nevarēja. Tika nolemts žurnālu izdot Augustdorfā. Par otro redaktoru tika uzaicināts viens no DV organizācijas dibināšanas autoriem B. Rubess, bet vēlāk kā trešais redaktors tika piesaistīts J.Gedrovičs. Neskatoties uz sākumā bezcerīgo situāciju. 1951. gada 21. februārī iznāca pirmais Daugavas Vanagu Biļetens (DVB). Lai DVB iegūtu globālu nozīmi, tika izveidots plašāks līdzstrādnieku tīkls arī citās zemēs, kur darbojas DV organizācija. Redakcijas darbā tika iesaistīti J. Jankovskis (Kanāda), L.Balodis (Anglija), A.Lauva (Austrālija), A.Puķītis (ASV), E.Stablovs (Zviedrija).¹⁷⁴

Neskatoties uz to, ka izdevums tika izplatīts visās valstīs, kur pastāvēja DV organizācija, finansiālā atbildība par izdevumu gūlās uz DV Rietumvācijas valdi. Radās finansiālas grūtības, jo auga redakcijas parāds DV Rietumvācijas valdei.

Lai mazinātu parādu B. Rubess, ņemot par piemēru Kanādas arodbiedrības, ierosināja par pienākumu katram organizācijas biedram abonēt žurnālu. Savukārt R.Kociņš ierosināja DVB apvienot ar laikrakstu „Latvija”, jo līdz ar to palielinātos abonētāju skaits. Uz to iebilda R. Ancāns, atzīmējot, ka DVB ir DV CV ir oficiorzs, un ir nepieciešams to paturēt kā DV iekšējās organizācijas orgānu. Šādu domu atbalstīja arī J.Leifītis, kurš piedāvāja DVB nevis pievienot laikrakstam ”Latvijai”, bet laikrakstu „Latvija” pievienot DVB. Taču par vislielāko problēmu, kas radīja finansiālas grūtības, V. Hāzners uzskatīja, faktu, ka nav atgriezta abonementu maksa par saņemtajiem izdevumiem no citām zemēm.¹⁷⁵ Tā jau 1952. gadā DVB bija parādā DV Rietumvācijas valdei 5440.34 Dm. Valdes sēdē tika apskatīti jautājumi, kas skar šo sasāpējušo faktu. Par iemeslu tam, ka nepalielinās abonētāju skaits, V. Janums minēja izdevuma dārdzību salīdzinājumā ar pasūtītāju ienākumu līmeni. Taču lielākā problēma bija tā, ka daudzas ārzemju un arī Rietumvācijas nodaļu valdes nenokārtoja saistības par pasūtītā izdevuma apmaksu. A.Silgailis ierosināja panākt, ka to valstu valdes, kuras DVB abonē, nestu atbildību par samaksu. Izskanēja pat domas par DVB izdošanas pārtraukšanu, taču, kā atzīmēja H. Zāģers, žurnāla izdošanas pārtraukšana

¹⁷⁴ Hāzners V.Laiks Telpa Ļaudis. II. daļa. - Kanāda, 1976. - 170.-171.lp.

¹⁷⁵ LVA,2322.f.-1-v apr. - 45.l. - 1951.gada pilnsapulces protokols. - 22.-23.lp.

būtu izdevīga DV pretiniekiem. Šajā sakarā R. Ancāns izteica domu, ka žurnāls ir DV organizācijas orgāns, un parādu vajadzētu segt uz DV organizācijas rēķina. Šādam priekšlikumam piekrita arī R. Kociņš.¹⁷⁶

Vēl kritiskāks stāvoklis kļuva 1953. gadā, kad parāds sasniedza 7118.69 Dm, bet abonētāju skaits bija tikai 957. Žurnāla izdošana bija nonākusi kritiskā situācijā, un atkal pacēlās jautājums par izdevuma slēgšanu. Arī žurnāla saturs un kvalitāte sāka pasliktināties, jo redaktoriem daudz laika nācās patērēt nodarbojoties ar rūpēm par izdevuma materiālo bāzi, un mazāk atlika laika redakcijas darbam un literārā darba organizēšanai. Līdz ar to parādījās vairāk iespaidkļūdu. Pastāvēja grūtības ar rakstu autoru piesaistīšanu žurnālam, tādejādi, lai piesaistītu rakstītājus žurnālam, bez lielas izvēles publicēja rakstīt gribētāju darbus. Šo rakstu autoru starpā atradās pat personas, kuru uzskati bija atšķirīgi no DV ideoloģiskās bāzes. Lai atbrīvotu redaktorus no rūpēm par izdevuma materiālo bāzi, 1954.gada 1.jūlijā A. Mežals, kurš bija valdes kaseris – grāmatvedis, uzņēmās Daugavas Vanagu Mēnešraksta (tā tika pārdēvēts Daugavas Vanagu Biļetens) apgāda vadību. Šajā gadā DV CV savā Londonas sēdē pieņēma noteikumus par žurnāla turpmāko izdošanu. Žurnāls tika atzīts par organizācijas oficiozu, tādēļ CV uzņēmās tā finansēšanu. Zemju valdes, savukārt, uzņēmās atbildību par saviem abonementiem un apsolījās pārsūtīt uz Vāciju apgādam samaksu par visiem abonētajiem eksemplāriem. Zemju valdēm uzlika par pienākumu paplašināt abonementu skaitu un veicināt Daugavas Vanagu Mēnešraksts (DVM) izplatīšanu. Zemju valdēm tika uzdots pārsūtīt iekavējušos maksājumus. Īpaši svarīgi bija panākt parādu atgūšanu no ASV, jo turienes valde bija vislielākā parādniece - 12314.90 Dm. Pēc tam, kad par DV ASV valdes priekšsēdētāju tika izvirzīts A. Puķīte, šie parādi tika nokārtoti. 1955. gadā galvenais redaktors V.Hāzners DV delegātu pilnsapulcē teica: „Jākonstatē, DVM materiālais stāvoklis nostabilizējies. Sevišķa pateicība par to pienākas Rietumvācijas DV saimei – par uzticību, kādu tā veltījusi, palīdzot izkļūt no grūtā stāvokļa”. Ar šo brīdi DVM attīstībā sākās jauns posms, kura pamatā bija DVM satura uzlabošana un lasītāju skaita palielināšana.¹⁷⁷ DVM popularizēšanā daudz darīja DV zemju valdes, īpaši aktīvs šajā jomā bija J. Frišvalds. Taču, lai gan DVM bija DV CV izdevums, A. Mežals atzina, ka vislielāko smagumu sakarā ar DVM izdošanu, nācās iznest DV Rietumvācijā. Žurnāla abonēšanas maksa netika pacelta, izņemot Vāciju, kur žurnāla cena tika pacelta no 0.8 Dm – 1 Dm.

¹⁷⁶ LVA, 2322.f. - 1-v apr. - 45.l. - 1952.gada pilnsapulces protokols. -19.-20.lp.

¹⁷⁷ Mežals A. Mūsu mēnešraksts 10 gados //DV mēnešraksts - 1961. - Nr.1. - 13.lp.

Turpretim, citi latviešu izdevumi savu cenu bija pacēlušī vairākkārt. Taču, neskatoties uz grūtībām, DVM abonētu skaits nemitīgi pieauga, 1951.gadā izdeva 550 eksemplārus, 1953. gadā -1100, 1956.gadā -1300, 1957. gadā -1500, 1958.gadā -2400,1960.gadā – 3400 eksemplāru, bet 1961. gadā – 4000 eksemplārus. 1961. gadā DVM ASV abonēja 53%, Zviedrijā 57%; Austrālijā 47%, bet Anglijā 44% no DV biedru skaita. Lai piesaisītu lielāku skaitu lasītāju, DV CV 1959. gadā pieņēma lēmumu, ka DV nodaļām, kurās žurnālu abonē vairāk kā puse no biedru skaita, izdevums piesūtāms par puscenu. Pēc šī lēmuma pieņemšanas abonētu skaits pieauga Anglijā, Vācijā, Zviedrijā, Austrālijā un Kanāda.¹⁷⁸

Žurnāla saturs, kā raksta P. Strante, jau no pirmās tā pastāvēšanas dienas pauda DV organizācijas idejas. P. Strante atzīmēja: „Nevajadzētu nonākt stāvoklī, ka DV organizācija sastingst par vienīgi materiālas dabas aprūpētāju, bet trimdas garīgo aprūpi uzņemas Austrumberlīnes komiteja ar savām „ķengu” lapām”. DV mēnešraksts bija arī saikne starp pasaulē izkaisītajiem organizācijas biedriem. Žurnāla galvenās tēmas bija: raksti, kas skāra organizācijas dzīvi, un ideoloģiska satura raksti, apceres par okupācijas varu Latvijā, par leģiona vēsturi un cīņām, grāmatu recenzijas, dzejoļi, literāri raksti, daiļliteratūra, apceres par militāriem jautājumiem un ārpolitikas jautājumiem, karavīru atmiņu tēlojumi. Taču, lai gan DVM daudz tika publicēti prozas un dzejas darbi, DVM ar šiem centieniem nekādā ziņā nevēlējās konkurēt ar latviešu periodiskajiem izdevumiem, kuri galveno vērību veltīja kultūras un literatūras problēmām.¹⁷⁹

Par to kādas izmaiņas DVM vajadzētu ieviest, lai tas piesaisītu lielāku lasītāju skaitu, rakstīja A. Vitrops. Viņš uzskatīja, ka jādara viss iespējamais, lai DVM iznāktu regulāri un tas kļūtu ne tikai par DV organizācijas, bet par visu trimdas latviešu žurnālu. A. Vitrops uzskatīja, ka līdzšinējā stāvoklī DVM ir un paliks tikai DV organizācijas oficiozs un neizlauzīs ceļu pie visiem trimdas latviešiem. Pēc A. Vitrupa domām ar apkārtrakstiem varētu atslogot žurnālu no informācijas, kas visus trimdas latviešus neinteresē. Līdz ar to izpaliktu žurnāla sausā daļa - sēžu atreferējumi un hronika, un vairāk atbrīvotos vieta ideoloģijai un literāriem darbiem, kas piesaisītu lasītājus.

¹⁷⁸ Mežals A. Mūsu mēnešraksts 10 gados //DV mēnešraksts - 1961. - Nr.1. – 14. -15.lp.

¹⁷⁹ Strante P.Darītais un iecerētais // DV mēnešraksts. - 1961. - Nr.1.- 10.-12.lp.

A. Vitrupe pārmet arī DVF Anglijā un ASV, ka tie devīgi atbalsta citus latviešu izdevumus, tai pašā laikā piemirstot pašu organizācijas žurnālu.¹⁸⁰

Lai gan kopš 1953. gada novembra DVM iznāca vienu reizi divos mēnešos, tas ar savu tirāžu tuvu 4000 eks. bija otrais lielākais izdevums trimdas pasaulē aiz laikraksta "Laiks". Lai sevi popularizētu, DVM ievietoja arī jauno literātu rakstus un publikācijas.¹⁸¹ Arī lapu skaits ar katru gadu kļuva lielāks, 1965.gadā, kad apgāds pēc DV CV lēmuma pārcēlās uz Kanādu, to skaits jau bija ap 80. Žurnālu tā veidotāji dalīja trīs daļās. Vispārīgā daļa aptvēra politiska un vēsturiska apskata publikācijas, otrajā daļā tika publicētas mākslai un literatūrai veltītas publikācijas, kā arī literārie darbi. DVM centās publicēt oriģināldarbus. Trešajā daļā parasti bija DV organizācijas sabiedriskās dzīves hronika. Pa tradīciju bija kļūvis DVM atsevišķus gadagājumus veltīt īpašiem notikumiem, kas saistīti ar Latvijas valsts vēsturi. Tā 1968. gada DVM gadagājums bija veltīts Latvijas dibināšanas un brīvības cīņu atcerei, savukārt, 1969.gads bija veltīts Latvijas armijas atcerei. Šīm tēmām domāti raksti dominēja attiecīgo gadu numuros.¹⁸² Jāatzīmē, ka šāds nemainīgs žurnāla sadalījums tika saglabāts ilgu laiku. Žurnāla devīze, kopš 14.numura bija „Latvijas brīvībai un labākai nākotnei”. DVM raksturo tā specifika politiskajā jomā. Publikācijām cauri vijas idejas, ko savā programmā un pamatmērķos pauda DV.¹⁸³ Žurnāla publikācijas bija izteikti antikomunistiskas un aicināja uz nesamierināmu cīņu pret komunismu ne tikai okupētajā Latvijā, bet gan visā pasaulē. Kā paši izdevēji izteicās – žurnāls bija latviski kaujiniecisks. DVM raksturoja arī tas, ka netika nepublicēti gari un akadēmiski apcerējumi. Arī prof. E.Dunsdorfs atzinīgi izteicās par DVM, atzīmējot, ka tas izveidojies par vienu no nopietnākajiem trimdas periodiskajiem izdevumiem, kas cildināja latviskumu un lielu uzmanību pievērsa militārās vēstures jautājumiem, kā arī trimdas literatūras popularizēšanai. Trimdā kopumā tika izdots ≈ 300 periodisko izdevumu.¹⁸⁴

E. Dunsdorfs atzinīgi novērtēja arī DV atsevišķu nodaļu izdevumus. Viņš uzskaitīja 54 periodiskus izdevumus. Pēc satura šos izdevumus E.Dunsdorfs sadalīja divās grupās. Vienu grupu veidoja izdevumi, kas aprobežojās ar dažāda informatīva rakstura ziņām par nodaļu darbību - par sanāksmēm, atgādinājumi par biedru maksu

¹⁸⁰ Vitrupe A. Pārdomas pēc DV CV sēdes //DV mēnešraksts. – 1962. - Nr.4. - 8.-9.lp.

¹⁸¹ LVA, 2322.f.-1-v apr. -45.l. - 1960. gada pilnsapulces protokols. -19.lp.

¹⁸² Čaks R., Par DVM satura veidošanu //DV mēnešraksts. -1970. - Nr.6. - 5.-6.lp.

¹⁸³ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda, 1974. -382.lp.

¹⁸⁴ Turpat.- II daļa. - 1976.g. -175.lp.

nomaksāšanu un citiem organizatoriskiem pasākumiem. Otrā grupā ietilpa izdevumi, kuros bez informatīviem paziņojumiem, tika publicēti ideoloģiska satura raksti. Šajā grupā E. Dunsdorfs sevišķi izcēla DVF Halifaksā, DV Linkolnā un DV Vankuverā izdevumus, kuros bez informatīviem un ideoloģiska satura rakstiem, bija ievietoti arī literāri darbi.¹⁸⁵ DVM sākuma posmā ar padomiem un rakstiem daudz palīdzēja tādi organizācijas biedri kā G.Odiņš, K.Augstkalns, A.Bērziņš, A.Mežals, kurš līdz pat 1965. gadam vadīja DVM apgādu līdz to pārcēla uz Kanādu. Nozīmīgs bija fakts, ka daudzi jaunie autori savas pirmās publikācijas piedzīvoja DVM slejās. DVM no 1958. līdz 1961. gadam rīkoja stāstu un īslugu konkursu, tādējādi popularizējot jaunos latviešu trimdas literātus.¹⁸⁶

Kā vēl viens no interesantākajiem DV periodiskajiem izdevumiem jāatzīmē DV sienas kalendārs. 1954.gada DV Linkolnā (ASV) nāca ar ierosinājumu izdot sienas kalendāru, lai iegūtu organizācijai papildus līdzekļus. 1955. gadā iznāca pirmais kalendārs, ko DV Linkolnas valde ierosināja izplatīt visās DV apvienībās ASV. Pirmā tirāža bija 500.eks, bet jau 1956. gadā tirāžu nācās palielināt, jo pieauga pieprasījums pēc šī kalendāra. 1959.gadā kalendāru sāka izplatīt arī Kanādā un tā tirāža pieauga līdz 1100 eks. 1960. gada kalendāru pasūtīja arī DV organizācijas Vācijā, Zviedrijā un Anglijā, tirāža - 1800 eks. Pēc DV CV informācijas nozares vadītāja J.Frišvalda ierosinājuma 1960. gada 27. aprīlī kalendāra izdošanu apstiprināja kā visas organizācijas pasākumu. 1963. gada kalendāra tirāža pārsniedza 2000 eks. Jau kalendāra izdošanas pirmsākumos tā redaktors bija V. Zobens. Tas bija plaši ilustrēts ar foto uzņēmumiem, kuros atspoguļota DV darbība visās zemēs.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ Dunsdorfs E. Daugavas Vanagu publikācijas //DV mēnešraksts.,1970. - Nr.3. - 39-43.lp.

¹⁸⁶ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. II. daļa. - Kanāda,1976. - 178.lp.

¹⁸⁷ Turpat.- II daļa. - 1976.g - 176.lp.

3.2 DV organizācijas aktivitātes garīgās aprūpes, latviskās identitātes saglabāšanas un jaunatnes audzināšanas jomā.

DVM izdevumos tika atspoguļoti nozīmīgākie DV organizācijas pasākumi un pausti aicinājumi aktīvāk piedalīties kultūras un sabiedriskajā dzīvē, kā arī apvienot trimdas latviešus. Daļēji šīs funkcijas veica DV sienas kalendārs. Liela nozīme šādai darbībai tika piešķirta sākot ar 1951. gadu, kad strauji palielinājās no Vācijas izceļojošo latviešu skaits. Turpinoties šim procesam, izceļoja $\approx 100\,000$ latviešu.¹⁸⁸ Izceļoja pārsvarā aktīvākā emigrantu daļa, jo imigrācijas valstis labprātāk ļāva iebraukt tiem bēgļiem, kas varēja un gribēja strādāt smagu darbu. Izceļošanu veicināja arī neziņa par tālāko nākotni Vācijā. Liela daļa aizbraucēju bija Latvijas inteliģence, kā arī profesionāļi, kuri Latvijā darbojās nacionālajā un kultūras jomā.¹⁸⁹ Līdz ar to samazinājās DV biedru skaits Vācijā, tādējādi svarīgu nozīmi ieguva jautājums par kultūras dzīves tālāku attīstību palicējiem. Šajā sakarā B. Rubess 1951.gada augusta pilnsapulcē Augustdorfa nāca ar priekšlikumiem šajā jomā. Viņš atzīmēja, ka nepieciešams dibināt ceļojošās bibliotēkas, lai Vācijā palikušie varētu iepazīties ar jaunākajiem izdevumiem. Nepieciešams būtu dibināt arī teātra kopas, vai vismaz organizēt lugu lasīšanu. Bez tam tika izteikta doma par jaunatnes žurnāla izveidošanu un dažādu jaunatnes organizāciju atbalstīšanu, kā arī nepieciešamību griezties pie DV organizācijām ārpus Eiropas, lai tās nedomātu tikai par materiālo, bet arī par garīgo aprūpi. Ļoti interesants ierosinājums bija par stipendiju piešķiršanu studentiem no DV organizācijas līdzekļiem. B.Rubess uzskatīja, ka, sniedzot šādu palīdzību, jaunieši kļūs morāli par DV parādniekiem, un šis parāds vēlākajos gados tiktu atlīdzināts ar aktīvu darbošanos DV organizācijas rindās.¹⁹⁰ Taču ne visi saskatīja šajā B.Rubesa ierosinājumā tālejošo domu. Tā, piemēram, S. Pudāns uzskatīja, ka doma par stipendijām ir nereāla, jo to saņemt gribētāju būs daudz un visiem palīdzēt nevarēs. S. Pudāns uzskatīja, ka šos līdzekļus labāk ieguldīt DV biļetenā. Arī R. Ancāns atzina, ka nevajag izlietot līdzekļus pārāk plašai kultūras dzīvei, bet koncentrēt lielāku atbalstu tieši DVM, jo atbalstīt visas kultūras un sabiedriskās aktivitātes būtu par grūtu.¹⁹¹ B. Rubess norādīja, ka, samazinoties DV biedru skaitam Vācijas nodaļās, sevišķi jūtams kļūva sabiedriskajā un kultūras jomā darbojošos darbinieku trūkums.

¹⁸⁸ Hāznars V.Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda, 1974. - 299.lp.

¹⁸⁹ Turpat.- I. daļa. - 1974.g 302.lp.

¹⁹⁰ LVA,2322.f. -1-v apr. - 45.l. - 1951. gada pilnsapulces protokols. 25.lp.

¹⁹¹ Turpat. - 45.l.- 1951. gada pilnsapulces protokols. - 26.lp.

Līdz ar to sāka apsīkt darbība DV nodaļās un radās apātija pret kultūras pasākumiem. B. Rubess ierosināja sūtīt uz vājākajām nodaļām referentus. Vēlams, lai tie būtu cilvēki no CV. Šādas uzstāšanās būtu jānoorganizē nodaļu svinīgajos pasākumos un biedru vakaros. Nepieciešams būtu nosūtīt uz pasākumiem arī māksliniekus, jo tas aktivizētu kultūras darbību.¹⁹² DV Rietumvācijā par savu galveno un lielāko kultūras aktivitāti uzskatīja DVM izdošanu. Tā kā trūka līdzekļu kultūras aktivitāšu atbalstīšanai, tad DV Rietumvācijā finansiāli atbalstīja lielāko tiesu latviešu skolas, kā arī grāmatu izdošanu un bibliotēku veidošanu. Katrai DV nodaļai Rietumvācijā pašai vajadzēja organizēt un rīkot dažādas kultūras aktivitātes - teātra kopas, korus, deju kopas u.c.¹⁹³

Līdzekļi kultūras aktivitāšu atbalstīšanai tika iegūti no pašu ziedojumiem. CV atbalstīja tikai atsevišķus pasākumus, par kuriem konkrēti lēma pilnsapulcēs. Neskatoties uz ierobežoto atbalstu kultūras pasākumiem, pasākumi DV nodaļā neapsīka. Tā 1952. gada Augustdorfas DV nodaļas teātris iestudēja M.Zīverta lugu „Tīrelpurvs”, ar kuru viesojās Bīlefeldā un Detmoldā. Jāatzīmē arī Memingenas dramatiskās kopas veikums, kura darbojās jau no 1950. gada un divu gadu laikā bija uzvedusi 11 lugas. Repertuārā bija gan latviešu klasiķu darbi, gan trimdas laikā tapušie. Atzīstams bija fakts, ka teātra kopā jau no paša sākuma aktīvi iesaistījās arī invalīdi.¹⁹⁴ Pamazām nostabilizējoties DV organizācijas Rietumvācijā darbībai, palielinājās kultūras vajadzībām atvēlēti līdzekļi. Tā 1954. gadā kultūras aprūpei tika izmantotas ap 4668 DM. Līdzekļi tika piešķirti invalīdu centriem, materiāli sliktāk nodrošinātajiem invalīdiem un veco ļaužu mītnēm, bezmaksas DVM izdevumu, kā arī grāmatu iegādei. Tika atbalstītas skolas, kā arī organizēti referātu cikli un koncerti. Kā atzīmēja R. Ancāns šie ir tie veidi, kā DV CV Rietumvācijā ir varējusi atbalstīt kultūras aprūpi. Savukārt, DV organizācijas uz vietas pašas organizēja teātra izrādes un citus pasākumus.¹⁹⁵ Par invalīdu nama Bērzainē nozīmi kultūras jomā savas domas izteica DV priekšsēdis ASV A. Puķīte: „Invalīdu namam jātop par mūsu kultūras un mākslas vērtību glabātāju. Tur jāatrodas latviešu centrālajai kartotēkai, mākslinieku un gara darbinieku atpūtas vietai.” Atsaucoties šim ierosinājumam, profesors L.Liberts aicināja latviešu māksliniekus dāvināt gleznas invalīdu namam Bērzainē.

¹⁹² LVA,2322.f. 1-v apr. - 45.l. - 1951. gada pilnsapulces protokols. - 26.lp.

¹⁹³ Turpat. - 45.l. - 1953.gada pilnsapulces protokols. - 12.lp.

¹⁹⁴ Daugavas Vanagi visā pasaulē //DV biļetens, - 1952.g. - Nr.20. -37.lp.

¹⁹⁵ LVA,2322.f. - 1-v apr. - 45.l. -1954.gada pilnsapulces protokols (Ancāns DV kultūras darbības pārskats Rietumvācijā 1953/1954.g)

DV Rietumvācijā lielu vērību piegriezta arī dažādu piemiņas pasākumu organizēšanai, kas bija saistīti ar nozīmīgiem datumiem latviešu tautas vēsturē. Atzīmējot strēlnieku Ziemassvētku kaujas, DV nodaļās tika organizēti biedru vakari, kur referātus lasīja latviešu strēlnieki. Pulkveža O.Kalpaka piemiņas dienā organizēja dievkalpojumus un referātu lasīšanu. Tā Odenburgas nodaļā uzstājās Foreles DV nodaļas priekšsēdis un Lāčplēša ordeņa kavalieris J. Būmanis.¹⁹⁶ Nozīmīgi bija pasākumi, kas saistījās ar Kurzemes cietokšņa kapitulācijas dienas atceri 8.maijā un deportēto tautiešu piemiņas dienu 14. jūnijā. Šajos piemiņas pasākumos bez svinīgā akta un sēru dievkalpojuma tika nolasīti referāti, uzstājās mākslinieki un kori. Šajos pasākumos tika pieaicināti arī cittautieši un vācu varas pārstāvji, lai iepazīstinātu plašākus sabiedrības slāņus ar latviešu tautai tik traģiskajiem notikumiem. Ar svinīgiem pasākumiem un priekšnesumiem tika atzīmēta Lāčplēša diena un Latvijas Valsts proklamēšanas diena.¹⁹⁷ Svarīga nozīme bija ne tikai pasākumiem, bet arī atpūtas vakariem, kas saistīti ar latviešu tautas tradīcijām. Atzīmēja Ģimenes dienu, Līgo dienu, Pļaujas svētkus, Mārtiņa dienu, Ziemassvētkus un citas. Jāņu vakars tika svinēts arī invalīdu namā Bērzainē. Šādas kopīgas svinēšanas bija gan atpūta, gan izglītojošs pasākums. Tā DV Volfburgas nodaļa, sarīkojot Līgo vakara pasākumus, demonstrēja filmu „Mana Latvija”, kas izraisīja lielu interesi.¹⁹⁸ Pasākumos, kas bija saistīti ar latviešu tautas tradīciju saglabāšanu, tika aicināti arī vietējās varas pārstāvji, lai tie iepazītos ar latviešu tradīcijām. Tā Minsteres DV nodaļa, rīkojot Mārtiņa dienas vakaru, ielūdza vietējās varas pārstāvi, kas bija patīkami pārsteigts, vērojot svētku dalībnieku uzstāšanos, it īpaši ķekatnieku dziesmas un dejas, kuras izpildīja vietējās ģimnāzijas audzēkņi.¹⁹⁹ Vācijas trimdiniekus iepazīstināja ne tikai ar jaunākajām grāmatām, bet arī ar kultūras aktivitātēm citās zemēs. Te var minēt Zuikas kora no Anglijas uzstāšanos Minsterē, kur bez latviešiem koncertu noklausījās arī vietējie vācieši un citi cittautieši. Korī dziedošie latviešu vīri, pēc T.Graša domām, sasnieguši augstu māksliniecisko līmeni. Viņš vēl atzīmēja šajā pasākumā piedalījušās operdziedātājas K.Bildiņas –Štaubes un komponista A.Jēruma sniegumus.²⁰⁰ Kultūras dienu referātos tika skartas tēmas par vēsturi, glezniecību, latviešu literatūras vēsturi un tās attīstību. Demonstrēja filmas par Latvijas vēsturi un nozīmīgu latviešu sabiedrisko darbinieku

¹⁹⁶ Daugavas Vanagi visā pasaulē // DV mēnešraksts - 1957. - Nr.2. - 51.lp.

¹⁹⁷ LVA, 2322.f. -1-v apr. - 45.l. -1957. gada pilnsapulces protokols (Spurdziņš S.Kulturālo pasākumu plāns DV nodaļām 1957.gadam Kaizerslauternā.)

¹⁹⁸ Daugavas vanagi visā pasaulē // DV mēnešraksts - 1957. - Nr.4. - 51.lp.

¹⁹⁹ Daugavas vanagi visā pasaulē // DV mēnešraksts. - 1957. - Nr.6. - 55.lp.

²⁰⁰ Daugavas vanagi visā pasaulē // DV mēnešraksts. - 1957. - Nr.4. - 51.lp.

dzīvi.²⁰¹ Par sevišķi aktīvu DV nodaļu, kas piedalījās Kultūras dienu programmu izpildē, varēja uzskatīt Memingenas nodaļu. Šī DV nodaļa gan patstāvīgi, gan kopīgi ar citām latviešu organizācijām blakus nacionālajiem svētku pasākumiem, organizējusi arī dzejas vakarus, koncertus un teātra izrādes. Laika posmā no 1950. gada, kad pie nodaļas tika noorganizēta teātra kopa, līdz 1965.gadam tika iestudētas ap 20 lugu. Memingenas DV atbalsēja arī Memingenas latviešu kori. Draudzīgā aicinājuma atceres dienā viņi vietējai latviešu skolai dāvināja grāmatas.²⁰²

Svaīgs notikums DV Rietumvācijas organizācijai bija 1955.gadā Ludviksburgā notikusī valdes sēde. Šajā sēdē tika pieņemts lēmums par DV salidojuma rīkošanu Vācijā. Eiropas mēroga DV salidojums Vācijā notika pirmo reizi. ASV, Kanādā un Zviedrijā šāda veida pasākumi bija jau notikuši vairākkārt.²⁰³ Valde nolēma, ka salidojums notiks 1958. gada 9. un 10. augustā Etlingenā pie Karlsrūas. Salidojumā ieradās 129 dalībnieki no kuriem 94 bija DV biedri no Vācijas, Anglijas, Zviedrijas, Beļģijas un citām zemēm, kā arī 35 viesi no Kanādas un Venecuēlas. Vāciju pārstāvēja 22 Vācijas DV nodaļas.²⁰⁴ Sarīkojumu ievadīja mācītāja Rozīša dievkalpojums, pēc tam dalībniekus sveica DV priekšsēdētājs V.Janums. Zviedrijas DV biedrs dzejnieks A.Eglītis nolasīja referātu. Tajā viņš izklāstīja galvenos emigrācijas uzdevumus, kuri saistījās ar tautas morālo spēku stiprināšanu un pretkomunisma aizsprosta radīšanu visā pasaulē. DV CV sekretāra A. Bērziņa un citu referentu uzstāšanās bija par aprūpes problēmām un tautiešu morāliskās stājās stiprināšanu. Nākošajā dienā par dzīves un darba apstākļiem okupētajā Latvijā stāstīja no okupētās Latvijas izbēgusī ārste Lilija Zariņa, kā arī Latvijā pabijušais Oskars Krūmans. Par latviešu ciešanām okupācijas jūgā un apstākļiem spaidu nometnēs runāja V.Janums. Kaizerlauternas DV trupa izpildījumā visi noskatījās V. Kārkliņa izrādi „Indīgā Efeja”, ar dzeju uzstājās A. Alksnis. DV Bruhmīlbahas vīru dubultkvartets A. Rožkalna vadībā sniedza koncertu. Šis DV organizācijas pasākums tika atspoguļots arī vietējā vācu presē.²⁰⁵ Tā kā pasākums guva atzinību un bija izdevies, tad vēlākajos gados rīkotie DV salidojumi Rietumvācijā guva arvien lielāku atsaucību. Nākošais salidojums notika 1959. gada 1. un 2. augustā un tā organizēšanai

²⁰¹ Daugavas vanagi visā pasaulē // DV mēnešraksts. - 1957. - Nr.3. - 53.lp.

²⁰² A.M.Viena no vecākajām nodaļām //DV mēnešraksts. - 1963. - Nr.3. - 39.-40.lp.

²⁰³ Hāznars V.Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa. - Kanāda, 1978. - 58-59.lp.

²⁰⁴ LVA,2322.f. -1-v apr. -45.l. -1959. gada pilnsapulces protokols. - 2.lp.

²⁰⁵ Daugavas Vanagi visā pasaulē //DV mēnešraksts.-1958. - Nr.5. - 47.-49.lp.

līdzekļus piešķir arī vācu valdība.²⁰⁶ 1960. gada DV salidojums Kaizenslauternā sniedza plašu un daudzveidīgu kultūras programmu. Tajā piedalījās ne tikai trimdas pasaulē pazīstami dziedātāji kā L. Sepe – Eše, V. Kadiķis - Ancārovs, N. Gabruševs un L. Millere, bet tika noorganizēta arī viena no plašākajām Vācijā redzētajām mākslinieka J. Soikāna darbu izstādēm.²⁰⁷ 1961.gadā DV salidojumā Minsterē kultūras pasākumi bija vēl plašāki, tur bez dziedātājiem uzstājās arī deju kopa „Circenītis” un tika rādīta M.Zīverta luga „Ķīnas vāze”. Šo salidojumu kā goda viesi apmeklēja arī Minsteres pilsētas un tuvējā apgabala vācu valdības pārstāvji, un par to rakstīja prese. Tas bija nozīmīgi, jo ar šiem rakstiem par DV organizāciju un latviešu problēmām, plašāk tika iepazīstināta vācu sabiedrība.²⁰⁸ Šādi DV salidojumi aktivizēja kultūras un sabiedrisko dzīvi, kas iepriekšējos gados daudzās DV Rietumvācijas nodaļās bija apsīkusi. Arī apmeklētāju skaits bija pieaudzis. Tā 1963.gadā DV salidojumā Bīlefeldā koncerta apmeklētāju skaits pārsniedza 500 cilvēku.²⁰⁹ Salīdzinājumā ar 50. gadiem kultūras darbs arvien vairāk aktivizējās. Rietumvācijas DV nodaļas 60.gados vienā gada laikā noorganizēja vairāk kā 250 kultūras pasākumus. Šie pasākumi pulcināja kopumā vairāk kā 9000 apmeklētāju. Ievēriības cienīgs darbs, ko paveica Rietumvācijas DV, bija arī V. Lēmaņa uzņemtās filmas par latviešu trimdai nozīmīgiem notikumiem. Tika uzņemtas dokumentālās filmas par Hamburgas dziesmu svētkiem, kā arī dokumentālas filmas „Latviešu trimdas panorāma I”, „Eiropas latviešu dzīves panorāma”, „Eiropas panorāma II” un „Visā pasaulē izkaisīti un tomēr viena tauta”. Tomēr, neskatoties uz to, ka laika gaitā pieauga Rietumvācijas DV organizētās kultūras aktivitātes, tās nevarēja sasniegt tādu līmeni, kādas bija Anglijā, ASV, Kanādā un Austrālijā. Tas izskaidrojams ar aktīvāko un spēcīgāko latviešu emigrantu izceļošanu no Vācijas. Ļoti aktīvi kultūras jomā darbojās Daugavas Vanagu Fonds (DVF) Anglijā, kas tika nodibināts 1947.gada 21.decembrī Londonā. DVF Anglijā varēja uzskatīt par materiāli bagātāko visā DV organizācijā, tādēļ tas varēja sniegt atbalstu kultūras darbībai un attīstībai. Taču ne jau tikai materiālais atbalsts sekmēja kultūras un saimnieciskās dzīves rosību. Liela nozīme bija arī tam, ka DVF Anglijā darbojās trimdas aprindās pazīstami un talantīgi kultūras jomas darbinieki. Šeit var pieminēt komponistu A.Jērumu, pianistu A.Zariņu, dzejniekus M.Ausalu, P.Aigaru, valodnieku T.Lazdiņu, žurnālistus un publicistus

²⁰⁶ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa. - Kanāda,1978.- 63 lp.

²⁰⁷ Turpat.- 66.lp.

²⁰⁸ Turpat. -69 lp.

²⁰⁹ Turpat. -77.lp

P.Priedīti, A.Veiheli, A.Liepiņu, J.Pēteronu un daudzus citus. Ļoti aktīvi dažādos Anglijas un citu zemju DV pasākumos piedalījās R. Zuikas vīru koris. Šī kora pamatsastāvs jau kopā koncertēja no 1944.gada Kurzemes frontes laikiem. Bez jau minētā vīru kora atzīmējami arī vīru kori „Daugava” un vīru ansamblis „Mežezers”. Šie vīru kori, kā arī Lesterā darbojošais jauktais koris piedalījās visās Anglijas latviešu dziesmu dienās un Eiropas latviešu dziesmu svētkos. Lieli nopelni šo koru panākumos ir diriģentam A. Pommeram un komponistiem H.Pavasarim un A. Jērumam.²¹⁰ Anglijā sekmīgi darbojās 11 tautas deju kopas. Vecākā no tām ir 1949.gadā dibinātā deju kopa „Sakta” un 1950. gada dibinātā deju kopa „Kamoliņš”. Visas šīs deju kopas aktīvi piedalījās visos Eiropas latviešu dziesmu svētkos, kā arī daudzos citos latviešu trimdas kultūras pasākumos. Bez tam DVF deju kopas piedalījās arī starptautiskajos folkloras festivālos Anglijā, Skotijā, Īrijā, Francijā, Holandē un citur. Uztāšanās tika rādītas televīzijā, tādējādi vēl plašāk ar mūsu kultūras vērtībām tika iepazīstinātas citas tautas.²¹¹ Kā savdabīgs un interesants pasākums minams arī DVF organizētais grāmatu klubs. Tā mērķis bija, rīkojot literatūras vakarus, satuvināt cilvēkus, kam interesē literatūra ar pašiem literārā darba autoriem, kā arī dot iespēju iepazīties ar jaunākajiem izdevumiem.²¹² Bez šiem kultūras pasākumiem DVF Anglijā plaši organizēja arī lekciju ciklus, kuros uzstājās DV pazīstami cilvēki R.Bangerskis, R. Osis, J.Leitītis u.c., kā arī zināmi mākslinieki un zinātnieki - prof. A. Spekke, vēsturnieks V. Ģinters, arhitekts R. Legzdīņš u.c.²¹³ DV organizācija ASV nodibinājās samērā vēlu, jo ASV valdībā emigrācijas sākuma posmā aizliedza bijušajiem karavīriem ieceļot valstī. Šajā laikā, kamēr darbojās ierobežojumi, lielākajos latviešu centros dažādas latviešu organizācijas jau bija noorganizējušas teātra un deju kopas, un citas pašdarbības sekcijas. Pēc tam, kad ieceļošanas aizliegumi karavīriem tika atcelti, DV sāka aktīvu darbību arī kultūras jomā. Pret to uzstājās dažas latviešu organizācijas, jo uzskatīja to par nevajadzīgu paralēlismu sabiedriskajā un kultūras jomā.²¹⁴ Neskatoties uz to, 1952. gadā Čikāgā notiekošajā valdes apspriedē ASV DV nosprauda mērķus kultūras un sabiedriskās nozares tālākai attīstībai. Pamatā tie balstījās uz latviešu skolu atbalstu, jo skolas bija galvenās latviskās domāšanas un kultūras glabātājas. Nolemts tika atbalstīt arī

---

²¹⁰ Hāznars V.Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa. - Kanāda,1978. - 153.-154.lp.

²¹¹ Turpat. - 157.-158.lp.

²¹² Turpat. - 160.-161.lp

²¹³ Turpat. - 152.lp

²¹⁴ Turpat. - 440.lp

amatieru un profesionālo teātru, kā arī koru un deju kopas. ASV DV uzskatīja, ka šajā jomā nav jābaidās no tā, ka līdzīgas darbības veic arī citas latviešu trimdas organizācijas. Tā kā latvieši ASV bija samērā labi materiāli situēti, tad ar saviem ziedojumiem tie palīdzēja arī Minsteres ģimnāzijai, kas bija vienīgā latviešu ģimnāzija trimdā. Jau pēc astoņiem gadiem nospraustie mērķi nesa savus augļus, un 1960. gadā ASV darbojās 30 dažādi pašdarbības kolektīvi ar 660 dalībniekiem. Šajā skaitā bija pieci vīru kori, septiņas teātra kopas, divas tautas deju kopas, kā arī sporta, šaha, filatēlisma un citu nozaru kolektīvi. Lai nodrošinātu pašdarbības kopas ar jaunām dziesmām un lugām, Bostonā tika organizēta lugu krātuve, bet Milvokā - nošu krātuve. Šīs krātuves papildināja ar latviešu autoru jaunākajiem darbiem.²¹⁵ ASV DV 1964. gadā nodibināja Mākslas aģentūru. Šī aģentūra bija paredzēta dažādu kultūras pasākumu organizēšanai – filmu, izrāžu, koncertu organizēšanai ar pazīstamu latviešu mākslinieku piedalīšanos, kā arī ar gleznu un skulptūru izstāžu organizēšanai. Bez tam notika referātu turnejas ar pazīstamu trimdas latviešu uzstāšanos (Ā. Šilde, P. Aigars, O. Freivalds u.c.)²¹⁶

ASV DV biedri aktīvi piedalījās arī Amerikas Latviešu Apvienības darbā. DV kopā ar citām latviešu organizācijām kopīgi rīkoja arī lielākus latviešu kultūras pasākumus, kā, piemēram, dziesmu un deju svētkus, kultūras dienas, draudzīgā aicinājuma atceres dienas, kā arī Latvijas valstij nozīmīgu atceres dienu organizēšanu.²¹⁷ DV Kanādas organizācija nodibinājās 1950.gada 30.jūnijā Toronto. Jau no paša sākuma Kanādas DV izvērta aktīvu kultūras un sabiedrisko darbību, un par tās centru kļuva Toronto. Tieši Kanādā radās ideja par DV dienu organizēšanu. Šis pasākums notika 1951. gadā, tajā pulcinot ap 4000 apmeklētāju. Vēlāk šo tradīciju pārņēma arī citas DV organizācijas.²¹⁸ Kanādas DV organizētie pasākumi izcēlās ar plašu apmeklētāju pulku. Tā DV rīkotajā dziesmu dienā, kas notika 1952. gada 6.septembrī, piedalījās 148 dziedātāji, bet apmeklētāju skaits pārsniedza 2000 cilvēku.²¹⁹ Šīs dziesmu dienas uzskatāmas par latviešu dziesmu svētku pirmsākumu Amerikas kontinentā. DV organizācijā Kanādā lika pirmos pamatus gleznu izstādēm, latviešu teātru festivālam, kā arī DV jaunatnes salidojumiem. Aktīvi darbojās arī vīru un sieviešu kori, kas koncertus sniedza arī ASV. Kanādā tapa DV skaņu plašu fonds, kas izdeva karavīru

²¹⁵ Hāznars V.Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa. - Kanāda,1978. - 441.- 443.lp

²¹⁶ Turpat. - 469.lp.

²¹⁷ Turpat. -473.lp.

²¹⁸ Turpat. -662.lp.

²¹⁹ Bērzkalns V., Dziesmu svētki trimdā // Latviešu trimdas 10 gadi: rakstu krājums/ H. Tichovska red. - Astras apgāds,1954. -114.lp.

dziesmu plates, kā arī Ziemassvētku, bērnu dziesmu un deju ierakstus. Šajā fondā ietilpa ierakstu bibliotēka, kurā bija koncertu, dziesmu svētku un dažādu referātu ieraksti.²²⁰ Ar labiem panākumiem darbojās 1951. gadā izveidotā DV grāmatnīca. Šeit bez grāmatām tika pārdotas arī rotas lietas, keramika, daiļamatniecības izstrādājumi no ādas, koka un auduma.²²¹ Kā atzina prof. E.Dunsdorfs, tad DV bija veikuši lielu darbu grāmatu izdošanas un izplatīšanas jomā. Kā vienu no aktīvākajiem viņš atzīmēja Kanādas DV grāmatu apgādu. Visvairāk tas izdeva daiļliteratūru, neaprobežojoties tikai ar trimdas latviešu literātu darbu izdošanu. 1964. gadā apgāds izdeva angļu valodā A. Rubuļa sakārtoto antoloģiju „Latvian Literature”, iepazīstinot svešautiešus ar latviešu literatūru. 1968. gadā tika izdots J.Vigmana grāmatas „Viens no miljoniem” latviskais tulkojums. Savukārt, ASV DV darbība publikāciju jomā bija nedaudz citāda. Bez daiļliteratūras plaši tika izdotas publikācijas, kurās skaidroja zemes un apdrošināšanas likumdošanu, Federālos likumus, un likumus par ASV obligāto karadienestu. Sākot ar 1958. gadu, tika izdotas un apkopotas latviešu autoru lugas, izveidojot lugu krātuvi. Šajā pašā laikā komponista V.Ozoliņa vadībā sāka apkopot un pēc tam publicēt notis vīru koriem. Ievērojamus panākumus sasniedza arī DV fonds Londonā, īpaši ar ārzemju autoru darbu tulkošanu latviešu valodā, kā arī DV organizācijas Zviedrijā un Vācijā.²²² Nevar nepieminēt arī 1950. gadā dibināto DV teātri Kanādā. Tā pastāvēšanas pirmajos 15 gados tika iestudētas 28 lugas. Ar šīm izrādēm teātris viesojies daudzos ASV un Kanādas latviešu centros. Bez teātra izrādēm tika rīkoti literārie vakari un tikšanās ar rakstniekiem. Teātra aktieri aktīvi piedalījās dažādos DV pasākumos un latviešu dziesmu svētkos. Teātra darbību augsti novērtējusi arī DV CV, 1966. gadā piešķirot teātrim zelta nozīmi. Tā bija pirmā reize DV organizācijas vēsturē, kad augstāko organizācijas apbalvojumu saņēma nevis atsevišķa persona, bet gan vesels kolektīvs.²²³ Kultūras un sabiedriskā dzīve, protams, notika arī citās DV organizācijas darbības valstīs, taču iepriekš pieminētajās valstīs tā bija īpaši aktīvs. Pateicoties DV attiecīgo zemju valžu un CV pūliņiem, pieauga kultūras un sabiedriskajā jomā darbojošos dalībnieku skaits. Ja 1958.gadā koros, teātra, deju kopās, sporta un dažādu citādu sekcijās darbojās 1749 dalībnieki, tad 1969.gadā šis skaits sasniedza - 2676. Arī apmeklētāju skaits, kas apmeklēja DV

²²⁰ Hāzners V.Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa. - Kanāda,1978. - 662.lp

²²¹ Hāzners V.Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa. - Kanāda,1978. - 663.lp.

²²² Dunsdorfs E., Daugavas Vanagu publikācijas // DV mēnešraksts. -1970. - Nr.3. - 44.-45.lp.

²²³ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. III. Daļa. – Kanāda ,1978. - 666.-667.lp.

organizētos pasākumus, bija pieaudzis. 1958. gadā tas sasniedza 66240, bet 1969. gadā jau 71508 apmeklētājus.²²⁴

Palielinoties DV organizācijas labklājībai, nostabilizējas arī organizācijas finansiālais stāvoklis. DV organizācijas budžets 60. gadu beigās sasniedza 0,4 miljonus ASV dolārus gadā un pirmo 25 darbības gadu laikā DV īpašuma vērtība sasniedza 1 miljonu dolāru. Daudzos latviešu centros bija DV nami, kas kļuva par vietējo latviešu sabiedriskiem un kultūras centriem. Atzīmējot DV organizācijas dibināšanas gadskārtas, sākot ar 60. gadiem, DV rīkoja šīm gadskārtu reizēm veltītus masu pasākumus jeb tā saucamās DV globālās dienas. Pirmās notika Čikāgā 1966. gadā.²²⁵

Ja DV aktīvi sadarbojās kultūras un sabiedriskajā jomā ar daudzām trimdas latviešu organizācijām, īpaši ar PBLA un ALA, tad sadarbība kultūras un sabiedriskā jomā starp DV un Latviju nepastāvēja. DV kā ietekmīgākais antikomunistiskais trimdas latviešu grupējums nekādā ziņā nevarēja pieņemt okupantu varas inspirētos kultūras sakarus. 50. gados dažādu kultūras sakaru veidošana bija vērsta uz bēgļu repartriāciju, bet vēlākos gados ar šādas sadarbības palīdzību tika mēģināts nodibināt kontaktus ar latviešu emigrantiem, lai veidotu komunistu režīmam labvēlīgi noskaņotas latviešu emigrantu grupas viņu mītnes zemēs. Visas šīs darbības bija vērstas uz trimdas vienotības šķelšanu. Lai maskētu šo kontaktu īsteno mērķi, tika nodibināta Kultūras sakaru komiteja ar tautiešiem ārzemēs. Sakaru ietvaros trimdas latvieši bija laipni aicināti apmeklēt Latviju un uz vietas iepazīties ar kultūras dzīvi, kā arī ar Padomju Latvijas rakstnieku, dramaturgu un komponistu darbiem.²²⁶ DV uzskatus par kultūras sakaru biedrības šķeltniecisko raksturu nostiprināja arī uz Rietumiem pārbēgušā bijušā VDK darbinieka Imanta Leščinska apgalvojumi. Viņš tikšanās reizēs ar trimdas sabiedrību apgalvoja, ka 60. gadu sākumā VDK izveidoja virkni organizāciju, kuru darbība bija vērsta, lai grautu trimdā esošo nacionāli – politisko organizāciju darbību. Viena no šādām organizācijām bija kultūras sakaru komiteja.²²⁷

Pēc I. Leščinska teiktā izrietēja, ka šīs komitejas uzdevums bija vājināt trimdas organizāciju politisko darbību, padarīt tās viegli kontrolējamas, kā arī pārvilināt VDK aģentus no trimdas latviešu vidus. Kultūras sakaru komitejā darbojās literatūras un

---

²²⁴ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa. - Kanāda, 1978. -28. lp

²²⁵ Veigners I. Latvieši Ārzemēs. – R., 1993. - 276.lp.

²²⁶ Zeltkalne L, Kultūras sakari-sākums un izveidne //Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte:2004.30.09.-02.10. konferences referātu krājums. –R., – 2004. - 21;27;30.lp.

²²⁷ Brūveris O. Leščinskis Minsterē// Austrālijas Latvietis,. -1984. 9.03.

mākslas sekcija, piesaistot prominentus latviešu kultūras un mākslas darbiniekus. Tehnoloģijas sekcijā darbojās pazīstami zinātnieki, bet jaunatnes sekcijas darbībā tika iesaistīti jaunieši no Rīgas augstskolām. Kultūras sakaru komitejas rašanos raksturoja I.Lešinska izteikumi: „Runa nav par kultūras sakariem to īstajā nozīmē, kādi pastāv starp citām brīvajām valstīm, bet vajadzēja izdomāt skaistu un pievilcīgu izkārtni, kas ieinteresētu „klaida” latviešus, kas šķirami no citiem latviešiem – buržuāzistiskajiem nacionālistiem, kara noziedzniekiem un citiem viņiem līdzīgiem”.²²⁸

Neskatoties, ka trimdas konservatīvais spārns tai skaitā arī DV noraidoši attiecās uz sakariem ar tautiešiem Latvijā, daļa liberāli noskaņotu trimdinieku, kuru skaitā bija pazīstami kultūras darbinieki, kā, piemēram V.Pelēcis, G. Zariņš, V.Toma, tomēr apmeklēja Latviju, jo neuzskatīja, ka šādi Latvijas apciemojumi nestu kādu ļaunumu trimdas kultūrai un sabiedrībai. Konservatīvais trimdas spārns, kam bija liela ietekme trimdas vadošās aprindās, asi nosodīja šādu nostāju. Dzejniekiem un rakstniekiem, kas bija viesojušies Latvijā, bieži atteica lasīt savus darbus publiskos sarīkojumos. Arī nedaudzie trimdas presē publicētie Latvijas autoru darbi tika uzņemti ar asu kritiku. Neskatoties uz to, ka kultūras sakari no padomju puses kalpoja komunistiskās propagandas un ideoloģijas uzdevumiem, liberālāk noskaņotais trimdinieku spārns turpināja attīstīt kontaktus ar Latviju. Tas pēc V. Nollendorfa domām deva viņiem jaunus radošus impulsus un svaigu materiālu garīgajam darbam.²²⁹ Arī retās Latvijas kultūras darbinieku vizītes Rietumu zemēs izsauca rezonansi DV organizācijas biedros. Tā A.Bērziņš par šādām vizītēm izteicās: „Latvijas kultūras pārstāvji, kas no okupētās Latvijas ieradās Rietumos, nav brīvi cilvēki, kas pie tautiešiem ieradušies pēc savas gribas, bet ir okupācijas varas sūtīti.” A.Bērziņš uzskatīja, ka šāda viesošānās ir cenšanās mazāk zinošiem trimdas pārstāvjiem, īpaši no jaunatnes vidus, sniegt nepatiesas ziņas par stāvokli okupētajā Latvijā, kā arī radīt neuzticību un izraisīt šķelšanos trimdas paaudžu starpā.²³⁰ Lai gan šāda DV nostāja zināmā mērā izskaidrojama kā aizsardzība pret komunisma ideju un VDK graužošās darbības izplatīšanos trimdas sabiedrībā, taču pilnīga norobežošanās no sakariem ar Latviju vērtējama kā nesapratne par reālo stāvokli dzimtenē. Kā zinām, Latvijā bija ļoti daudz kultūras un sabiedrisko darbinieku, kas tāpat kā DV cīnījās par latvietības saglabāšanu

²²⁸ Ko Imants Lešinskis stāstīja// Latvija Amerikā - 1979.13.10

²²⁹ Nollendorfs V. Trimdas literatūras periodizācija // Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte:2004.30.09.-02.10. konferences referātu krājums. –R., – 2004. -228.lp.

²³⁰ Eglāja-Kristone E. Okupētās Latvijas dzejnieku un trimdas literātu saskarsme(1960.-1990.):problēmas un aspekti// Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte:2004.30.09.-02.10. konferences referātu krājums. –R., – 2004. -202.lp.

un latviešu kultūras attīstību, lai sasniegtu cēlo mērķi – Latvijas neatkarības atgūšanu. Par kultūras attīstības un sadarbības nozīmi trimdā un Latvijā ļoti izsmeļoši izsakās Inta Purva, kura šobrīd pārstāv PBLA kultūras fonda, kā arī DV CV kultūras nozari. Viņa raksta: „Dziļākā skatījumā kultūrā vienmēr vai nu iztulko, attaisno, vai arī kritizē ikvienu tautas vēstures posmu. Tādēļ kultūras darbs nekad nav bijis šķirts un arī tagad nav šķirams no tautas vispārējā likteņa. Mums nav divu latviešu kultūru, svešumā un Latvijā. Tas viss ir laikmeta pienesums vienai vienīgai latviešu kultūrai”.²³¹

Domādami par organizācijas nākotni, jau pirmajos gados pēc Cēdelgēmas nometnes atstāšanas, DV sāka plānot organizētas jaunatnes darbu savās rindās. Protams, organizācijas darbības sākumā vairāk uzmanības tika pievērsts tieši aprūpes darbam, taču arī šajā laika posmā tika risināts jautājums par to, ka jāsaglabā jaunatnē latviskums. Problēmas, kas skāra latviskuma saglabāšanu jaunajā paaudzē, skāra visu trimdas sabiedrību, tai skaitā arī DV. Par to kādā virzienā būtu jāstrādā šajā jomā jau 1947. gada 21. oktobrī Fišbahā lēma skolotāju un vecāku konferencē. Šajā konferencē pieņemtās rezolūcija punktos uzsvars tika likts uz to, ka jaunatnes audzināšanā ir jābūt skaidriem mērķiem kādi būtu jāasniedz, audzināšanas darbs emigrācijā ir visas trimdas sabiedrības lieta. Skolās lielākā vērība piešķirama reliģiozai audzināšanai, tām jāsekmē aroda apmācība gan humanitārā, gan fiziskā darba jomā.²³² Sākoties plašai izceļošanai no Vācijas, 1951. gadā latviešu trimda saskārās ar problēmām, kas saistījās ar izglītības apgūšanu latviešu valodā. Kā rakstīja prof. E.Pētersons, izklīstot trimdiniekiem pa jaunām mītnes zemēm, latviešu vidusskolu darbība praktiski izbeidzās, jo nebija iespēju izveidot un uzturēt jaunas latviešu vidusskolas. Tā kā turpmāko izglītību jauniešiem vajadzēja iegūt citu zemju nacionālās skolās, tad svarīga loma bija jāpiešķir ārpuskolas izglītībai. Tās galvenais uzsvars bija jāliek uz audzināšanu nacionālā garā, saglabājot nacionālo identitāti. Ārpuskolas izglītošana ietvēra sevī svētdienas skolu un vasaras nometņu organizēšanu. Šajos pasākumos jaunatne bija jāiepazīstina ar latviešu kultūru, tautas tradīcijām, literatūru, Latvijas vēsturi un ģeogrāfiju. Liela nozīme bija piešķirama latviešu valodas apgūšanai un izkopšanai.²³³ Savu tālāko darbību jaunatnes audzināšanas jomā DV centās pakārtot Fišbahā pieņemtajām rezolūcijām, jo tās

²³¹ Purva I. Latviešu kultūra – tautas dzīvības avots // Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte: 2004.30.09.-02.10. konferences referātu krājums. –R., – 2004. - 566.lp.

²³² Pētersons E. Tautas jaunatnes audzināšana svešumā // P.Mantnieka apgāda, Gada grāmata 1951. gadam. - 56.-57.lp

²³³ Pētersons E. Tautas jaunatnes audzināšana svešumā // P.Mantnieka apgāda. Gada grāmata 1951. gadam. - 58.-59.lp.

pamatā atbilda DV organizācijas mērķiem. Pēc tam, kad 1951. gadā liela daļa bēgļi emigrēja no Vācijas uz citām zemēm, Augustdorfā savu darbību turpināja vienīga latviešu trimdas ģimnāzija. Par to, ka vecāki savus bērnus nesūtīja uz šo ģimnāziju, bet gan sūtīja uz vācu skolām, savas bažas izteica V.Hāzners. Šādai rīcībai bija objektīvs izskaidrojums, jo ne visas Rietumvācijas DV nodaļas bija spējīgas izveidot un uzturēt latviešu skolas. Uz to H. Tillers atbildēja, ka vajadzēja aktivizēt nodaļu darbību, ņemot par piemēru Memingenas nodaļu, kurā darbojas ne tikai teātra kopa un kori, bet arī latviešu skola. Viņš ierosināja sadarboties DV nodaļām savā starpā. Savukārt, sadarbību ar citām jauniešu organizācijām -skautiem, gaidām, mazpulkiem, kā arī LCK ieteica A.Vanags, A. Galindoms un G. Odiņš.²³⁴ Šāds darbs tika iesākts un 1953. gada Rietumvācijas DV pilnsapulcē V. Hāzners ziņoja, ka daudzas DV nodaļas ir ņēmušas aizbildniecībā mazpulku organizācijas, bet dažas, piemēram, Hanoveras mazpulku organizācija, redzot panākumus, arī lūdz to ņemt aizbildniecībā. DV apņēmas savā aprūpē ņemt arī Augustdorfā latviešu skolu, jo tādējādi varētu algot papildus skolotājus un labāk apgādāt skolu ar mācību līdzekļiem. Pamudinājums tam bija apstākļi, ka šajā skolā mācījās daudz DV organizācijas biedru un invalīdu bērni.²³⁵ Šajā laikā skolā ģimnāzijas klasē mācījās 28 skolnieki, bet tautas skolas klasēs 34 skolnieki. Skolā strādāja 7 skolotāji. Pastāvēja arī internāts.²³⁶

Līdzīgās domās, ka jāatbalsta skolas un jauniešu organizācijas, bija arī Anglijas DVF. A.Kažociņš, kurš bija ne tikai Vansdorfas nodaļas valdes loceklis, bet arī aktīvi darbojās Anglijas skautu organizācijas un Latviešu nacionālajā padomes (LNP) Anglijā jaunatnes audzināšanas darba komisijā, DVB sniedza interviju. Viņš uzskatīja, ka svarīgs ir jautājums par nākamās paaudzes DV organizācijas vadītāju, kā arī par nākamo sabiedrisko darbinieku audzināšanu. Šis darbs vislabāk izpaustos latviešu skolu atbalstīšanā, kā arī pastāvošo jaunatnes organizāciju atbalstīšanā. Svarīga loma tika piešķirta arī sporta popularizēšanai un militāro pamatzinātņu apguvei. Savukārt, I.Kociņš uzskatīja, ka nav nepieciešams radīt atsevišķas DV jaunatnes organizācijas, jo pastāvošās skautu, gaidu un mazpulku organizācijas savā būtībā atbilst DV organizācijas mērķiem jaunatnes audzināšanā – jaunatnes audzināšanai nacionāli patriotiskā garā. Bez tam I.Kociņš uzskatīja, ka, lai vienotu jaunatnes audzināšanu nacionālā garā, ir jāorganizē jaunatnes dienas, literāri un

²³⁴ LVA, 2322.f. -1-v apr. - 45.l. - 1951. gada pilnsapulces protokols. -27.lp.

²³⁵ Turpat., -45.l. -1953. gada pilnsapulces protokols. - 11.lp.

²³⁶ Vienīgā latviešu ģimnāzija un tautas skola šaipus dzelzs aizkara//Latvija Amerikā. -1953.7.01.

mākslinieciski bērnu rīti, bet tautas tradīciju saglabāšanai jāriko tautas dziesmu, tautas deju un daiļamatniecības kursi. Jaunās paaudzes audzināšana jāuzņemas ne tikai vienai trimdas latviešu organizācijai, bet gan savstarpēji jāsadarbojas visām trimdas organizācijām.²³⁷

Arī DV CV jaunatnes nozares vadītājs J.Liepiņš uzskatīja, ka DV bija svarīgi atbalstīt skautu, gaidu un mazpulku kustību. Nozīmīga vieta tika piešķirta arī latviešu skolu atbalstam, it īpaši materiālajam, kā arī dažādu pašdarbības pulciņu organizēšanai. J.Liepiņš minēja piemērus, kā Austrālijas DV cenšas atbalstīt jaunatni un iesaistīt to DV rindās. Tur tika dibināts Krustdēlu institūts. Šī pasākuma darbības princips bija, ka kāda DV nodaļa ņēma sev aizbildniecībā jauniešus, iepazīstinot tos ar DV darbību, tādējādi sagatavojot sev pēctečus. Austrālijas DV ierosināja arī svētku dienās uzaicināt jauniešus uz pasākumiem, kā arī organizēt jauniešiem sarīkojumus vai braucienus uz kādu no lielākiem latviešu pasākumiem. J.Liepiņš uzskatīja, ka jaunatnes iesaistīšana DV rindās ir ļoti nozīmīga, jo, turpinoties trimdai, pamazām vecie sabiedriskie darbinieki sāka pagurt un bija jāgatavo jaunā maiņa.²³⁸ DV uzskatīja par vienu no jaunās paaudzes veidošanas pamatiem latvietības saglabāšanu. Taču tas bija ļoti smags un sarežģīts jautājums, jo nacionālo audzināšanu normālos apstākļos noteica trīs faktori - ģimene, skola un apkārtējā vide, kas ietvēra sevī dzimteni un tautu. Trimdā no šiem nacionālās audzināšanas faktoriem pilnā mērā darbojas tikai viens faktors - ģimene. No skolas trimdā bija palikuši tikai atsevišķi fragmenti – latviešu skolas nedēļas nogalē ar 150-200 apmācības stundām gadā, kā arī viena Augustdoras latviešu ģimnāzija. Apkārtējā vide veidojās no svešām tautām un kultūrām, kas veicināja jauniešu asimilēšanos šajā vidē. Lai neļautu asimilēties, bija nepieciešams radīt pilnvērtīgu latviskās kultūras vidi un iesaistīt jauniešus sabiedriskajā dzīvē.²³⁹ Par bīstamajām asimilācijas tendencēm rakstīja arī J.Jaunsudrabiņš, uzsvērdams, ka galvenais uzdevums trimdā ir tautības saglabāšana. Lai to panāktu, nepieciešams, lai jaunatne aktīvi tiktu piesaistīta dažādiem latviešu organizāciju rīkotiem pasākumiem, nevis par jaunatnes problēmām runāt tikai sapucēs un kongresos.²⁴⁰ Apzinoties asimilācijas problēmas svarīgumu, un, lai saglabātu latviešu identitāti, 1956. gadā pieņemtajās un apstiprinātajās DV sabiedriski politiskās darbības vadlīnijās tika iekļauts punkts par skolu, jaunatnes organizāciju un visu

²³⁷ Kažociņš I. Neļausim mirt savām idejām//DV biļetens -1953. - Nr.22. -4.-5.lp.

²³⁸ Liepiņš J., Ko darīt //DV mēnešraksts. – 1955. -Nr.4. -17.-18.lp.

²³⁹ Andrupis J., Mūsu pienākums pret jaunatni // DV mēnešraksts. - 1955. -Nr.4. - 4. -5.lp.

²⁴⁰ Jaunsudrabiņš J., Galvenā problēma // DV mēnešraksts. - 1956. - Nr.4. -4.-5.lp.

kultūras pasākumu veicināšanu, jo tas veicinās latviešu tautas nākotni trimdā.²⁴¹ Lai gan vadlīnijas pamatā bija izstrādātas un zināma aktivitāte DV organizācijās bija manāma, īpaši Anglijā un ASV, tomēr jaunatnes audzināšanas darbā joprojām pastāvēja nopietnas problēmas. Viena no tām bija skola, jo kā atzina I.Kažociņš, ģimene ne vienmēr spēja veikt jaunatnes audzināšanu latviskā garā. Arī latviešu skolas, trūkstot līdzekļiem, samazināja mācību stundu skaitu. I. Kažociņš uzskatīja, ka jāpārskata skolu programmas un jāpielāgo tās trimdas prasībām. Pēc I.Kociņa domām DV nodaļām vajadzētu kopā ar skolotājiem un citiem ieinteresētiem jaunatnes darbiniekiem rīkot pieredzes apmaiņu konferences un izstrādāt kopīgi jaunus mācību plānus. Bez tam viņš aicināja DV CV vairāk pievērsties jaunatnei domātās preses izdošanai.²⁴² Arī Z.Meija piekrita, ka joprojām nebija izveidota kopējā trimdas skolu programma, kā arī nepietiekami daudz darīts, lai pienācīgi sagatavotu jaunos skolotājus. Z.Meija atzīmēja, ka arī baznīcā nevelta pietiekoši daudz uzmanības bērnu reliģiskai audzināšanai latviskā garā, jo sausu Bībeles pantu lasīšana nepiesaistīs bērnus baznīcai. Pēc Z. Meijas domām DV un citas latviešu organizācijas jaunatnes problēmām jau ir pievērsušas zināmu vērību, tad bērnu sekcijas ir palikušas novārtā. Viņš ierosināja, lai bērnu literatūru, pasakas un tautas dziesmas izdod komiksu veidā, tad tās būtu vieglāk uztveramas un saprotamas.²⁴³

O.Mazarkēvics, kurš aktīvi darbojās jaunatnes nozarē, un kopš 1961. gada bija tās vadītājs arī piekrita šīm iepriekš minētajām problēmām. Viņš ierosināja, ka bērnus vajag iesaistīt latviešu apvienību darbībā jau no 8 gadu vecuma un DV organizācijas pienākums būtu nodrošināt viņiem nodarbības. Viņš uzskatīja, ka, sasniedzot 18 gadus, jaunieši, ja tas nekļūst par DV biedru, varētu līdzdarboties nodarbībās. Lai iegūtu līdzekļus jaunatnes nozares attīstībai Vācijā, bija jālūdz citu zemju DV nodaļām, gan bērnu vecākiem ziedot līdzekļus, kā arī lūgt palīdzību vietējās pašvaldībās vai valdības iestādēs. Kā uzsver O.Mazarkēvics, tad Rietumvācijas varas iestādēs līdz šim vienmēr bija izrādījušas atsaucību. Bez tam O. Mazarkēvics kā piemēru min ELJA(Eiropas Latviešu Jaunatnes apvienība), ka tā ar nelieliem līdzekļiem un pašu gribas spēku organizē nodarbības. O.Mazarkēvics uzsvēra, ka Rietumvācijas DV un ELJA sākušas sadarbību, lai organizētu pirmo jaunatnes darbinieku sanākumi. DV atbalstīs ELJA, ALJA (Amerikas Latviešu jaunatnes

²⁴¹ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. - Kanāda, 1974. - 362.lp.

²⁴² Kažociņš I., Nacionālās audzināšanas uzdevumi// DV mēnešraksts -1960. - Nr.6. - 15-17.lp.

²⁴³ Meija Z., Vairāk rosības jaunatnes audzināšanā //DV mēnešraksts. -1961. -Nr.3. -26. -27.lp.

apvienība), skautus kā arī mazpulkus.²⁴⁴ Šīs nopietnās jaunatnes problēmas vedināja uz domām, ka DV ne tikai jāatbalsta jaunatnes darbs trimdā, bet nepieciešams izstrādāt mērķtiecīgu programmu jaunatnes iesaistīšanai DV organizācijas rindās. Tā 1962. gada DV CV sēdē Kaizerslauternā tika pieņemtas vadlīnijas jaunatnes darbam. Tika uzsvērts, ka jaunatnes organizēšana un audzināšana ir ne mazāk svarīgs uzdevums par tautiešu materiālo un kultūras aprūpi, jo labi organizēta un latviskā dzīves ziņā audzināta jaunatne ir svarīgs faktors DV organizācijas mērķu un ideju iedzīvināšanai. Nepieciešams bija arī iesaistīt darbā labi sagatavotus audzinātājus, kā arī rūpēties par šādu audzinātāju sagatavošanu. DV organizācijas jaunatnes darba pamatdoma bija rūpēties, lai trimdas latviešu jaunieši aktīvi iesaistītos latviešu sabiedrībā. Visām DV organizācijas nodaļām un apvienībām tika uzdots aktīvi atbalstīt pastāvošās latviešu skolas, kā arī veicināt jaunu skolu atvēršanu. DV organizācijas uzdevums bija atbalstīt jau darbojošās latviešu jaunatnes organizācijas, bet, kur tādas nepastāvēja, DV nodaļām un apvienībām jādibina jaunas jauniešu kopas. Šo kopu darbība būtu pakļauta attiecīgās DV nodaļas valdes un kopsapulces uzraudzībai un lēmumiem. Šīs kopas gatavotu jauno maiņu DV organizācijā. Bez tam DV organizācijai jāorganizē un jāatbalsta dažādas jaunatnes sekcijas, tautisko deju, teātru, sporta pulciņi u.c. Šajās sekcijās varēja darboties arī jaunieši, kas nebija DV organizācijas vai DV jauniešu kopas biedri.²⁴⁵ Pēc šo vadlīniju pieņemšanas tika nolemts izveidot vanadzēnu kustību. Pirmie vanadzēnu kustību organizēja DV organizācija Kanādā un DVF Anglijā 1962. gadā. Šīs kustības mērķis bija panākt, lai visi DV organizācijas biedri apmeklētu latviešu skolu, gādāt, lai visi DV ģimeņu bērni piedalītos jaunatnes vasaras nometnēs un bērnu svētkos. Bērni bija pulcināmi nedēļu nogales izbraukumos, kā arī vanadzēnos iesaistāmi bija arī DV biedru ģimeņu draugu bērni.²⁴⁶ Kā uzskatīja P.Sīlis, tad vanadzēnu kustība blakus DV jauniešu kopām ir veids kā rūpēties par latviskuma un patriotisma ieaudzināšanu jaunatnē, līdz ar to pakāpeniski ievadot jauniešus DV organizācijas darbā, tādējādi gatavojot sev jauno maiņu.²⁴⁷ Lai ieinteresētu un sekmētu jaunatnes iesaistīšanos DV organizācijas dzīvē un darbā, DV jaunatnes nozares vadītāji, sākot ar 1962. gadu sarīkoja vairākus literāro darbu konkursus. Tā 1962. gadā izsludināja literāro rakstu darbu konkursu, kura temats bija “Ko es zinu par Daugavas Vanagiem?”. Sākot ar 1964. gadu konkursa

²⁴⁴ Mazarkēvics O., Jaunatnes darbības veicināšana//DV mēnešraksts. -1961. - Nr.5. -4. - 5. lp.

²⁴⁵ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis I. daļa. - Kanāda,1974. - 431.-432.lp.

²⁴⁶ Turpat. - II. daļa.,1976.g. - 77.lp.

²⁴⁷ Sīlis T. Jaunā maiņa Vanadzēni // DV mēnešraksts. -1964. - Nr.3.- 11.-12.lp.

tematiku sadalīja pa vecuma grupām, taču arī šie temati skāra patriotiskās tēmas, piemēram “Ko es zinu par Latviju”- jaunākai grupai, vidējai grupai “Kā es savu latvietību apliecinu ikdienā”, vecākai grupai temats bija “Ko man nozīmē 1918.gada 18. novembris”. Ja pirmajā konkursā atsaucība nebija liela un iesūtīti tika tikai 10 darbi, tad vēlākos gados atsaucība pieauga. Arī vēlākajos gados konkursa tēmas bija saistītas ar nacionālo un patriotisko tēmu. Konkursa labākie darbi tika publicēti DVM, lai ar tiem varētu iepazīties plašs lasītāju pulks.²⁴⁸ Līdz ar DV aktivitāšu palielināšanos jaunatnes organizēšanas jomā un lielāku līdzekļu piešķiršanu šai jomai, vairāk latviešu jauniešu iesaistījās dažādās teātru kopās, koros, deju kopās, bērnu vasaras nometnēs, kā arī apmeklēja dažādus kursus un pasākumus. Iepazīstoties ar paveikto jaunatnes audzināšanas jomā, var secināt, ka aktivizēt darbību jaunatnes audzināšanas jomā 60. gados piespieda nepieciešamība. Lai gan DV piešķīra lielu nozīmi un veltīja daudz spēka un finansiālo līdzekļu latviskuma saglabāšanai trimdā, taču arī šo organizāciju skāra problēmas, kam bija pakļauta visa trimdas sabiedrība un kuras bija saistītas ar asimilēšanos svešajā vidē, tādējādi zaudējot savu nacionālo identitāti. Šīs asimilācijas pazīmes bija intereses samazināšanās par dažādiem latviešu trimdas pasākumiem un literārajiem izdevumiem. Motivācija, kāpēc mazāk tika apmeklēti sabiedriski pasākumi, bija sarīkojumu vienmuļība, atkārtotāšanās, pārāk garas runas un priekšnesumu zemā kvalitāte. Jaukto ģimeņu bērni bieži vien labi nesaprata latviešu valodu, kas bija par pamatu jauniešu intereses zudumam par šāda veida pasākumiem.²⁴⁹

Kā rakstīja E.Mednis, arī liela daļa kultūras un latviskai videi veltītie pasākumi bieži vien izvērās par vienkāršām svinībām, kurās tika teiktas tukšas runas un pārmērīgi lietots alkohols. Šāda veida pasākumi neveicināja latviskuma ieaudzināšanu un jaunatnes piesaistīšanu sabiedriskai un kultūras darbībai DV organizācijā.²⁵⁰

Lai gan DV organizācijā biedru skaits būtiski nebija samazinājies apmēram 9000-10 000 biedru, tomēr jauniešu skaits bija tikai 10% no biedru skaita.²⁵¹

Līdz ar to kā atzina J.Frišvalds organizācijas biedru augšana bijusi samērā lēna. Par iemeslu tam viņš minēja apstākli, ka DV organizācijas dibināšanas laikā tās pamatlicēji pārsvarā bija jaunieši. Tādēļ sākotnēji nebija saskatīta vajadzība specifiskai jaunatnes organizēšanai, jo valdīja pārliecība par drīzu atgriešanos

²⁴⁸ Hāznars V. Laiks Telpa Ļaudis. II. daļa. - Kanāda, 1976.- 81.-85.lp.

²⁴⁹ Brūns J. Vienaldzības valgos//DV mēnešraksts. -1970. - Nr.4. - 6.lp.

²⁵⁰ Mednis E. Tas, pret ko jānostājas // DV mēnešraksts. -1966. - Nr.4.- 6.-7.lp.

²⁵¹ Veigners I. Latvieši Ārzemēs.- R.,1993.g, - 275.lp.

dzimtenē. Ieilgstot trimdai, tikai 1955. gadā tika izraudzīts jaunatnes nozares vadītājs un tika iesākta jaunatnes organizēšana. Kā atzina J. Frišvalds, tad pirmajos 10 trimdas gados pielaistā kļūda deva jūtamu negatīvu iespaidu uz jaunatnes iesaistīšanu DV darbībā.²⁵² Trūkstot latviešu skolām, pazeminājās latviešu valodas zināšanas līmenis, kas kavēja jaunās paaudzes iesaistīšanos trimdas dzīvē. Taču galvenais iemesls, kādēļ vajadzēja risināt ar jaunatni saistītās problēmas, bija plaisas rašanās trimdas paaudžu starpā. Vecākā paaudze vietējās sabiedrības dzīvē piedalījās maz un lielāko tiesu kā latvisko interešu pārstāvju. Vecākās paaudzes trimdinieki balstījās uz tām vadlīnijām, kas tika pieņemtas pirmajos trimdas gados. Jaunākās paaudzes trimdinieki, kas dzimuši 20.gs. 30. gados, iegūstot izglītību jaunajās mītnes zemēs, vieglāk integrējās jaunajā vidē. Šai paaudzei veidojās izteikti dubulta sabiedriskā un personiskā dzīve. Daļēji tā notika latviskā vidē, daļēji cittautiešu sabiedrībā. Tā kā vadošā loma trimdas politiskajā un sabiedriskajā dzīvē piederēja vecākajai paaudzei, tad jaunā paaudze aktīvi sāka veidot jaunas sabiedriskas organizācijas. Šai paaudzei nebija vairs tik strikti aizspriedumi pret kontaktiem ar Latviju.²⁵³ Neskatoties uz lielo materiālo atbalstu latviešu skolām kā arī citiem jauniešu pasākumiem, jaunatnes iesaistīšanās DV organizācijā bija samērā neaktīva. Lai ieaudzinātu trimdas otrajā paaudzē nacionālo pašapziņu, 1962.gadā pieņēma jaunas vadlīnijas darbam ar jaunatni. Tādejādi 60. gados DV bija izvēlējusies pareizo ceļu kā piesaistīt sev jaunatni, audzinot to latviskā un patriotiskā garā, gādājot sev jauno maiņu. Īpaši atzīmējama bija DV sadarbība ar latviešu trimdas jaunatnes organizācijām ELJA un ALJA. Šī sadarbība izpaudās latviešu skolu atbalstīšanā un kultūras pasākumu propagandā, un organizēšanā. Kā uzskatāmu piemēru var minēt faktu, ka 1968.gadā Rietumvācijas valdība aizliedza rīkot Pasaules latviešu jaunatnes apvienības kongresu Berlīnē, bet DV organizācija bija pirmā, kas piešķirta līdzekļus un palīdzēja kongresu pārcelt uz Hanoveru.²⁵⁴

***

Kultūras un sabiedriskās aktivitātes DV organizācijā novērojamas jau kopš tās dibināšanas Cēdelgēmas nometnē 1945.gadā. Šīs aktivitātes turpinājās un attīstījās arī vēlākajos DV darbības gados. DV ļoti daudz līdzekļus un spēka devusi kultūras darba

²⁵² Frišvalds J. Daugavas Vanagu organizācija 35 gadu zīmē // DV mēnešraksts. - 1980. -Nr.6. - 6.lp.

²⁵³ Nollendorfs V. Trimdas literatūras periodizācija II // Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte:

2004.30.09.-02.10. konferences referātu krājums. -R., - 2004. - 218.-227.lp.

²⁵⁴ Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. II. daļa. - Kanāda, 1976. - 74.lp.

atbalstam trimdā. Īpaši atzīmējams ir atbalsts latviešu skolām un dažādiem trimdas latviešu kultūras pasākumiem. Kā vienu no nozīmīgākajiem darbiem, kas paveikts šajā jomā, var atzīmēt DV žurnāla izveidi un izdošanu 1948. gadā. Ar šī izdevuma palīdzību DV centās stiprināt savas organizācijas biedros ideoloģiskos centienus, kādus noteica DV organizācijas vadība. Žurnāls tika izplatīts gan DV, gan arī citu trimdas latviešu vidū. Ar DV atbalstu tika organizētas un atbalstītas arī dažādas deju, teātru un koru pašdarbības kopas. Ne mazāk nozīmīgs bija DV atbalsts latviešu skolu izveidei visās trimdas zemēs. DV organizatoriski un finansiāli atbalstīja arī jaunatnes organizācijas. Lielu nozīmi piešķīra latviskuma saglabāšanai trimdā, tādēļ tika nolemts sadarboties kultūras un sabiedriskajā jomā ar citām trimdas organizācijām. Īpaši cieša sadarbība izveidojās ar ALA un PBLA. Savukārt, jebkādu kultūras sakaru dibināšanu ar Latviju DV organizācija kategoriski nosodīja, jo uzskatīja, ka šādu kontaktu dibināšana vienīgi kaitē trimdas sabiedrībai.

Nobeigums.

Bakalaura darbs apskata DV organizācijas darbību laika posmā no pirmajiem pēckara gadiem līdz pat 20.gs. 60 gadu beigām. Šajā laikā DV izveidojās par vienu no ietekmīgākajām trimdas organizācijām ar nemainīgu politisko nostāju. DV ir neatņemama trimdas sabiedrības sastāvdaļa, kuru, neapšaubāmi, skāra šīs sabiedrības divas aktuālās problēmas – etniskās un kultūras identitātes saglabāšana, kā arī kopējo politisko centienu īstenošana. Raksturojot DV darbību apskatītajā laika posmā, par pamatu varētu ņemt G. Irbes izklāstītos latviešu trimdas vēstures attīstības posmus, kas publicēti PBLA izdevumā „Arhīvs” 5.sējumā.²⁵⁵

DV organizācija tika dibināta laikā, kas tiek dēvēts par centripetālo trimdas vēstures attīstības posmu, un ietver sevī kara beigas un pirmos pēckara gadus. Šajā laikā latvieši, kas bija nokļuvuši svešumā, zināmu apstākļu dēļ centās apvienoties. Šī apvienošanās balstījās uz etnisko principu – latvietis meklēja latvieti. Šo procesu pastiprināja arī apstākļi, ka bēgļi atradās svešā, nezināmā vidē. Tādējādi skaidrojami DV veidošanās pamatuzdevumi, kas organizācijas darbības sākumposmā, galvenokārt, tika vērsti uz gūstā nokļuvušo latviešu karavīru apvienošanu un aprūpi. Šim laika posmam raksturīga arī trimdinieku norobežošanās no apkārtējās vides. DV gadījumā tas saistījās ar cerību, ka jau tuvākajā nākotnē būs iespēja atgriezties dzimtenē, un asimilācijas problēmas līdz to nebija aktuālas.

Nākošais trimdas vēstures attīstības posms bija tā sauktais aklimatizēšanās vai pārejas periods. Šajā periodā vērojama trimdas sabiedrības iekšējās struktūras maiņa, jo trimdinieki meklēja sakarus jau vairs ne tikai pēc nacionālās piederības, bet arī pēc kopējo interešu un mērķu sakritības. Aktivizējās arī sakaru dibināšana ar jauno mītnes zemju sabiedrību. Šis laika posms saistījās ar DV organizācijas politiskās un sabiedriskās darbības programmu izstrādi un apstiprināšanu. 1950. gads DV vēsturē iegāja kā pagrieziena gads organizācijas dzīvē, jo organizācijas mērķis vairs nebija tikai aprūpes joma, bet tā sāka izpaust sevi arī politiskajā ziņā - cīņā par Latvijas neatkarības atjaunošanu. Cīņā par mērķa īstenošanu DV aicināja iesaistīties ikvienu trimdas latvieti. Izvēršot darbību politiskajā jomā, DV ieturēja izteiktu antikomunistisku ievirzi. Nemainīgi ieturot šādu politisko ievirzi, DV sadarbojās ar Latvijas atbīvošanas komitejas Eiropas centru un iestājās par PBLA nodibināšanu,

---

²⁵⁵ Irbe G. Kultūras un sociālās orientācijas maiņas trimdā.// Arhīvs: Rakstu krājums. 5.sējums. - Melnburna,1976. - 9.-10.lp.

bet pēc šīs apvienības nodibināšanas 1956. gadā, aktīvi atbalstīja tās darbību. Savu ideju un mērķu popularizēšanai un lielāka biedru skaita piesaistīšanai plaši tika izvērsta propaganda par latviskuma saglabāšanu trimdā. Šīs aktivitātes izpaudās, veidojot organizācijas periodiskos preses izdevumus, atbalstot latviešu skolas un jauniešu organizācijas, kā arī kultūras pasākumus.

Vērojot DV organizācijas attīstību, var secināt, ka tā pakļaujas visas trimdas vēstures attīstības pamatprincipam, kā rezultātā attīstījās organizācijas, kuru biedrus vienoja līdzīgi uzskati un mērķi. Ieilgstot trimdai, radās nepieciešamība aktivizēt sakaru nodibināšanu ar jauno mītņu zemju sabiedrību, jo, tikai iepazīstinot rietumu valstu politisko sabiedrību un sabiedrisko domu ar DV organizācijas darbību un mērķiem, varēja panākt, ka rietumu valstis Latvijas neatkarības atgūšanas jautājumus paceltu starptautisko forumu līmeņos. Bez tam svarīgi bija iepazīstināt ar Latvijas un trimdas problēmām rietumu valstu iedzīvotājus. Iegūstot rietumu valstu valdību un sabiedrības atbalstu, tiktu iegūti līdzekļi un iespējas ņemt daļību aktīvā pretpadomju propagandas darbā. Nozīmīga loma tika piešķirta sadarbībai ar radniecīgām igauņu, lietuviešu, Baltijas vāciešu un citu tautu organizācijām, kas bija apvienojušās Eiropas apspiesto tautu asamblejā.

Ieejot trimdas vēstures nākošajā – minoritātes posmā, konstatējams, ka trimdinieki faktiski bija kļuvuši par savas mītnes zemes pilsoņiem, neskatoties uz to, vai pilsonība bija vai nebija noformēta juridiski. Pakāpeniski sākās asimilācijas process, jo trimdas sabiedrība nebija spējīga garantēt katram trimdas sabiedrības loceklim darbu, ne arī vietu savā sabiedriskajā struktūrā, kas piešķirtu vairumam indivīdu prestižu stāvokli sabiedrībā un iespējas attīstīt savus talantus un intereses. Līdz ar to liela daļa trimdas latviešu meklēja iespēju īstenot savas vēlmes, asimilējoties jauno mītņu zemju sabiedrībā. Sākoties asimilācijas procesam, samazinājās arī interese par trimdas sabiedrības darbību. Šie procesi skāra arī DV organizāciju. Lai gan biedru skaits krasi nesamazinājās, tomēr organizācijas paplašināšanās ritēja samērā gausi. Tas bija izskaidrojams ar to, ka, ieilgstot trimdai, jaunākajai paaudzei, kurai nebija tik spēcīgs Latvijas vidē gūtais nacionālais mantojums, latviskuma saglabāšana un neatkarīgas Latvijas atjaunošana vairs nebija tik aktuāls jautājums. Lai labotu pieļautās kļūdas, kas bija pielaistas darbā ar jaunatnes iesaistīšanu DV darbībā, tika izstrādātas īpašas šai problēmai veltītas organizācijas vadlīnijas. Neskatoties, ka DV organizācijas darbība, mainoties vēsturiskiem trimdas posmiem, spēja pielāgoties dažādām izmaiņām trimdas dzīvē, tomēr apstiprinās ievadā izvirzītā hipotēze, ka atsevišķos

darbības virzienos vērojams zināms konservatīvisms. Īpaši tas attiecas uz jebkādu sakaru dibināšanas noliegšanu attiecībā ar Latviju. Par vēlmi sadarboties ar tautiešiem dzimtenē, tika nosodītas arī liberālāk noskaņotas personas un organizācijas. Pārāk spēcīgs bija neatkarīgās Latvijas vidē iegūtais kultūras un politiskā mantojuma iespaids uz DV organizāciju. Tas arī pamatoja DV konservatīvo attieksmi par to, kāda būtu jāveido atjaunotā Latvija. Arī konservatīvais uzskats - nemainīgi turēties pie latviskām vērtībām, lai cik tās būtu vecas un neaktuālas, noveda pie situācijas, ka mazinājās trimdas jaunās paaudzes interese par DV darbību. Šo kļūdu izdevās zināmā mērā labot, pieņemot liberālāku programmu darbā ar jaunatni.

Avotu un literatūras saraksts.

Nepublicētie avoti:

1)LVA, 2322.f.(Bērziņš Alfrēds Jānis (1920.),sabiedrisks darbinieks,Daugavas vanagu organizācijas ģenerālsekretārs, (Vācija)), 1-v apr.;

13.1.K. Lobes sarakste ar paziņām par politiku un sadzīves jautājumiem.;

21.1.Daugavas vanagu organizācijas protokoli, ziņojumi (ar pielikumiem) par Baltijas jautājumu, u.c. tēmām.;

36.1.Daugavas vanagu apkopotas karavīru atmiņas un dažādu autoru runu teksti (ar pielikumiem) par latviešu leģionu un kaujām Kurzemē, kā arī par Ziemassvētku kaujām.;

45.1.Daugavas vanagu Vācijas delegātu kopsapulču protokoli (ar pielikumiem) par pamatdarbību: 1948.; 1949.;1950.; 1951.; 1952.; 1953.; 1954.;1955.; 1957.; 1958.;1959.; 1960.; 1961.; 1962.; 1963.; 1967.; 1968.gadu.

56.1. Izraksti no dokumentiem, avīžu izgriezumi, Latvijas Nacionālās komitejas darbības shēma (ar pielikumiem) u.c. dok. Par latviešu politisko un sabiedrisko darbību

2)Latvijas Valsts arhīvs (LVA), 2132f. (Daugavas vanagu Vācijas valdes loceklis Mežals Antons (dz.1914.)) 1-v apr. ;

10. 1. Īss manas dzīves apraksts. Autors: Antons Mežals (Izgriezumi no laikrakstiem ar ziņām par DV Rietumvācijas valdes darbinieku, revīzijas komisijas priekšsēdi A. Mežmalu).

13. 1.Dažādi materiāli par latviešu karavīru, invalīdu aprūpi, pensijām, t.sk. A.Mežalu;

- ✓ Sarakste ar Vācijas iestādēm;
- ✓ Latviešu leģionāru kara invalīdu sarakste ar A.Mežalu;
- ✓ Mežala raksti par bijušo karavīru stāvokli un pensijām Rietumvācijā;
- ✓ Lommeles (Beļģija) kapsētā apglabāto Latviešu karavīru saraksti, kuri miruši 1945/46.gadā angļu zonā Beļģijā.

14.1.Materiāli par Latviešu kara invalīdu atpūtas māju „Bērzainē”;

- ✓ Buklets;
- ✓ A.Mežala raksts „Bērzaine un tās attīstība no 1973. līdz 1982. gadam”(kopijas);
- ✓ Dažāda veida materiāli par „Bērzaines” būvēšanu un uzturēšanu (DV Rietumvācijas nodaļas protokolu izraksti, izdevumu pārskati);
- ✓ J.Leifīša vēstules A.Mežalam.

Publicētie avoti:

- 1) Latviešu apgāda Gada grāmata. 1947.gadam/ red. J.Kadilis. [B.v.]; Latviešu apgādu kopa, [b.g.].
- 2) Daugavas Vanagi/ red. K.Krūklītis – [B.v.]: Daugavas Vanagu apgāds. – 1949.- Nr.2 .
- 3) P.Mantnieka apgāda Gada grāmata 1951. gadam/ red. A.Bērziņš. [B.v.]; Pētera Mantnieka apgāds. [b.g.]
- 4) DV biļetens. - 1952. - Nr.19,
- 5) DV biļetens. - 1952. - Nr.20,
- 6) DV biļetens - 1952. - Nr.21,
- 7) DV biļetens - 1953. - Nr.22,
- 8) DV biļetens - 1953. - Nr.23,
- 9) DV biļetens - 1953. - Nr.26,
- 10) DV mēnešraksts - 1955. - Nr.4,
- 11) DV mēnešraksts - 1956. - Nr.4,
- 12) DV mēnešraksts - 1957. - Nr.2,
- 13) DV mēnešraksts - 1957. - Nr.3,
- 14) DV mēnešraksts - 1957. - Nr.4,
- 15) DV mēnešraksts - 1957. - Nr.6,
- 16) DV mēnešraksts - 1958. - Nr.1,
- 17) DV mēnešraksts - 1958. - Nr.2,
- 18) DV mēnešraksts - 1958. - Nr.4,
- 19) DV mēnešraksts - 1958. - Nr.5,
- 20) DV mēnešraksts - 1959. - Nr.4,
- 21) DV mēnešraksts - 1960. - Nr.6,
- 22) DV mēnešraksts - 1961. - Nr.1,
- 23) DV mēnešraksts - 1961. - Nr.3,
- 24) DV mēnešraksts - 1961. - Nr.5,
- 25) DV mēnešraksts - 1961. - Nr.6,
- 26) DV mēnešraksts - 1962. - Nr.4,
- 27) DV mēnešraksts - 1963. - Nr.3,
- 28) DV mēnešraksts - 1964. - Nr.3,
- 29) DV mēnešraksts - 1966. - Nr.1,
- 30) DV mēnešraksts - 1966. - Nr.2,
- 31) DV mēnešraksts - 1966. - Nr.4,
- 32) DV mēnešraksts - 1966. - Nr.6,
- 33) DV mēnešraksts - 1969. - Nr.5,
- 34) DV mēnešraksts - 1970. - Nr.3,
- 35) DV mēnešraksts - 1970. - Nr.4,
- 36) DV mēnešraksts - 1970. - Nr.6,
- 37) DV mēnešraksts - 1980. - Nr.1,
- 38) DV mēnešraksts - 1980. - Nr.6.
- 39) Latvijas atjaunošanas Komitejas Eiropas centrs// Latvija Amerikā.-1953. - 07.01.

- 40) Vienīgā latviešu ģimnāzija un tautas skola šaipus dzelzs aizkara // Latvija Amerikā.-1953.- 07.01.
- 41) Literatūra un politika // Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas mēnešraksts Brīvība. –Stokholmā-1965.- februāris
- 42) Tauta ir viena un nedalāma //Latvija Amerikā.-1970.- 14.01.
- 43) Ko Imants Lešinskis stāstīja// Latvija Amerikā.-1979. -13.10.
- 44) Brūveris O. Lešinskis Minsterē//Austrālijas Latvietis.-1984.- 9.03.
- 45) Cielēns F. Laikmetu maiņā: Atmiņas un atziņas. 5.grāmata. – Stokholma; Apgāds Memento,1999.
- 46) Trimda. Kultūra. Nacionālā identitāte: 2004. gada 30.septembris - 2. oktobris konferences referātu krājums. - R.: Nordik, 2004. – (PBLA kultūras fonds, Latvijas Valsts arhīvs).

Literatūra:

- 1) Arhīvs: Rakstu krājums. 5.sējums/E.Dunsdorfs red. – Melburna: PBLA, 1976.g.
- 2) Arklāns B., Dzirkalis J., Silabriedis J., Viņi bez maskas. – R.: Liesma, 1966.
- 3) Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. I. daļa. – Kanāda: Daugavas Vanagu apgāds, 1974.
- 4) Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. II. daļa – Kanāda: Daugavas Vanagu apgāds, 1976.
- 5) Hāzners V. Laiks Telpa Ļaudis. III. daļa – Kanāda: Daugavas Vanagu apgāds, 1978.
- 6) Latviešu trimdas 10 gadi: rakstu krājums / H. Tichovska red. – [B.v.]: Astras apgāds, 1954.
- 7) Veigners I. Latvieši Ārzemēs. - R.: Latvijas Enciklopēdija, 1993.
- 8) Vēvers I. Indīgās saknes. – R.,1970.

Uzziņu literatūra:

- 1) Trimdas arhīvi atgriežas: uzziņu krājums. 2.daļa. - R.: Latvijas Valsts arhīvs, 2000.g.
- 2) Latvijas Valsts arhīva: Fondu rādītājs. 1.daļa. – R.:Latvijas Valsts arhīvs, 2004.
- 3) Latvijas Valsts arhīva: Fondu rādītājs. 2.daļa. – R.:Latvijas Valsts arhīvs, 2005.
- 4) Latviešu leģionāri.-Daugavas vanagu izdevums, 2005.

Anotācija

Bakalaura darbā apskatīta latviešu kara veterānu dibinātās organizācijas Daugavas vanagi (DV) darbība no tās dibināšanas, laika 1945. gada decembra (Cēdelgēmā, Beļģija) līdz 20. gs. 60. gadu beigām. Sākumā tā tika dibināta kā bijušo karavīru aprūpes organizācija. Bez aprūpes uzdevumiem, DV pakāpeniski izvērta savu darbību arī kultūras un sabiedriskajā jomā. Liela uzmanība tika pievērsta jaunatnes organizāciju, latviešu skolu un dažādu trimdas latviešu kultūras pasākumu veicināšanā. Ievērtības cienīgs ir arī darbs, kas ieguldīts izveidojot vienu no plašākajiem trimdas periodiskajiem izdevumiem Daugavas Vanagu mēnešraksts (DVM). Apskatāmajā vēsturiskajā periodā DV izveidojās par ietekmīgāko latviešu emigrācijas sabiedriski politisko organizāciju ar izteiktu antikomunistisku ievirzi.

Annotation

The bachelor paper aims to disclose the operation of the organization Daugavas vanagi established by Latvian army veterans from December 1945 to 1960-ties (established in December 1945 in Zedelgam, Belgium). At the beginning it was established as the care organization for the former soldiers of Latvian army. Gradually it expanded the nature of operations and started to act as the cultural and social organization. It played a significant role in the activities of youth organizations, Latvian schools and various cultural events for Latvian exiles. Daugavas vanagi also established one of the largest and notable monthly Latvian exile magazine Daugavas Vanagu mēnešraksts. During the mentioned period Daugavas vanagi became as one of the most influential Latvian exile political organization with anti-communist orientation.